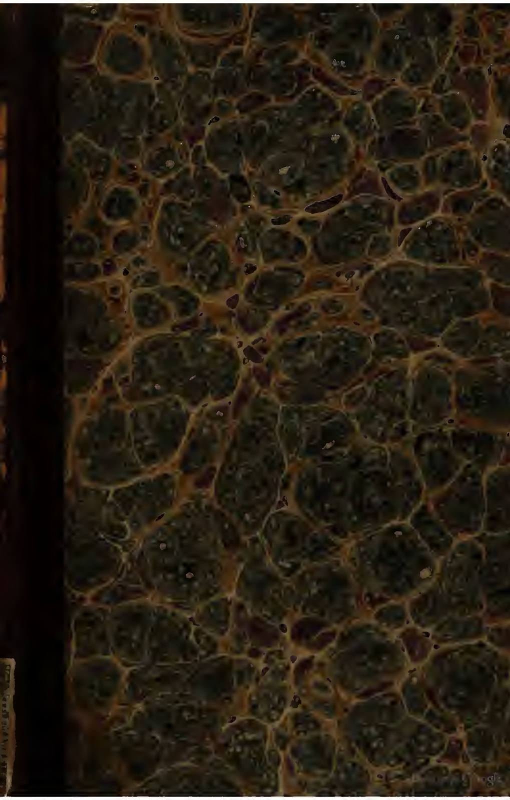

VOLKSGENEESKUNDE.

NIEUWE EN EENVOUDIGE WIJZE

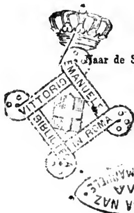
OM DE

MEESTE ZIEKTEN
SPOEDIG EN GEMAKKELIJK TE GENEZEN,

VOLGENS DE WIJZE VAN

Dr. RASPAIL,
Hoogleeraar te Parijs.

BENEVENS EENE AANWIJZING OM OP EENE GOEDKOOPE EN EENVOUDIGE MANIER ZELF DE VEREISCHTE GENEES-MIDDELEN TE BEREIDEN.

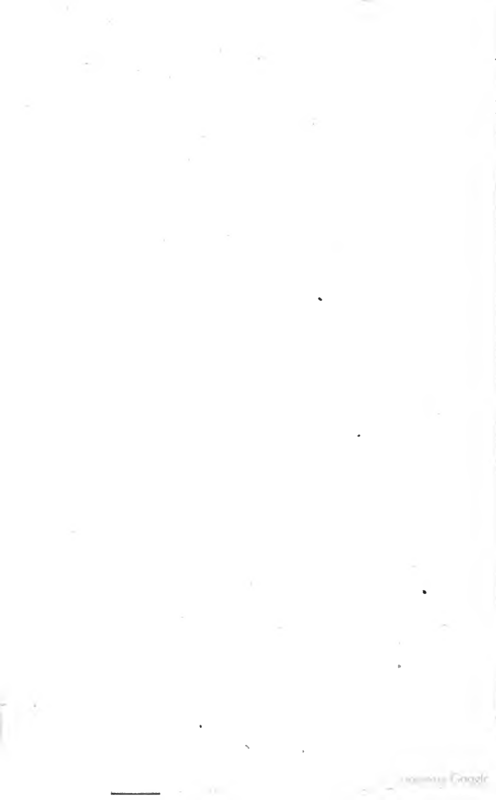

Naar de 30ste Fransche en 4de Hoogduitsche uitgave bewerkt

DOOR

een Doctor in de Geneeskunde.

UTRECHT,
B. DEKEMA.
1857.

INHOUD.

IV HOOFDSTUK.

V HOOFDSTUK.

VI HOOFDSTUK.

VII HOOFDSTUK.

VIII HOOFDSTUK.

IX HOOFDSTUK.

X HOOFDSTUK.

—

TWEEDE AFDEELING.

I HOOFDSTUK.

II HOOFDSTUK.

IX HOOFDSTUK.

X HOOFDSTUK.

XI HOOFDSTUK.

XII HOOFDSTUK.

XIII HOOFDSTUK.

XIV HOOFDSTUK.

XV HOOFDSTUK.

XVI HOOFDSTUK.

XVII HOOFDSTUK.

XVIII HOOFDSTUK.

INLEIDING.

1. De gezondheidsleer (Hygiene) leert ons onze gezondheid te bewaren, de Geneeskunde onze gezondheid weder te herstellen wanneer men deze heeft verloren, of wanneer zij meer of minder in gevaar geraakt is.

Gezondheid is de normaaltoestand des menschen: zich wel bevinden heet eerst leven. Ziekte is eene uitzonderingstoestand in het leven. Ziek zijn is zich bevinden op den weg des doods.

De gezondheid uit een medisch oogpunt beschouwd, stelt den mensch in staat om de pligten te vervullen, welke hem door de natuur zijn opgelegd: namelijk om *voort te teelen* en *nuttig te wezen*. Ziekte veroordeelt ons doorgaans tot den rol van nuttelooze schepselen en tot een last voor de maatschappij.

2. Achting voor hem, die zijne gezondheid verliest, terwijl hij nuttig is aan menschheid, vaderland of gezin! Zijne ziekte is eene roemvolle wond, in welke ieder balsem wil gieten, over welke een ieder 's Hemels zegen afsmeekt.

Medelijden voor den kranke, die zijne ongesteldheid heeft te wijten aan geboorte of aan ongelukkig toeval, die lijdt door de misstappen zijner ouders, of de luimen

van het lot. De zorgvolle deelneming der maatschappij is in dergelijke gevallen nog maar eene zwakke vergoeding voor het ongeluk zijner geboorte.

Smaad over den zieke, die zijne gezondheid ten offer heeft gebragt aan lage, onnutte en roemlooze gevaren of aan de bevrediging zijner lusten! Knagingen des gewetens zulllen welligt nog zijne geringste smarten wezen. — Niet uit deelneming, slechts uit barmhartigheid zorgt voor hem de maatschappij... Wat heeft hij ook gedaan om zich bij haar verdienstelijk te maken!

Hoevele krachtige personen, hoevele herculische gestellen heb ik te gronde zien gaan, door de buitensporigheden van een oogenblik! (1)

3. Men predikt de jeugd van onze dagen te veel eene verveelende zedeleer voor, en leert ze te weinig physiologie. Men houdt haar niet genoeg voor oogen hoe belagchelijk en verachtelijk het is zijne krachten en zijne toekomst op te offeren aan eene dwaasheid.

De jongelingschap zij overtuigd, dat losbandigen, leugenaars en luiaards zwak geconstitutioneerde schepselen zijn, en dat hun zwak punt juist datgeen is, waarin zij het meest zondigen. De losbol heeft geen kracht genoeg om een goed echtgenoot of gade van eene krachtvolle vrouw te wezen. De leugenaar bezit geen geest genoeg om de waarheid te zeggen. Den luiaard ontbreekt het aan moed tot den arbeid, hij is tafelschuimer maar geen

---

(1) Wij wenschen in elks handen het boekske getiteld: *ontsluijerde geheimen uit de liefde en den echt*, als een onfeilbaar raadgever aan jong getrouwden en verloofden met betrekking tot de ligchamelijke en geestelijke eigenschappen als de grondslagen van eene gelukkige echt. Daarenboven bevat het een aanhangsel over het geslachtsleven der vrouw en een zwangerschapscalender van Dr. RUDOLPH TERNAU. Duizende exemplaren zijn van dit allernuttigste werkje verspreid, de prijs is slechts 70 cts.

vruchten voortbrengend lid der maatschappij. Alle drie zijn zwakke schepselen.

4. De verstandige en wijze mensch is slechts de volkomene mensch: hij bevindt zich in den normaaltoestand des menschen, hij is de typus en voorbeeld van zijn geslacht. Het is het doel en de taak der maatschappij, om slechts zulke medeleden te vormen, en ze voor iederen verderfelijken invloed te bewaren, dat is, ze krachtiger van geest en van ligchaam voort te planten, hen maatschappelijke instellingen te bezorgen, waarbij de mogelijkheid bestaat om voor het behoud der gezondheid te zorgen, en hunne kranken door doeltreffende middelen genezen.

5. Men heeft zich sinds twee duizend jaren beklaagd, dat de taal der geneesheeren een brabbeltaal is, den zieke volstrekt onverstaanbaar, en dat de geneesmiddelen en geneesmethoden door de priesters der tempels nu eens als onfeilbaar uitgekreten, dan weder als geheel werkeloos veroordeeld werden, zoodat er geen geneesmiddel bestaat, hetwelk niet na eene menigvuldige aanwending vroeger of later verworpen is geworden, en voor de oorzaak is gehouden geworden van den dood dergenen, die na deszelfs gebruik stierven. Daar dit alles echter straffeloos geschiedt, daar de arts onverantwoordelijk is en alles wagen kan zonder rekenschap te moeten geven, (1) daar de wettelijkheid de formulen de onwetenheid en ongeschiktheid van derzelver aanwending met een sluijer bedekt, zoo hebben de overlevenden geen ander wapen, om de dooden te wreken, als het wapen der bespotting. Men kan den arts slechts voor het tribunaal van eenen MOLIERE roepen, en gewoonlijk is het de arts

(1) Aan wien zoude hij die kunnen geven, dan aan zijn geweten?

zelve, die hier het meeste lacht. En hij heeft gelijk: want niet hij, maar de anderen verdienen bespotting.

6. Ja, het is belagchelijk, dat een corporatie van mannen, welke door de wet met die groote maatschappelijke betrekking bekleed worden, niet als ieder andere ambtelijke corporatie ingerigt zijn, en in hun geheel voor de handelingen van iederen individu verantwoordelijk gesteld worden.

Het is belagchelijk, dat ieder van derzelver leden met den vrijbrief van zijn diploma zich als kwakzalver kan vestigen en aan den meestbiedende de belofte van gezondheid en herstel kan verkoopen, zonder aan zijn woord gebonden te wezen. Het verdient de bespotting der maatschappij, wanneer men den arts, de vertrouwde van het lijden en van de kwalen zijner medemenschen, zijn verheven beroep in een bedriegelijk handwerk ziet veranderen (1).

Ik heb meer keeren en herhaalde malen aangegeven, met hoeveel gemak men dezen verkeerden toestand kon verbeteren en eene hervorming mogelijk kon maken, welke even zoo zeer ten voordeele van den lijder als ten voordeele kon wezen van den arts, die dezen naam verdient, en, gelukkig voor de menschheid! zijn er nog verscheidene dusdanigen.

7. In dit boekske, even zoo zeer voor redelijke artsen, als voor verstandige lijders geschreven, moet ik mij daarbij bepalen, om voor alles de wederzijdsche verpligtingen van den arts en van den lijder vast te stellen.

8. Den arts wordt met zijn diploma niet het regt

(1) Wij stemmen hierin volkomen met RASPAIL overeen. Alleen gelooven wij, dat hetgeen hij als een regel schijnt aan te nemen, eene uitzondering is, en dat zulks niet zal voorkomen worden door eene andere inrigting van het *corpus medicorum*: maar wel door het gevoel van pligt van deszelfs leden.

over leven en dood gegeven: de zieke is niet gehouden, zijnen geneesheer een onbepaald vertrouwen te schenken. Het bewijs daarvoor is, dat de kranke de vrijheid bezit, om dien arts, onder zoo velen, te kiezen welke hem het meest vertrouwen inboezemt: hij is derhalve de regter over de verdiensten van zijnen geneesheer. Waarom zou hij dan ook niet oordeelen over de waarde en de doelmatigheid zijner voorschriften? (1)

9. De grond hiervan is de volgende: Ofschoon de geneeskunde de kunst is, om zieken te genezen, is zij echter geene wetenschap, maar slechts een rondtastend beproeven; waardoor zij van zelve tot willekeurigheden en luimen vervalt. Er is geen student, aan wien de waarachtig gebeurde geschiedenis niet bekend is van ROSQUILLON, geneesheer aan het Hotel Dieu, die op zekeren morgen, toen hij de zaal binnenkwam, tot de studenten der kliniek zeide: Wat zullen wij van daag doen? wacht, wij zullen de geheele rechter zijde van de zaal laten purgeeren, en de geheele linker zijde eene aderlating doen. Men hoort iederen dag door de gemoedelijkste geneesheeren aan de betrekkingen hunner patienten de bekentenis van hunne magteloosheid afleggen; nadat zij drie of vier maanden vruchteloos alles beproefd hebben: „Ik ben raad ten einde," dus spreken zij, „ik weet niets meer voor te schrijven: Ik begeer een consult." (2)

---

(1) Naar mijn inzien is dit een der grootste inconsequentiën van den schrijver. Wanneer de patient moet kunnen oordeelen over de waarde en doelmatigheid van de voorschriften van den geneesheer, dan moet hij even zoo veel geneeskundige kennis bezitten als deze, en waartoe dienen dan de geneesheeren? Men behoeft slechts ziekenoppassers.

(2) Aan wien ligt de schuld hiervan? Aan de geneesheeren of aan de natuur, die niet toelaat dat sommige ziekten genezen worden?

Alzoo eene grillige eigenzinnigheid van den kant des geneesheers, even zoo wel als van dien des lijders, welke zijnen arts, zonder eenige reden daarvoor te zoeken neemt en zijn afscheid geeft. En inderdaad, noch geneesheer noch patient weten een genoegzamen grond voor dezen voorkeur te vinden, wijl bij den tegenwoordigen toestand der geneeskunde dezelve niet bestaat.

Waaraan deert het? — Aan 't bloed zegt de eene. — Aan de gal, herneemt de andere. — Neen, 't zijn de zenuwen, is het woord eens derden. — Als of men ziek kon wezen, zonder dat bloed, gal, zenuwen enz., te gelijker tijd aangedaan zijn (1). Maar waarom juist het bloed, de gal of de zenuwen? Ik geloof niet, dat het tegenwoordige geneeskundige spraakgebruik een verstandig antwoord zal geven op deze vragen, welker oplossing doordringt tot in de diepste diepten van het geheim des levens. Wij verlangen van de theorie slechts, dat zij praktisch zij en mogelijk: zij heeft voorwaar een omvang groot genoeg om te verdienen dat men haar nuttig make voor het gebruik.

10. Wijl nu de lijder en zijne betrekkingen het regt bezitten, om hunnen geneesheer te kiezen, en over de doelmatigheid zijner voorschriften te oordeelen, zoo moeten zij dit ook trachten te doen met kennis van zaken, beleid en opregtheid. Het is in onze dagen een noodwendig iets, dat een iegelijk onderrigt zij omtrent de grondstelling der kunst: Ziekten te genezen en zich zelven voor ziekten te vrijwaren. De praktische studie der geneeskunde moet vroeger of later een deel van iedere goede opvoeding uitmaken. Dan zal de kunst om te genezen, tegen over het wetenschappe-

(1) Op geen wetenschappelijk geneesheer van onze dagen, zal deze beschuldiging van RASPAIL toepasselijk wezen.

lijke toevoorzigt der maatschappij staande, ontdaan worden van hare grillen en willekeurigheden, en de kwakzalverij, die vlek waardoor eene der edelste wetenschappen wordt bezoedeld, verdwijnen. Buitendien zal de ziekte niet alleen door den arts, maar ook door den patient met eenige kennis van zaken waargenomen en beter erkend worden, daar toch de eerstgenoemde zijne bezoeken slechts eenmaal om de vierentwintig uren aflegt.

Dat men mij toch niet verkeerdelijk versta: Wanneer er geneesheeren zijn, die liever hunnen naam en roep opofferen, dan dat de gezondheid van eenen lijder in gevaar gerake: zoo zijn er omgekeerd ook anderen, die uit eigenliefde en zucht naar gewin liever de gezondheid van den patient ten beste geven, dan dat zij eene dwaling of het aanwezen van daadzaken erkennen, welke de werkeloosheid van eene nieuwe wijze tot genezing konden bevestigen. Dat men niet vergete, hoe de geneesheeren van deze laatste categorie de bitterste vijanden van mijne nieuwe wijze van genezen zijn.

Men kan zich geen begrip vormen van de intriguen, welke door sommige artsen, dien naam onwaardig, in 't werk gesteld zijn, om mijn nieuw systheem te verketteren, en het vertrouwen daarop te ondermijnen, terwijl zij gebruik maken van de natuurlijke bevreesdheid, welke iedere lijder voor eene nieuwe behandelingswijze ondervindt. Volgens den een veroorzaakt de kamfer een toestand van opgewektheid, wanneer zij helpt; volgens den andere is zij in alle gevallen een gevaarlijk vergift. Het nieuwe systheem verdient volgens een derde eene algemeene en sterke afkeuring, en de regering laadt eene groote verantwoording op zich, wanneer zij den schuldige, van wien het uitgegaan is, niet ten strengste vervolgt. Een vierde eindelijk dreigt de nabestaanden van den patient met geregtelijke vervolging, wanneer zij den

moed hebben, om mijne voorschriften op te volgen.

Eenige apothekers hebben zich niet ontzien, om deze vijandelijkheid der geneesheeren te ondersteunen en den lijder in plaats van mijne eenvoudige kamferpomade, er eene te verkoopen die met kwik vermengd was, waarvan zeer ernstige toevallen het gevolg waren, welker oorzaak wij niet eerder konden raden, dan nadat de zieke ons een proef van zijne pomade had laten zien.

In een medisch journal, hetgeen in den handel verkrijgbaar is, werd door een anonymen geneesheer den dood van een kind, dat opium had gebruikt, toegeschreven aan eene eenvoudige en onschadelijke dozis-kamfer.

De onverschrokken lieden, en derzelver getal vermeerdert met iederen dag, sluiten hun oor voor deze belagchelijke aantijgingen, daar zij mijne geneeswijze stand zien houden, en wenschen zich zelven er geluk mede, dat zij deze valsche inblazingen weerstaan hebben.

De vreesachtigen leveren zich zelven en hunne kinderen over aan de machinale behandeling der artsen, wien hun diploma eene geheele straffeloosheid schenkt. Men wacht er zich wel voor, om het geringste van mijne middelen aan te wenden, de voorschriften van den doctor worden stipt opgevolgd, tot dat eindelijk de lijder — en dit is maar zeer dikwijls het geval — wanneer hij niet langzaam wegkwijnt, voor de onaantastbare formulen moet onderdoen. Wie heeft den patient gedood, die ten gevolge van eene verkeerde behandeling stierf? Wanneer men tot de eerste oorzaken wil opklimmen: dan is het antwoord: niemand anders dan de geneesheer. Want terwijl hij den kranke wilde vrijwaren voor het gevaarlijke van mijn nieuw systheem, nam hij natuurlijk zelve deze genezing op zich, (1) of zocht minstens genomen

(1) Is dan de geneeswijze van onzen schrijver onfeilbaar? Dit

hen wijs te maken, dat zijne wijze van behandelen een gunstiger resultaat zou opleveren. Maar ik houd vol, dat geen geneesheer van den ouden school bij magte is, verstandigerwijze zulke verklaring te geven.

Wij gaan nog verder, want wij zijn in staat de oorzaken aan te geven, waardoor de oude geneeskunde in zekere gevallen tot verderfelijke resultaten moet voeren, of minstens werkeloos tegenover de hevigheid en de hardnekkigheid der ziekte blijven moet, zonder zelve te kunnen verligten of verzachten.

Maar onze geneesmiddelen, alhoewel hunne aanwending ook niet immer eene volkomene genezing kan te weeg brengen (want er zijn ongeneeslijke ziekten) bezitten althans het voordeel, van in alle gevallen te verzachten en te verligten, zonder, zoo als de geneesmiddelen van de oude school, nadeelig te werken of den dood te verhaasten.

Ik geloof niet dat de geheele faculteit mij kan bewijzen, dat de in dit boek uiteengezette geneeswijze den zieke ooit in het minste eenig nadeel zal berokkenen.

De oude geneeskunde maakt zich voornamelijk schuldig aan een misbruik van vergiften, die, zoo zij ook al niet den dood te weeg brengen, toch nieuwe ziekten ten voorschijn roepen. (1) Wij daarentegen gebruiken slechts zulke substantiën, die niet genezen, zonder te gelijker tijd bevorderlijk aan de gezondheid te werken.

---

zou men moeten veronderstellen, wanneer één geneesheer alreeds daardoor zich aan den dood zijns lijders pligtig maakt, wanneer hij hem de nieuwe geneeswijze afraadt.

(1) De schrijver moge dit verwijt toevoegen aan de *methodus curandi* van zijne landgenooten, (ofschoon wij ook betwijfelen of zulks met grond geschiedt) den nederlandschen arts zal men, in den regel niet te last kunnen liggen, dat hij zulk een groot gebruik maakt van middelen, die nadeelige gevolgen na zich slepen.

Zoo is het onzen vijanden (ofschoon zij voor geen middel teruggedeinsd zijn, waardoor zij ons verdacht konden maken en ofschoon de geheele hooge en lage policie hun ten dienste staat) toch niet mogen gelukken, om ook het geringste voorvalletje te kunnen vinden, waardoor zij grond hadden voor de beschuldiging, dat onze middelen ergens den dood veroorzaakt hebben. Niet één dergelijk geval onder twintig duizend gevallen.

Zoo is eindelijk het publiek geloof beginnen te hechten aan ons systheem hetgeen geneest, in die gevallen waarin de oude geneeskunde doodt, en verzachting geeft, waar volkomene herstelling onmogelijk is geworden, zonder dat door onze patienten ook slechts eene klagte is verheven.

11. Dit boekske is met het doel geschreven, om hen, die zelfs niet de geringste geneeskundige kennis bezitten, niet alleen de middelen aan de hand te geven, om een waakzaam oog op de voorschriften der artsen te houden, maar ook om hunne gezondheid te bewaren, en hunne eigene ongesteldheden en die van anderen, door middelen, grootendeels zeer eenvoudig en goedkoop, te genezen, zonder dat zij daarom hunnen toevlugt tot eenen geneesheer behoeven te nemen.

12. Ik ben door langdurige theoretische waarnemingen er toe gekomen, om eene praktische wijze van genezen te kunnen daarstellen, welke mij sinds twaalf jaren bij eene groote menigte krankheden, zelden in den steek gelaten heeft, in weerwil zelfs van eene kwaadwillige systhematische oppositie. De beste en gemoedelijkste geneesheeren en practici hebben deze geneeswijze gebillijkt, en vreezen nog niet, om hulde te doen aan de waarheid. Ik heb het besluit genomen om deze wijze op eene dusdanige manier openbaar te maken, dat een ieder daardoor in de gelegenheid gesteld wordt, zich, daar

waar wij het zelf niet kunnen, na deze aanwijzingen te behandelen, zoodat de arme niet meer in de noodzakelijkheid zal komen om zijn toevlugt te moeten nemen tot de hospitalen, en de rijke met geringe kosten even zoo goed iemand zal kunnen helpen als een geneesheer.

13. Wanneer in deze gevallen de genezing of verzachting niet zoo spoedig volgt, als hij verwacht, die den kuur onderneemt, dan zal hij verstandig handelen, met eenen arts om raad te vragen, ten einde daardoor de verantwoordelijkheid, die hij op zich laadt, door de getuigenis van een bevoegd beoordeelaar van zich af te weeren, en zijne eigene inzigten en ondervinding te onderwerpen aan het bespreken daarvan met een man van het vak.

14. Doch in die gevallen moet men dan ook in staat wezen, om dezen man van het vak te kunnen beoordeelen, en hem bij eene rigtige erkenning van het geval van mogelijke dwalingen te kunnen terughouden. Iedere praxis, welke niet op een algemeen begrijpelijk idee gegrondvest is, is irrationeel. Het geneeskundige gezwets over gal, slijm, slechte bloedmenging, zenuwen, enz., heeft, trots deszelfs belagchelijkheid, een stroom van geld maar ook van spotternij over de geheime middelen van het handwerk doen uitstroomen. Men geneest thans zekerder en schielijker, sinds de geneeskunde minder geleerd geworden is, en meer populair zoekt te worden. De onbekwamen bedienen zich slechts nog van den trotschen doctorstitel en van schoolbrabbeltaal als hulpmiddelen: goede artsen vermijden de geleerde manier van spreken. Zij zijn blijde, wanneer men hen verstaat en vorderen geen blind vertrouwen. (1) Zij nemen het ware, alomme waar zij het

(1) Dit alles moge doel getroffen hebben ten tijde van MOLIERE. In onzen tijd, geloof ik niet, dat de geneesheer zich meer door een uitkramerij van geleerdheid behoeft aan te bevelen.

vinden en putten even gaarne uit de berigten van ongeleerde waarnemers, als uit dikke folianten: hun streven is niet om opzien te baren en zich beroemd te maken, maar om te genezen en wel te doen. Wat bekommeren zij er zich om, of hunne lijders door vloeibaar goud, teerwater, kamfer of knoflook gezond worden, indien zij het slechts worden? Pijn en smart te lenigen en de gezondheid zoo schielijk en zoo goed mogelijk te doen terugkeeren, ziedaar hun doel en hun genoegdoening. Kan men een gelukkiger mensch vinden, dan hem, die op zijnen weg geluk en gezondheid uitzaait en weldoende zijn aardschen loopbaan aflegt.

15. Aan den arts moet gij den zorg opdragen om u met zijn raad behulpzaam te wezen, ten einde eene gade, een vader, eene beminde moeder, broeders of kinderen, het dierbaarste wat gij op aarde bezit, van hunne smarten te verlossen, wanneer gij niet het noodige zelfvertrouwen bezit om uwen eigen geneesheer te wezen.

Vergeet nimmer, dat eene irrationele behandeling tot moord kan leiden, en dat men, naar het oordeel van een der beroemdste artsen van de vorige eeuw, veiliglijk kan stellen, dat de geneeskunde meer zieken gedood, dan hersteld heeft. Vertrouwt u derhalve niet aan het toeval en geeft u niet aan den eersten den besten over. Zoekt een eerlijk, wel onderrigt en omzigtig man, en noch in het midden van de verdorvenheid der hoofdsteden, noch in de verst afgelegene deelen des lands ontbreken dergelijke personen.

16. Ik wil u leeren uwen eigen geneesheer te zijn, zonder dat gij een arts van professie noodig hebt; uitgenomen die gevallen waarin dezen een hunner collega's gewoon zijn te raadplegen. Ik koester de overtuiging, dat ieder wijsgeerig geneesheer aan dit mijn streven zijnen bijval zal schenken, want ieder wijsgeerig geneesheer

moet den wensch koesteren, dat de menschheid zijne hulp kan ontberen en zich zelven redden.

Een arts te kiezen in geval van nood, is eene daad van het grootste gewigt; te leeren om hem te kunnen ontberen, een ondernemen van een groot vernuft. Een geneesheer in den blinde te kiezen, zonder zich er om te bekommeren of men den wijsgeer van den kwakzalver onderscheidt, is een bewijs van dwaze zorgeloosheid, en kan naar mate men zulks voor anderen of voor zich zelven doet, tot moord of tot zelfmoord leiden.

Wanneer gij u voor schuldige dwalingen wilt vrijwaren, moet gij uw eigen geneesheer zijn. (1) Moge dit boekske, hetgeen ik allen achtingswaardigen geneesheeren en armen lijders opdraag, bij hen den wensch doen opkomen, en hen de middelen aan de hand geven, om ingewijd te worden in de regelen der kunst van de gezond-

(1) Geheel deze redenering van RASPAIL, die het beleedigendste wantrouwen jegens den geneeskundigen stand ademt, is tevens vol van de grootste inconsequentiën. Wij willen slechts eene onder de velen aanstippen. Hij zegt hier, dat degene die zich voor schuldige dwalingen wil vrijwaren, zijn eigen geneesheer moet wezen: op eene andere plaats, dat men slechts een geneesheer moet nemen in die gevallen, waarin de arts zelve consult vraagt. — Derhalve, om nader ingelicht te worden door een ander geneesheer. Welnu, in gewigtige gevallen is dus een geneesheer goed: in gewone gevallen geraakt men door zijne hulp in gevaar om vermoord te worden? Dus een geneesheer is verstandig in gewigtige gevallen, dom in gewone gevallen!! Bovendien moeten wij vragen of de patient de gave van onfeilbaarheid heeft ontvangen; de geneesheer slechts de vloek van mis te tasten? of de ziektetoestand, die dikwijls zoo beneveld op den geest werkt, den lijder verlicht, en hem het wezen zijner ziekte doet kennen, terwijl de gezonde geneesheer, die niet door den ziektentoestand zijns lijders wordt aangedaan, daarentegen beneveld wordt in zijne kennis?

heid te bewaren en te herstellen, een kunst, die in onze zorgelooze en ligtzinnige maatschappij zoo zeer bedreigd wordt en in gevaar geraakt van te niet te gaan! (1)

(1) Het is betreuringswaard, of liever belagchingswaard, dat een man als RASPAIL, in zoovele opzigten anders aan kunst en wetenschap verdienstelijk, zoo zich zelven op den voorgrond stelt en zijne methode ten hemel wil verheffen, door anderen te verachten en te verguizen. Het in vele punten behartigingswaardige, wat men in de verdere bladzijden zal lezen, heeft ons dan ook doen besluiten om met de vertolking van dit boekske voort te gaan: iets, waarvoor deze eigenverheffing van den schrijver (in zijne methode) en de vergnizing van anderen ons anders een afkeer had doen opvatten.

EERSTE AFDEELING.

THEORETISCHE OPHELDERINGEN OVER DE OORZAKEN ONZER ZIEKTEN EN OVER DE VOORNAAMSTE MIDDELEN OM DEZELVE TE VERMIJDEN OF TE GENEZEN.

In deze eerste afdeeling willen wij met korte woorden, de natuurlijke, physike en zedelijke oorzaken optellen, uit welke al onze ziekten ontstaan en ter zelfder tijde met dezelfde beknoptheid de voornaamste middelen tot onderhouding en herstel der gezondheid aan den hand geven. Eene ziekte, waarvan men zitplaats en oorzaak kent, is reeds half genezen.

EERSTE HOOFDSTUK.

Over de oorzaken onzer ziekten.

Een gezond orgaan is zoolang op normale wijze werkzaam, als het niet den kring te buiten gaat van de omstandigheden welke aan derzelver werkdadigheid gunstig zijn. Zoolang deze gunstige omstandigheden dezelfde blijven, kan het in geen krankheid vervallen, maar slechts door den ouderdom zachtkens aan gesloopt worden. Het zou dwaas wezen, wanneer men vermeende, dat een gezond orgaan de gave bezat, om zich zelve ziek te maken; dat het hart uit grilligheid zijne bewegingen kon wijzigen; dat de longen konden ophouden met ademen;

dat de maag kon weigeren om de spijzen te verteren enz. De werkdadigheid van een orgaan is het onveranderlijke resultaat van de zamenwerking van deszelfs constitutie met de voedingsverhoudingen, en zal niet ophouden zoolang deze beide vereischten ongedeerd voortduren.

Wordt een orgaan ziek, dat is: houdt het op deszelfs werkzaamheden te vervullen, zoo ontbreekt het of aan de voeding, die voor de werkdadigheid van het orgaan een onmisbaar vereischte is, of deszelfs constitutie, (zamenstelsel) wordt op de eene of andere wijze geprikkeld.

18. De grondoorzaken onzer ziekten ligt derhalve immer buiten onze ligchaamsorganen: de krankheid komt steeds van buiten en ontstaat nimmer in de organen zelven. Wanneer men wil beweren, dat eene ziekte van het bloed, van de gal, enz. voorkomt, dan spreekt men den ouden brabbeltaal, welke de philosophie, ofschoon te vergeefs, eeuwen lang bespottelijk heeft gemaakt. (1) Deze phrasen behooren tot die van het *horror vacui.* Wanneer ons organisme door eene ziekte wordt aangetast, zoo lijden alle deelen van ons ligchaam, gal en bloed even zoowel als zenuwen: want bij den innigen zamenhang van alle deelen, kan het onbeduidendste derzelven niet gestoord worden, zonder dat de werkzaamheid van allen storing ondervindt: de gal kan niet gezond wezen, wanneer het bloed ziek is, en omgekeerd. De zenuwwerkdadigheid kan niet aangedaan wezen, zonder dat te gelijker tijd de afscheiding van gal, bloed en sappen daaronder lijdt. Eenvoudige gevolgen van de inwerking van uitwendige

(1) Wanneer? Sprak de philosophie integendeel met een taal geheel en al overeenkomstig de geneeskunde van haren tijd? Of liever nog, wij kunnen veilig stellen, dat ieder geneeskundig stelsel van eenen tijd, gegrondvest is op het heerschende philosophische stelsel en als gevolg daarvan zich uit, even als de philosophie, naar welken gelijkenis zij is.

oorzaken, brengen zij van hunnen kant weder nieuwe oorzaken tot nieuwe ongesteldheden te voorschijn. Eene afschrikwekkende cirkel van ziekten, die elkander in 't leven roepen, en welker beide uiteinden elkander slechts ontmoeten bij het graf.

19. Behartigingswaardige voorbeelden uit onze ondervinding zullen ons als analoge leiddraden kunnen dienen om de oorzaken, die aan onze zintuigen ontsnappen te kunnen opsporen.

Wanneer eene doorn in ons vleesch dringt, zoo kan zulks scherpe pijnen te weeg brengen. Waaruit ontstaat deze pijn? Uit de aanwezigheid van de doorn in ons vleesch. Waarom? Omdat zij de buitenlucht toegang geeft tot het weefsel, hetgeen door de opperhuid is bedekt, en omdat zij de bovenste takjes van de daaronder liggende zenuwen heeft beleedigd. De oorzaak van ons lijden is derhalve in dit geval eene kleine doorn, en een ieder kan, ook zonder geneesheer te zijn, de natuur en de oorsprong van dit lijden begrijpen. Niemand zal zeggen, dat het ontstaat uit het bloed of de gal: het ontstaat duidelijk uit het aanwezen van den doorn.

20. Maar nemen wij nu eens aan, dat door een aan ons oog verborgen toeval deze doorn in de maag of in de longen is geraakt, zoo zal het aanwezen van dit vreemde ligchaam in dergelijke belangrijke organen veel ernstiger en voor het leven veel gevaarlijker gevolgen na zich slepen. Daar echter niemand de werkelijke oorzaak der ongesteldheid kent, zoo zal de geneeskunde met haar gansch heir van hypothesen aanrukken, den zieke van zijn vrij oordeel en het gebruik van zijne rede versteken, om dit te onderwerpen aan hen, die er niets meer van weten, dan hij zelve, en die zich van zijn ligchaam meester maken, om er mede te handelen als met een raadsel, waarvan men de oplossing zoekt. In der-

gelijk geval zal de eene zeggen, *het is de gal:* een andere, *het is het bloed:* een derde, *het zijn de zenuwen:* terwijl alles, wanneer men na den dood des lijders de lijkopening deed, op eene *enkele doorn* uitliep.

Wij kunnen ten opzigte van de vergiften, de miasmen en de insekten dezelfde redenering volgen. In alle deze gevallen is de ziekte gemakkelijk te erkennen, wanneer de oorzaak voor de zintuigen waarneembaar is. Doch zoodra is dit het geval niet, dan behoort het opzoeken derzelven aan de geëerde wetenschap, en dan begrijpt niemand er iets meer van, wijl de geneeskunde het steeds verwaarloosd heeft, om den leiddraad der analogie te volgen.

21. De gelijkvormigheid der werkingen is in de geneeskunde nog nimmer aangewend geworden, om de gelijkvormigheid der oorzaken te ontdekken, en niemand heeft wanneer de oorzaak verborgen is, zijn toevlugt genomen tot de analogie, om ze aldus te vinden.

22. Wij hebben te dien einde een zeer verschillenden weg ingeslagen, over welke men ophelderende mededeelingen vinden zal in ons grooter werk: *Hist. nat. de la santé et de maladie*, en talrijke voorbeelden in de beide uitgegevene deelen van onzen *Revue élémentaire de médicine et pharmacie.* Uit alles wat wij daar aangegeven hebben, is het blijkbaar, dat in de lange reeks van de menschelijke kwalen er niet eene krankheid is, welker oorzaak men niet kan doorgronden. Wanneer men ze ook al niet met het oog kan waarnemen, is het toch immer mogelijk ze te raden en om zoo al niet hunne specifieke natuur, dan toch hun mechanisme en de wijze waarop zij zich in het organisme uiten, te erkennen.

Zij, die dieper willen indringen in een onderwerp van zooveel aanbelang, zullen, zoo zij de moeite nemen om genoemde werken te bestuderen, tot de overtuiging ko-

men, dat wij niet ziek worden, zoolang de lucht welke ons omgeeft, voor de inademing deugt, en onze voedingsmiddelen geschikt zijn voor assimilatie (1); zoolang periodieke beweging het spel onzer organen aan den gang houdt; geen vergift in ons bloed dringt en onze sappen bederft; geene uitwendige oorzaken onze ligchaamsdeelen beleedigt en ernstige storing in derzelve zamenwerking te weeg brengt; zoo lang eindelijk noch treurigheid noch vertwijfeling, met één woord, zoo lang geene zedelijke invloeden de gewigtigste funktiën van het organisme verlammen.

Alle ziekten, waaraan wij lijden behooren tot eene van deze katagorien.

23. Wanneer geene dier oorzaken de funktiën van ons organisme stoorde, dan zou de dood slechts het einde wezen van den levensduur ons door de natuur geschonken: wij zouden slechts van ouderdom sterven, en zonder smarten als een lamplicht uitgaan. Maar ongelukkigerwijze sterft men in onze behoeftige en te zamengedrongene maatschappij nagenoeg altijd door toevallige invloeden en vóór zijn tijd. Men sterft aan verstikking, aan uitspattingen of aan ontberingen, aan vrijwillige of onvrijwillige vergiftiging, aan organische stoornissen die van buiten of van binnen te weeg gebragt worden, en eindelijk aan zedelijke invloeden, vernietigend als een bliksemstraal, tegen welke slechts wijsbegeerte of gelatenheid werkzame tegengiften zijn.

24. Deze onheilen en klippen voor onze gezondheid en ons leven, die wij ziekteoorzaken noemen, kan men tot de volgende negen hoofdgroepen terug brengen:

---

(1) *Assimilatie* noemt men die werkzaamheid in het levende ligchaam, waardoor het voedsel omgezet wordt in de bestanddeelen des ligchaams, zoo als vleesch, beenderen, kraakbeen en wat dies meer zij.

1°. Gebrek aan of bedorvenheid van de lucht, welke wij inademen, dat is, verstikking in den eersten of laatsten graad en miasmatische vergiftiging. (1) De kleinste verandering of beleediging van de atmospheerische verhoudingen, onder welke wij gedoemd zijn te leven, laat zich door stoornissen in het organisme gevoelen, en kan de kiem worden van eene reeks van ongesteldheden. Zuivere lucht is het brood der ademhaling, waaraan wij niet minder behoefte hebben, als aan het voedsel, om te leven. De zuiverste lucht bestaat uit $^4/_5$ stikstof en $^1/_5$ zuurstof, en verandering in deze verhouding oefent steeds de nadeeligste terugwerking op de gezondheid uit.

2°. Ontberingen, uitspattingen, te geringe hoeveelheid of slechte hoedanigheid der voedingsmiddelen. Men sterft door gebrek aan spijsverteering even zoowel als door honger, en lijdt door beiden evenveel. De slechte spijsverteering der rijken wreekt den honger der armen. Met een weinig philosophie kan men zich voor overdaad in genot bewaren: maar met welke philosophie is men bij magte om zich in onze egoïstische maatschappij voor den honger te vrijwaren? De maatschappij is aan hem, die arbeidt, behoorlijk en gezond voedsel schuldig: die aan honger of gebrek aan arbeid sterft, heeft het regt om de maatschappij, als moordenaar aan te klagen, even zoowel als zij zich aan vergiftiging pligtig maakt, wanneer zij niet het bedrog in spijzen en dranken verhindert. Niets zou gemakkelijker wezen dan te zorgen voor goeden wijn en goed brood, en iedere bakker en iedere verkooper van dranken, in zijn eigen belang, te noodza-

(1) *Miasma* noemt men de smetstof, die in de lucht, uit atmospheerische toestanden ontstaat. *Contagium.* (ook besmetting in 't nederduitsch geheeten) die welke van den eenen lijder op den ander wordt overgebragt, hetzij van persoon op persoon of door middelstoffen b.v. door kleederen enz.

ken om eerlijk man te wezen. Ik, die nooit iemand aangeklaagd heb, ik vorder de handhaving der wetten in hunne geheele gestrengheid, tegen de vergiftiging van dranken en voedingsmiddelen. Slecht brood en slechte wijn (hieronder versta ik ook cider, bessenwijn en bier) zijn naar gelang der vervalsching meer of minder langzaam werkende vergiften. (*)

3⁰. Het inbrengen van zelfstandigheden, die voor assimilatie en voor opslorping door de weefsels ongeschikt zijn en doodelijke desorganisatiën ten gevolge hebben. Zij kunnen ingebragt worden in den maag, in den aartsdarm of langs de slijmhuid van andere organen, door inademing in de longen, door uitwendige beleedigingen en daarop volgend indringen in de bloedvaten. Dergelijke stoffen noemt men vergiften.

4⁰. Het aanhoudend blootgesteld zijn aan groote hitte en koude en plotselinge overgang van de eene temperatuur in de andere.

5⁰. Kneuzingen, verscheuringen van het vleesch, breuken, beenbreuken, wonden van welken aard ook en door welke werktuigen zij ook mogen ontstaan.

6⁰. Het indringen van doornen, graten, stof van graansoorten, plantenhairen en duizend andere stekelige en scherpe ligchamen in het weefsel; ligchaampjes, welke soms door den wind opgenomen, bij duizenden als atomen in de atmospheer verspreid zijn en door ons ingeademd worden. De grootste menigte van deze splintertjes en

---

(1) De schrijver heeft gelijk. De vervalsching van dranken is schrikbarend, die van brood en andere middelen niet minder, kalk, puimsteen, worden onder het meel gemengd; loodwit onder den wijn, koffijboonen, thee en andere kruidenierswaren gekleurd en vervalscht. *Eene enquête*, onlangs op last van 't engelsche parlement gedaan, heeft vele bijzonderheden dien aangaande in 't licht gebragt.

vreemde ligchaampjes is zoo voorzien met weerhaakjes, dat zij van den eenen kant ingedrongen aan tegenovergestelde zijde wederom uitkomen, en zoo het weefsel des orgaans doordringen.

7⁰. Het indringen in de verschillende holten onzer organen van korrels, welke ontkiemen, of van stoffen, die door vochtigheid opzwellen, en alsdan die organen uitzetten of verstoppen en zoodoende een beletsel zijn in derzelver werkdadigheid.

8⁰. Het in- en uitwendige parasitismus van wormen, poppen van vliegen en rupsen en insekten, en eindelijk van ingewandswormen, die tegelijk met des menschen ligchaam geboren, het dikwijls bijblijven tot aan het graf.

9⁰. Eindelijk zedelijk lijden, hevige aandoeningen, hartstogten, bedrogen hoop, teleurgestelde eerzucht, vertwijfeling en levenszatheid: onzichtbare oorzaken, die nu eens snel als de bliksem, dan weder als een langzaam vergift dooden, of doen verkwijnen.

Niet eene ongesteldheid, die zich niet door een van deze negen gegevene laat verklaren. Maar de vreeselijkste oorzaak van 's menschen lijden zijn die, welke onder N. 8 zijn aangevoerd. Het parasitismus is de oorzaak van negen tiende gedeelte onzer ziekten, en tegen dezelve is voornamelijk eene geneeswijze ingerigt waarvan wij de heilrijkste gevolgen hebben gezien.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Middelen om ons te bewaren voor de eerste oorzaak van ziekten: gebrek aan of bedorvenheid van lucht, en om van derzelver gevolgen genezen te worden.

25. 1°. Men kieze steeds eene woning, die genoegzaam door de zon wordt beschijnd en van moerassen en stroomende waters verwijderd ligt. (1)

2°. Men bewone noch het beneden grondsche om de vochtigheid, noch de vlieringkamers om derzelver geringe hoogte, die ons hinderlijk is in het inademen van zuivere lucht, maar hooge kamers met schoorsteenen en groote vensters naar het oosten, het zuiden of minstens naar het westen.

3°. Men gebruike de slaapkamers, noch voor bureau, noch voor werkplaats, noch voor keuken; men opene over dag derzelver vensters en bewone ze slechts bij nacht. Men zorge tegen het binnendringen van verstikkende gassoorten, en plaatse daarin noch bloemenvazen, noch zuren of geneesmiddelen die ammoniak dampen van zich geven. De muren moeten naakt wezen, of slechts met olieverw beschilderd, of met papier behangen, hetwelk over het vuur met een door middel van zwarte peper, kamfer, aloë, of eenige andere balsamieke substantie gekruiden lijm opgeplakt is: bij geval van nood kan men hiertoe des noods knoflook gebruiken, die de kamfer der armen is. Men verwijdere schilderijen en aan

---

(1) De schrijver geeft hier aan (flüssen) stroomende waters, rivieren. In den regel is derzelver nabijheid zoo ongezond niet. Een ander geval is het met moerasachtig en de zoogenaamde boschgronden, waarvan er zoovele in ons land zijn.

den wand opgehangen tapyten, die niets anders zijn dan schuilplaatsen van smetstoffen en insekten: een bed, een waschtafel, een paar stoelen, ziedaar een toereikend meublement.

4⁰. De wol der matrassen moet men met zwarte peper of stukjes kamfer vermengen, ook het stroo der stroozakken, wanneer men hiervoor geen varenkruid of maïs·bladeren heeft. De bedjes der kleine kinderen moeten steeds met varenkruidbladeren gevuld wezen. — De ledikanten, hetzij van hout of van ijzer, moeten dikwijls en vooral in de voegen met kamferspiritus (130) bewasschen en bestreken worden.

5⁰. Er zal een tijd komen waarin de hygiene, de bergen van stroozakken en matrassen, thans in groote machoniehouten ledikanten gestopt, zal doen ruimen voor de hangmatten der matrozen, die, opgehangen over een matras of ottomane, het natuurlijkste en eenvoudigste bed zijn. Door de hangmatten worden rijken en armen gelijk voor den slaap. De reiziger kan ze in zijn nachtzak met zich voeren, en behoeft dan noch te vreezen voor de bedden in de logementen, noch om onder den vrijen hemel te moeten slapen. Deze hygienische slaapinrigting is eene nieuwigheid, die met opoffering eener belagchelijke en schadelijke dwaasheid ten gunste van den goeden smaak en de gezondheid ons terugvoert, tot hetgeen de natuur voor ons het meest geschikt heeft geoordeeld.

6⁰. Men sluite nooit de schoorsteenen en openingen voor de kagchels, want het koolzuur, hetwelk daardoor zich verwijdert, bezorgt onrustigen slaap en kan bedwelming veroorzaken. Evenzoo wachte men zich om steenkolen die rooken te verbranden.

7⁰. Dit geldt vooral voor hen, die hun maal in kleine fornuisen op kolen bereiden: de kool is verradelijk en veroorzaakt verstikking eer men 't merkt.

8⁰. IJzeren kagchels zijn niet goed, wijl gloeijend ijzer de zuurstof van de lucht wegneemt. (1)

9⁰. Schoorsteenen die goed trekken en kagchelhaarden zijn boven alle andere verhittingstoestellen te verkiezen.

10⁰. Van deze beiden zijn weder de schoorsteenen het verkieslijkst, wijl zij de gelijkmatigste warmte geven.

11⁰. Op de gemakken, in bedompte werkplaatsen, naast vaten, waarin bedorven water en gistende of verrottende zelfstandigheden zijn, plaatse men steeds bakken met chloorkalk: tegelijker tijd zorge men voor doortogt van lucht, om zoodoende de nadeelige uitwasemingen en de chloordampen te verwijderen. Van tijd tot tijd zuivere men de lucht der slaapkamers door schoorsteenvuur en door het verdampen van azijn op roodgloeijende ijzerplaten.

12⁰. Eene verandering van de manier van bouwen der gevangenissen, vooral in betrekking tot betere lucht en verwarming, kan in belang der menschheid met regt gevorderd worden.

13⁰. De bedden en beddendekens moeten iederen dag eenige uren in de opene lucht gebragt worden. De vloer der kamers moet niet geschuijerd worden, maar men reinige ze met drooge borstels en lappen.

14⁰. Onze omgeving heeft ons de lucht maar zeer spaarzaam toegemeten, en mode en elegance ontfutselen ons nog een gedeelte van het geregte portie. De bouwkunst maakt onze kamers en de mode onze longen naauw: men doet ons stikken in onze jeugd in de windsels van den luijermand. Kunnen wij kracht en werkzaamheid

(1) Daarom zijn vooral die soort van kagchels aan te bevelen, waarin een gegoten ijzeren pot geplaatst is in een geslagen ijzeren kagchel, waardoor het nadeel der gloeijende kagchels in de vertrekken voorkomen wordt.

verwachten van eenen *dandy* en gezonde kinderen van eene *coquette?* Bij den eersten aanblik van het ligchaam der antieke Venus, erkent men in dat standbeeld de krachtige en vruchtbare moeder, terwijl de te zamen gesnoerde *tailles* van onze jonge meisjes ons doen denken aan onvruchtbaarheid, keizersneê, misgeboorten of sukkelende en rachitische kinderen. (1)

Een *dandy* is een weekeling, die zich slechts wendt tot de oogen, daar hij geen geestkracht genoeg bezit om zich te wenden tot het hart. Hij weet, dat hem de kracht ontbreekt, om een goede echtgenoot en vader te zijn.

Het jonge meisje, dat hare *taille* te zamensnoert, heeft het bewustzijn van hare onbeduidendheid en onvruchtbaarheid; slechts zij is eene schoone vrouw, welke, wanneer zij zich opschikt, hare vormen kan laten zien en ze niet zoekt te verbergen.

Men drage wijde en eenvoudige kleederen: de wijdte verdubbelt de kracht, wijl ze de vlugheid en bewegingen bevordert, terwijl te naauwe kleederen ontzenuwen en verstikken.

Dekt uwe kinderen in hunne jonge jaren goed toe: maar snoert ze niet in: de luijers moeten ze omkleeden, maar niet omwringen. Laat hen, wanneer het heet is, zich nakend in de lucht bewegen. Wanneer gij ze op uwe armen draagt, moet gij ze in de oksels ondersteunen. In alles is de grootste ongedwongenheid het weldadigste voor het welig opgroeijen en de goede ontwikkeling der kinderen.

---

(1) De *rachitis*, engelsche ziekten gewoonlijk genaamd, is voor het grootste gedeelte het gevolg van al de afwijkingen van den regel, ons door de goede moeder natuur gegeven, die de noodlottige en afkeuringswaardige nasleep is van onze levenswijze.

DERDE HOOFDSTUK.

Hygienische en genezende raadgevingen tegen gebrek, overmatig genot en slechte hoedanigheid van voedingsmiddelen.

26. De kookkunst is voor de hygiene, wat de artsenijmengkunde voor de geneeskunde is; eene goede keuken voorkomt eene menigte ongesteldheden, even als eene doelmatige therapie ze geneest. De physiologie moet daarom even zoowel over de levens- als over de geneesmiddelen opheldering geven. Om ons voor de praktijk te bekwamen, nemen wij onzen toevlugt tot de theorie, die niets anders is dan de kunst om de resultaten van de opmerkingen te beoordeelen en er toepassing van te maken.

27. Nagenoeg alle onze voedingsmiddelen bevatten onder den een of anderen vorm suikerstof, albumin of eiwitstof, zetmeel enz. De mensch, die van brood alleen slechts bezwaarlijk zou kunnen leven, zou in het geheel zulks niet kunnen doen, wanneer hij slechts eiwitstof of suiker kon bekomen.

28. Wanneer men bij een temperatuur van 10 of 15 graden op den schaal van Celsius, in een gesloten vat, een mengsel van suiker of suiker bevattende stoffen aan de lucht blootstelt, zoo ontstaat er welhaast eene gisting, welker resultaat de vorming van alcohol is; en wanneer de geheele menigte van suikerbevattende substantiën verbruikt en in alcohol omgezet is, zoo blijft er een overblijfsel van kleefstof en eiwit, welker reactie op de alcohol, deze in azijnzuur omzet.

29. Het spijsverteringsproces is hetzelfde: wanneer de spijsbrei, het punt van azijnzuur, hetwelk voor onze organen noodig is, bereikt heeft, zoo gaat ze in het darm-

kanaal over, waar de toevoeging van gal deze zuren nu alcaliseert, opdat deszelfs producten in het bloed opgenomen kunnen worden. Het gedeelte der spijzen dat onoplosbaar en voor geene assimilatie vatbaar is, ondergaat in den dikken darm nogmaals een uitscheidingsproces, en wordt van daar als eene stinkende massa en die tot niets meer dient verwijderd.

De voedingsmiddelen moeten, om in eenen zoo klein mogelijken omvang bearbeid te kunnen worden, eenè zoo groot mogelijke geschiktheid tot verdeeling bezitten. Van daar de noodzakelijkheid van het koken als eerste en die van het kaauwen als tweede middel tot verdeeling: van daar ook de noodzakelijkheid om aan de elementen, die geassimileerd kunnen worden, onoplosbaren toe te voegen, om door de aanraking met dezen de gemakkelijkheid van verdeeling der voedingsbolletjes te vermeerderen. De vloeibare stoffen op zich zelven genomen zijn even zoo onverteerbaar als de vaste stoffen en slechts door beider onderlinge vermenging wordt de vertering mogelijk.

31. Het gebruik van geestrijke dranken verhoogt de verteringswerkdadigheid van trage organen, daar zij de voor de werkzaamheid van de in overmaat voorhandene kleefstof die hoeveelheid alcohol toevoegen, welke bij de spijsvertering niet kan gevormd worden. Van daar de noodzakelijkheid voor de bewoners van noordelijke landen om goeden wijn en geestrijke dranken te gebruiken.

Iedere overmaat van het een of andere element is nadeelig: want het verstoort de chemische verhoudingen, van welker harmonische zamenwerking de spijsvertering, dat is de bereiding van azijnzuur afhankelijk is.

Er volgt braking, wanneer de spijsvertering alcalisch is, diarrhee, wanneer zuren in het darmkanaal den overhand hebben. Belette spijsvertering ontstaat, wanneer in de spijsbrei, niet alle elementen tot de spijsvertering

noodig voorhanden zijn, of wanneer de maag zoo opgevuld en uitgezet is, dat de massa niet in beweging kan gebragt worden De belette spijsvertering, ontstaan uit het overmatig gebruik van brood, vooral van nieuw bakken brood, is de ergste van allen, want niet alleen dat daardoor een overmaat te weeg gebragt wordt van eiwitstof en kleefstof, maar bovendien worden daardoor de maagwanden uitgezet door winden.

Deze korte theoretische uiteenzetting zal toereikende wezen. om een ieder te doen begrijpen, dat een arme even zoo goed door indigestie kan sterven. als de rijke te midden van zijnen overvloed door honger.

32. De spijsvertering wordt alzoo even zoowel door eene verkeerde menging der spijsbrei, als door ziekelijke toestanden van de uitscheidingsorganen gestoord.

Onder de oorzaken, die de harmonische zamenwerking der organen storen. spelen vergiftige stoffen en ingewandswormen een hoofdrol De ingewandswormen hangen als bloedzuigers aan de wanden van maag en darmen, en vermeerderen op eene schrikbarende wijze, wanneer men ze niet te keer gaat. Van daar het nut van balsamieke stoffen, waardoor de wormen gedood worden. Deze specerijen zijn niet geschikt voor de assimilatie, maar zeer goede hulpmiddelen voor eene goede spijsvertering. De altijd vooruitziende natuur heeft hen een geurigen smaak gegeven, om ons datgeen wat nuttig is tegelijkertijd aangenaam te maken. Al het aanzien, dat de phijsiologische geneeskunde genoot, kon onze eeuw niet afbrengen van het kruiden der spijzen, wijl een natuurlijk instinkt steeds zich stelt tegenover de dwaalleeringen der geleerde geneeskunst.

34. Overmatig genot doodt even zoowel als honger. Het ware genot bestaat in eene verstandige matigheid. Men eete geregeld, verdeele de voedingsmiddelen in be-

paalde portiën en wissele met de geregten af. Men ete nooit zonder eetlust. Men ruste een half uur na den maaltijd en neme dan eene matige beweging.

35. Men bediene zich om te drinken en om te koken slechts van bron- of van goed gezuiverd rivierwater. Troebel water brengt verrotting en wormen te voorschijn. Er zijn epidemiën, die alleen door het water teweeg gebragt worden. Even zoo wacht men zich om in het veld zijnde, uit stilstaande wateren en grachten te drinken, wijl men daardoor ongemerkt bloedzuigers kon inslikken.

36. In landen waar de kropziekte heerschende is, (eene ongesteldheid die ontstaat door het gebruik van water, dat uit kwik bevattende ertsgangen ontspringt) legge men zinkkorrels in de bronnen of waterbakken, en vernieuwe ze om de acht dagen. Men kan zich ook bedienen van koperen pomppijpen, die goed vertind zijn, en die dikwijls op nieuw vertind moeten worden.

37. Wanneer men wijn gebruikt, dat men dan zulke gebruike, die wezenlijk dezen naam verdient. (1)

De handwerksman moest bedenken, dat hij nergens beter eet en drinkt, dan te midden van zijn gezin. Waarom dan zondags uitgegaan om zich welligt in twisten te mengen, of zich door dronkenschap eene indigestie op den hals te halen? De handwerkman van onze groote steden, kent geen waar genoegen, wanneer hij slechts het koortsachtige gedruisch en niet het stille en rustige genoegen bemint. Hij verlaat de gevangenis van zijnen werkplaats, om zich te spoeden naar een bedompten

---

(1) Het overige van deze paragraaf, heb ik weggelaten, wijl onze geringe standen toch geen wijn drinken, en dus hetgeen de schrijver dienaangaande zegt, voor onze landgenooten volstrekt niet van toepassing is.

kroeg, terwijl de zon lagchend op de velden ziet, om zijne ziel te verheffen en zijn ligchaam te versterken

Bij mijne wandelingen in de omstreken van Parijs, ontmoet ik dikwerf gezinnen van handwerkslieden, welke in het kreupelhout gelegerd, aldaar de meegebrachten voorraad nuttigden. Deze brave lieden keerden 's avonds even zoo lustig en vreedzaam terug, als zij des morgens uitgegaan waren. veel gelukkiger, dan de drinkers aan de *barrières:* want hun geweten was zuiver, hunne maag bevredigd, hunne beurs nog wel gevuld, en zij gevoelden zich meer als ooit bekwaam voor den arbeid van de volgende week.

38. Goed zwart brood van rogge, garst en tarwe, past voor den zwaren arbeid van het veld: de arbeiders der steden, en vooral zij, die een zittend leven leiden, moeten brood hebben van goed tarwemeel.

39. Er is geen verderfelijker zuinigheid, dan te willen besparen op het voedsel. Gebrek maakt traag. De arbeid staat altijd in verhouding met het meerdere of mindere voedsel. Een goed gevoed werkman doet viermaal zooveel als een die slecht gevoed is. In dit geval, even zoo als in vele anderen, maakt de karigheid der fabrikanten een fout in hunne rekening: want men zal mij niet hooren, wanneer ik zeggen wilde, dat hun gedrag eene majesteitschennis der natuur is, even als het misbruik der arme kinderen tot overdreven arbeid eene majesteitschennis jegens de maatschappij is.

40. Ik geloof, dat ik geen afbreuk zal doen aan de wetenschap, wanneer ik hier een ontwerp maak van een burgerkeuken. Mijne beweegredenen daartoe zijn gewigtig. Ik weet wel, dat men deze triviale koksvoorschriften zal bespotten, doch ik weet ook, dat die heden lacht, morgen weent.

§ 1. *De hygienische keuken.*

41. *De hutspot.* Men neme steeds van alles van de beste hoedanigheid, rundvleesch van het noorden en schapenvleesch van dieren uit het zuiden of van zoute weiden. De hoeveelheid water zij de dubbele. Men plaatse het op een zacht vuur, tot dat het schuimt, en wanneer het afgeschuimd is, doe men er een handvol zout bij, eene uije, waarin drie of vier kruidnagelen zijn gestoken. eene muskaatnoot, en vervolgens een struikje look, sellerie en kervel, wat knoflook, peper, zooveel als men tusschen twee vingers kan nemen, een paar laurierbladen, een in de asch gebraden uijen en een weinig peenen en rapen. Men late dit alles op een matig vuur twee of drie uren koken. Zulk een bouillon is dikwijls in staat om een gastrische ongesteldheid te beteren.

42. Het brood van den bakker bederft dikwijls de reuk van den hutspot. In dergelijk geval moet men zorgen. dat men de sneden brood rooste, voor dat men ze in de soep doet. Het best is, wanneer men rijst, meeldeeg of aardappelen, die eerst gekookt en door een zeef uitgedrukt zijn, bij de soep neemt. Zoo doende zal men een krachtig maal niet bederven door het ellendige brood, hetgeen ons de bakkers thans leveren (1).

43. *Tusschen en nevengeregten.* Schotels met anjovis, groene en nog beter zwarte olijven, marinaden (47) worst, radijs, rapen, zuurkool, goede en fijne mostaard moeten in groote verscheidenheid en afwisselend op den disch verschijnen, om voor iederen smaak iets te kunnen

---

(1) Hier en daar moge men in ons land slecht brood leveren, over 't algemeen echter niet. Derhalve is voor ons niet van toepassing, hetgeen de schrijver hier zegt.

aanbieden en om de spijsvertering bij alle luimen van den eetlust te beschermen. Men hoore niet naar de aanbidders van de physiologische leerstelsels, die om hunne gastrische bezwaren nog erger te maken, juist een afkeer koesteren voor datgeen wat hun helpen kan. Noodzaakt hen om u na te volgen, middelerwijl gij hen aangenaam zoekt te wezen, en bevordert hunne spijsvertering zonder dat zij het merken.

44. *Hoofdgeregten.* Over 't algemeen moet iedere ragout in boter of olie, wijn of wijnazijn, sterk gekruid zijn met laurier, thijm, knoflook, peper, kruidnagelen enz, even als melkspijzen met vanille, kaneel of oranjebloezem. Ieder gebraad, en vooral varkensgebraad, moet met thijm en laurierbladen doorstoken, sterk met peper bestrooid en dan dikwijls met het sap hetgeen er uitkookt begoten worden. Men kan ook de helft nemen van een schotel van een sauce bereid uit wijnazijn, gekneusde knoflook (1), thijm, kaneel, peper en zout; hierin legge men een stuk varkens- schapenvleesch of wildbraad, men draaije het iederen dag meermalen om, en begiete het na drie of vier dagen met de andere helft van de sauce. Een aldus toebereid stuk vleesch, is even zoo gezond als smakelijk. Het schapengebraad moet vooral goed met knoflook bereid worden.

45. Met één woord, onze spijzen moeten het beste medicijn wezen, en de geneesheer, de kok en de apotheker moeten elkander wederkeerig de hand rijken. Eene dergelijke verstandhouding, strekt tot welzijn van de geheele wereld, en brengt eene *entente cordial* tusschen zieken en smullers te weeg, gelukkig genoeg om uit denzelfden beker gezondheid en genot te kunnen schenken.

---

(1) In plaats van knoflook, die in ons land niet zeer gezocht is voor keukengebruik, kan men uijen nemen.

46. *Saladen*. Eene goede salade is het beste hulpmiddel voor de spijsvertering na een rijkelijken maaltijd. Men menge zout en peper in de wijnazijn, doe daarbij naar believen eene hoeveelheid olijfolie, en giete dit alles over de salade. Bij sellerie salade kan men ook nog mostaard toevoegen. Saladen voor het ontbijt bereide men met harde eijeren, en verhooge derzelver hygeenische kracht, door het toevoegen van eijeren en kaneel.

§ 2. *Marinaden*.

47. 1⁰. Gemarineerde groenten en moezen.

Men neme: Sterke wijnazijn	1	Liter (ned kan.)
Keukenzout	50	wigtjes
Laurierbladen	10	»
Kruidnagelen	5	»
Zwarte peperkorrels	5	»
Kaneel	2	»
Muskaatnoot	1	»

Men late dit alles eenige dagen macereren en doe dan in deze vloeistof, eene hoeveelheid augurken, gesneden appels. walnooten, groene boontjes, champignons, artichokken enz. Na verloop van eene maand vernieuwt men de marinade, nadat men alvorens het ingelegde behoorlijk heeft laten afdroppelen.

2⁰. Gemarineerd vleesch.

Men neme sterke wijnazijn 10 liters, laat daarin 24 ren trekken:

Laurierbladen	60	wigtjes
Zwarte peper	60	»
Kruidnagelen	20	»
Muskaatnoot	2	wigtjes.
Knoflook	8	»
Keukenzout	1	Ned. pond.
Salpeter	1	Ned. ons.

Men neme groote, varkens- schapen- of runderdarmen, reinige ze eerst in schoon water, dan in wijnazijn en pekel tot dat zij allen kwalijken reuk verloren hebben.

Nu legge men deze darmen in de marinade, zoo dat zij tot halverwege in het vocht leggen, en men vulle nu de overige ruimte in het vocht met ossentongen en gehakt varkensvleesch.

Nadat men nu en dan het vleesch omgekeerd heeft, steke men na verloop van veertien dagen de tongen in een darm, waarvan men de beide einden met een draad toebindt. Het gehakte varkensvleesch moet men voor dat men het in de darmen steekt goed met varkensvet bestrijken. Wanneer dit gedaan is, koke men het in een ketel met zwakke pekel, waarin fenkel, salie, thijm, laurierbladen en wijn is gedaan. Wanneer het twee uren aanhoudend gekookt heeft, neme men 't van het vuur.

§ 1. *Tafelwijn, goedkoope kunstwijn Drank voor arbeiders.*

48. 1°. De tafelwijn van de omstreken van Parijs is scherp en zuur van smaak, waaraan zich echter de smaak allengskens gewent. Men kan hem verbeteren, door op een vat van ongeveer drie honderd flesschen een of twee flesschen cognac toe te voegen, en dan het vat herhaaldelijk eenige dagen in den kelder om te rollen. Ook verkrijgt dergelijke wijn een veel beteren smaak, wanneer men bij het op 't fust brengen er eene hoeveelheid farinassuiker aan toevoegt.

Men moet daarom echter nog niet gelooven, dat alle zure wijnen onvervalscht zijn. Het bedrog weet even zoo goed gewone als fijne wijnen na te maken. Men kan dit bedrog voorkomen, door zich van den volgenden kunstwijn te bedienen.

2°. *Kunstwijn.*

Bronwater	1	Ned. kan.
Brandewijn	80	wigtjes.
Zoethoutwortel	6	»
Houtasch	4	»
Sterke wijnazijn	10	»
Oliebloemen	5	»
Kaneel	1	»

Men doe 's avonds de kaneel in den brandewijn, en laat het water met de vlierbloemen, de houtassch en de zoethoutwortel trekken. Het wordt alsdan blaauw. Nu voegt men den brandenwijn en den wijnazijn bij dit afkooksel, en wanneer het binnen een uur niet rood wordt, voegt men onder een aanhoudend schudden zoo lang wijnazijn dropje voor dropje toe, tot dat het donkerrozenrood wordt. Men schudt dan de flesch weder herhaaldelijk om, en filtreert nu het vocht door lijnwaad of door vloeipapier. De roode kleur duidt aan wanneer het vocht zuur genoeg is. Bij gebrek aan vlierbloesems kan men ook de zaden van den zonnebloem (*helianthus annuus*) nemen, of wel de zwarte mexicaansche boonen, welke men in water laat uittrekken, en door het toevoegen van zuur de donkerroode kleur geeft. Deze zaden kan men echter niet kooken, maar men verkrijgt de kleur door ze in koud water te laten trekken, en neemt ze weg voor dat men het zoethout en houtasch kookt.

Wil men van dezen wijn eene grootere hoeveelheid bereiden, dan behoeft men slechts in de gegevene evenredigheid de hoeveelheden te vermeerderen. Maar dan moet men vooral dagelijks het vat omrollen en het wit van twee eijeren en eene gelijke hoeveelheid van water en zout gekletst er aan toevoegen. Later kan men er nog een weinig brandewijn bij gieten.

3°. *Drank voor arbeiders.* Daar werklieden mij meer-

malen verzocht hebben om hun het recept te geven van een goedkoopen drank, ter vervanging van water, zoo geef ik hier het volgende voorschrift.

Water	1000	deelen.
Zoethout	4	»
Wijnazijn	4	»
Alcohol	20	»

Kookt de zoethoutwortel in het water voegt er de azijn en alcohol aan toe, zijgt het door een trechter, in welks hals men een bosje van lavendel thijm en andere geurige kruiden heeft gedaan.

§. *Hygienische dessertlikeuren.*

49. *Curaçao of likeur van oranjeschillen.* Men late gedurende veertien dagen 50 wigtjes gedroogde oranjeschillen in een Ned. kan gewonen brandewijn trekken, en schudde ze van tijd tot tijd goed om. Na verloop van dien tijd smelte men op een zacht vuur 5 Ned. oncen suiker, en menge dit onder aanhoudend schudden in den brandewijn, waarin de oranjeschillen zijn afgetrokken.

2⁰. *Likeuren van oranjebloesem.*

Voorloop van 21⁰ graden	1 Ned. kan.
Gewoon oranjebloesemwater	$^1/_4$ Ned. kan.
Suiker	even zooveel.

3⁰. *Aromatiek dessertlikeur.* (*Bitter.*)

Knoppen en wortelen van	Angelica	30	wigtjes.
	Kalmoes	4	»
	Myrrhe	2	»
	Kaneel	2	»
	Aloë	1	wigje.
	Kruidnagelen	1	»
	Vanille	1	»
	Muskaatnoot	0.25	»
	Saffraan	0,05	»

(Men kan die ingredienten welke men niet bij de hand heeft achter wege laten, uitgezonderd de aloë, myrrhe, kaneel. Wanneer het meer om de hygienische werkzaamheid, dan om den smaak te doen is, kan men tot vier maal zooveel van de aloë nemen.)

Men laat dit alles 14 dagen in de zon in een Nd. kan gewone brandewijn digereren en schudt het iederen dag behoorlijk om. Nadat het goed gefiltreerd en uitgeperst is, voegt men er 5 ons zuiker bij, die men met een halven kan water over 't vuur heeft laten smelten.

Dit voortreffelijk likeur moest als maagversterking in niet een huishouden ontbreken. Men zal er zich wel bij bevinden. Wanneer men van dit, den eetlust zoo bevorderende likeur, nu en dan een eetlepel vol neemt.

De vervalsching van voedingsmiddelen.

49*bis*. De slechte hoedanigheid van het brood en den wijn is de voorbeschikkende oorzaak van indigestiën, en over 't algemeen van vermindering der gezondheid. En toch zou het zeer gemakkelijk wezen om deze gepatenteerde bedriegerijen te weeren.

Hiertoe behoeft de administratie zich slechts te vergewissen van het aantal zakken rogge, tarwe en gerst, die de molenaar maalt, en te waken, dat in den molen geene vermengingen geschieden. Deze zakken worden, nadat ze gemalen zijn, geplombeerd en mogen slechts door den bakker geopend worden. Even zoo moet het aan 't bestuur vrijstaan, om zich te onderrigten van het aantal zakken, welke de bakker koopt, en van het aantal brooden, welken hij van iedere meelsoort levert. Hij moet onder geen voorwendsel, hoe genaamd ook, meel van boonen of slechte granen mogen houden; en de mole-

naar, die dergelijke stoffen maalt, terwijl hij weet dat zij tot vervalsching worden gebezigd, moet aangehouden worden. Daarentegen sta men den bakker toe om de broodprijzen te verhoogen naar gelang der prijzen van 't graan, wijl anders gemoedelijke bakkers in dure tijden te veel nadeel zouden lijden.

2°. Wat den wijnhandel betreft, is het eene daadzaak, dat men in Parijs slechts zelden eene flesch onvervalschten wijn gebruikt. Men treft dikwijls wijnen aan, van welken het overblijfsel in de vaten zuur als azijn is; derzelver kleur is blaauwachtig zoo als de wijn van Suresne, en de smaak nog slechter. Deze wijn wordt bereid uit slechten brandenwijn en met roode bessen gekleurd. En er zijn nog slechteren. En hoe kan het toch anders wezen. De concurrentie is zoo groot, en de hebzucht en begeerte naar gewin is niets kleiner. Waarom heeft de administratie, die den wijnhandel in belang van den schatkist aan zoovele banden legt, geen middel gevonden om het publiek voor deze bedriegerijen te vrijwaren.!

En toch zou niets gemakkelijker wezen. Men moest zich slechts door de beambten van de hoeveelheid most laten overtuigen, en deze bij het aanvullen in de vaten laten verzegelen; de zegels moesten slechts door de ontvangers losgemaakt mogen worden. In de groot- en kleinhandel zou een waakzaam oog op de hoeveelheid van verbruik en het verzegelen der flesschen met officielen zegels veelvuldige misbruiken voorkomen.

3°. *De melkhandel.* Een landman heeft zooveel of zooveel koeijen, die eene bepaalde hoeveelheid melk geven. Wanneer nu het melkmeisje een boek houdt, waarin zij aanteekent hoeveel melk de koeijen gegeven hebben, zou men daardoor kunnen berekenen hoeveel water bij den melk is toegevoegd. Op deze wijze zouden de daartoe aangestelde beambten zich ten iederen tijde van vervalschingen

kunnen overtuigen, en de melk zou wezen, wat zij wezenlijk moest zijn, melk! (1)

Welk een wederspraak met zich zelven! Zich zes weken lang moeite geven tot in het geringste toe, om zich met een arsenikvergiftiging bezig te houden, en niets te doen tegen de duizende vergiftigingen welken ieder kwartier geschieden.

VIERDE HOOFDSTUK.

Aanwijzingen om zich voor vergiftigingen te bewaren.

50. Betreffende de tegenmiddelen bij vergiftigingen verwijzen wij op het artikel *vergiftiging* in het register.

51. Er zijn vier verschillende manieren van vergiftiging: door inademing; door voedingsmiddelen; door het in- en uitwendig gebruik van geneesmiddelen; eindelijk het inwerken van vergiften, op den slijmhuid van den aars, van de geslachtsdeelen enz.

---

(1) Wij vonden ons niet geregtigd om in deze vertaling (ofschoon wij ons in dezelve eenige vrijheid veroorloofd hebben) deze paragrafen geheel weg te laten. Anders hadden wij zulks gedaan. Want ieder gezond verstand begrijpt wel, dat de middelen door RASPAIL aangegeven ter voorkoming van vervalsching der levensmiddelen, *onmogelijkheden* zijn. Men mogt dan wel voor iederen wijnpers, voor iedere boerderij een kommies aanstellen; en de eene helft van de bevolking gebruiken om de andere te surveilleeren.. Trouwens de Socialisten, waartoe RASPAIL behoort, kramen wel eens meer dergelijke staathuishoudkundige wijsheden uit.

Mijne overtuiging is, dat door eene valsche genees-methode meer menschen vergiftigd worden, als door giftmengers van professie Ook heb ik geene gelegenheid voorbij laten gaan, om te protesteeren tegen de geneeskundige aanwending van kwik, arsenik en antimoniaal-bereidingen (uitgezonderd de Calomel en Tartarus-emeticus) de lood, koper, tin, goud en zilver zouten, van Morphine, Strijchnine, Veratrine, Belladonna, Digitalis, Stramonium, met één woord van die middelen, welke in zekere dosis gebruikt, den dood veroorzaken. Een ieder heeft het regt, om in de hospitalen zijnen geneesheer de aanwending dezer middelen, en bijzonder van de kwik en arsenik te verbieden; want de genezing ten gevolge van deze middelen, is slechts eene schijnbare en bedriegelijke, en zij laat in het ligchaam den kiem voor eene reeks van ziekten achter. die later onder den naam van mercuriaalziekten behandeld moeten worden. Ik heb eene menigte ontzettende voorbeelden hiervan gezien en in de *Manuel Annuaire* in 1846 aangevoerd. (1)

52. Wij ontmoeten een aantal zieken, die een of beide oogen verloren hebben, wijl zij bij eene enkelvoudige oogontsteking met merkuriaalzalven behandeld zijn.

Even zoo zijn er ettelijke jonge en frissche lieden, wier trekken schrikkelijk zijn ontdaan, wijl zij de behandeling van eene vlecht of eene *impetigo bigurata* aan een arts toevertrouwden, die hen met kwikbereidingen behandelde.

---

(1) Een van beide: RASPAIL overdrijft, of in Frankrijk maakt men vrij wat meer gebruik van dergelijke middelen als bij ons, en handelt men daarmede onvoorzigtig. Noch in gasthuis- noch in burgerpraktijk; zal men het onzen geneesheer kunnen aanwrijven, dat zij een al te vrijgevig gebruik van dergelijke giftige middelen maken. Arsenik daar en tegen wordt (mag ik zeggen) te naauwernood of in 't geheel niet gebruikt.

Rabbe, een vrijzinnige schrijver ten tijde van de restauratie, die men in zijnen tijd de schoone rabbe noemde, was door het gebruik van kwik zoo schriklijk misvormd geworden, dat hij altijd in woede geraakte, wanneer iemand hem in 't gezicht zag, en zich eindelijk uit tegenzin in 't leven met opium vergiftigde.

Het is bijna ongeloofelijk, hoevele ziekten door het aanwenden van merkuriaal en arsenikhoudende middelen ontstaan, en ongesteldheden door de geneeskunde te voorschijn geroepen, zijn in den regel veel moeijelijker te genezen, dan natuurlijke ongesteldheden.

Kreeftgezwellen, beenopzettingen. bederf der tanden, uitvallen der hairen, tuberculosen, pthisis, beeneter, walgelijke pijpzweren, verlammingen, rachitis der kinderen, kropgezwellen, kunnen allen uit het gebruik van deze bedriegelijke middelen ontstaan.

Niet door toevallige, maar door duizend voorbeelden zou ik dit bedroevend verschijnsel kunnen staven.

53. Hoe dikwijls heeft de behandeling van de schurft, op zich zelven eene niet gevaarlijke ongesteldheid, door middel van kwik, den armen lijder ontzettende en ongeneesbare ongesteldheden bezorgd (1). Men zal eenmaal ter naauwernood woorden kunnen vinden, om een systheem te veroordeelen hetgeen sinds geruimen tijd zich van dergelijke moorddadige middelen bediende tegen onbeduidende ongesteldheden, welke door eene eenvoudige wassching en door ons pijnstillend water spoedig zouden hersteld zijn.

54. Het gebruik van merkuriaal en arsenikmiddelen heeft huiduitslag ten gevolge, die aan andere huidziek-

---

(1) Voor zoover ik mij herinner, hetzij van de gasthuis, hetzij de privaatpraktijk van ettelijke collegas, zal niemand hunren de schurft met kwikbereidingen behandelen.

ten gelijken, maar aan onze behandeling weerstand bieden met eene hardnekkigheid welke wij anders niet hebben waargenomen; deze hardnekkigheid is ons beste *kriterium* om te ontdekken, of eene ziekte reeds met kwik of arsenik is behandeld geworden

Maar de kwik en het rattekruid spelen niet alleen eene rol in de geneeskunst; maar ook in de industrie en verscheidene andere dingen. Ik heb hardnekkige merkuriaalziekten bij reizigers waargenomen, die slechts eenmaal geleid hadden in een bed van zieken, die met kwik behandeld waren, zonder dat het beddegoed was gewasschen (!!)

Wanneer men bedenkt welke verwoestende werkingen deze vergiften te weeg brengen, dan kan het niet anders, of men moet eene menigte van ongesteldheden, wier oorzaak men zich anders niet kan verklaren, toeschrijven aan de belangrijke hoeveelheid dier zouten, welke de fabrieken verbruiken.

Ieder vriend der menschheid moest de belofte afleggen om werkzaam te wezen voor de afschaffing van arsenik en kwik in kunst en geneeskunde: middelen, die gewis door onschuldige aequivalenten vervangen kunnen worden. Door deze belofte na te komen zouden wij negentien twintigste gedeelten onzer ongeneesbare ziekten zien verdwijnen: (1) want negentien twintigste gedeelten danken wij alleen aan de wijze van behandeling van de scholastieke geneeskunst (2).

Maar niet slechts de kwik en arseniekmiddelen, worden zoo kwistig door de scholastieke geneeskunst aangewend, ook plantaardige en dierlijke vergiften, als blaauwzuur, Strychnine, Morphine, Digitalis. Bella-

(1) Overdrijving van den schrijver.

(2) Zou de domme geneeskunde der empirici en kwakzalvers dan minder slachtoffers maken?

donna enz. spelen een rol in die kunst, welke men met den naam van geneeskunde bestempelt. Hoe menige vergiftiging geschiedt in de gasthuizen door de geleerde geneeskunde. Ook heeft de administratie gezorgd voor geslotene deuren, opdat geen onbescheidene hen de geheimenissen zou openbaren. Maar hoe belagchelijk is het, wanneer de medici bij de justitie de zoogenaamde *geheime middelen* als gevaarlijk aanklagen, dewijl zij zelven met de gevaarlijkste middelen spelen (1).

Ik heb een brief uit Lyons voor mij leggen, welke ik niet waag te beantwoorden, zoo smartelijk valt het mij om mijne magteloosheid tegen over zulk feit te moeten bekennen. De Heer L... te Lyons werd in 1837 voor de gevolgen van eene greep door een geneeskundigen celebriteit behandeld: deze schreef hem zonder de minste aanwijzing van gebruik voor

Strychine 1 gram.
Cichoryextraxt 1 gram.

Hiervan moesten, nadat het door elkander gemengd was, zes pillen gemaakt worden, en op den eersten dag een en ieder volgenden dag een meer te nemen; zoodat de patient op den negenden dag vijf des morgens, vier des avonds innam, zoodat in het geheel hij in negen dagen 45 pillen en 67 grein Strychnine had gebruikt. Na het schrijven van den brief duurde het nog zes en veertig dagen, en de lijder had alzoo in 't geheel 567 grein Strychnine ingenomen. Dit scheen ons zoo ongelooflijk toe, dat wij de recepten wilden laten komen, en meen-

(1) Er is echter verbazend veel onderscheid of een ervaren hand, krachtige en soms gevaarlijke middelen gebruikt, of dat men ze in iederen winkel aan den eersten den beste in de hand kan stoppen. Het verscheelt evenveel als dat men een volwassen man of een kind een scheermes in handen geeft.

den, dat de apotheker de dosis verminderd had en dat deze en arts en geneesheer om den tuin had geleid. Het bleek echter, dat de dosis niet schadeloos was geweest, want welhaast vertoonden zich schrikkelijke maagkramp, bevende ledematen, aanvallen van woede, hevige hersenkoortsen en eindelijk verlammingen der ledematen, onvermogen om de ontlasting en urine op te houden. volstrekte *impotentia*. uitvallen der nagelen, krommingen van den wervelkolom en beenuitzettingen van den heupkom. Dit arme voorwerp leed verschrikkelijke kwalen; de brief, welke hij mij had geschreven was met de linkerhand en met de grootste moeite gedaan (1).

En geneeskundigen wagen het om de arme verzorgers van kranken, die aan hunne patienten aloë en scammonina voorschrijven voor de rechtbanken te roepen als gevaarlijke schepselen voor den algemeenen gezondheidstoestand.

55. Wij zullen de lijders geenen ondienst doen, wanneer wij hen bekend maken met de middelen, die door onwetende artsen aangewend worden, en waarin kwik of arseniek in eene zekere hoeveelheid tegenwoordig zijn. Wij raden de patienten om recepten weg te werpen, waarin onder dezen of genen naam deze vergiften zijn.

1°. Arseniekhoudende middelen. Liquor, en poeders van Towler: Liquor van Pearson. poeder van Fontenelle, Ariatische pillen. Biettsche, Bartonsche en Boudinsche pillen: Drank van Dovenand: het poeder van

---

(1) Wanneer het geval door RASPAIL medegedeeld waarheid is, is het verschrikkelijk; en het is ongelooflijk, dat iemand zooveel Strychnine heeft gebruikt. Doch een van beiden, hier heeft een noodlottig misverstand plaats gehad, of de geneesheer, die het voorschreef wist niet wat Strychnine was. Om echter uit de domheid van één gevolgtrekking te maken ten opzigte van alle geneeskunstoefenaars, is onregtvaardig.

Frère Côsme en Dupuytren. Cigaretten van Frousseau: de zalf van Saint-Louis: de oogenzalf van Lanfran, enz.

3°. Mercuriaalmiddelen: Liquor van Van Swieten: Syroop van Larney, Belles, Langenau, Luissirier, Belno, pillen van Plenck, Boudelocqne en Ricord: Napelsche graauwe, bruine en citroenzalf: Sichelsche pimade: Mettenbergerwater, pomade van Dupuytren, van Saint Yve, van Grand-Jean, Segent, Desfault, Gibert, Minod, Villan, Celler, Cazenade, Ducheme, Dupare: Duitsch Zwartwater, enz. (1)

56. Wanneer het mij vergund ware, om in de journalen van de klinieken en hospitalen na te zien, hoe weinig zieken zou ik door deze middelen hersteld zien, en zou ik welligt honderden vreeselijke voorbeelden kunnen aanvoeren. In alle gevallen waarin zweeren, wonden en caries slechts moeijelijk voor mijne behandelingswijze wilden wijken, beweerde ik zonder vrees, dat de patient kwik gebruikt had, en ik heb nog niet eenmaal een ontkennend antwoord gekregen.

57. De apothekers moesten gehouden zijn om geene arsenikazijn of het zoogenaamde *ratten-dood* te mogen verkoopen, want de arsenik kan ten iederen tijde voor misdadige oogmerken gebruikt worden. Even daarom zeg ik tot de fabrikanten: neem in plaats van het *scheelische* groen, hetwelk arseniek bevat, het groen, dat ik voor vier jaren heb uitgevonden, en hetgeen slechts uit ijzer en koper bestaat. Het is even fraai en slechts weinig duurder.

58. Ontoereikende voeding in de arme gezinnen is een langzaam vergift voor ligchaam en geest. Ontberin-

---

(1) Voorzichtig kunnen echter verscheidene hiervan gebruikt worden. Ik heb misschien honderd keeren napelsche zalf laten gebruiken; zonder eenig schadelijk gevolg.

gen leiden toe verzoekingen, waaraan welgestelde lieden nimmer denken.

59. Om zich voor toevallige vergiftigingen te bewaren, moet men zorgen, dat het vaatwerk, waarvan men zich bedient van goed porselein of aardewerk is, of goed vertind koper, ijzer, blik of tin; maar nimmer van die compositiën, waarmede men goud of zilver nabootst. Men moet de keukens en eetzalen zoeken te beschutten, voor iedere uitwazeming en voor iedere verbinding met ruimten en werkplaatsen, waarin vergiftige stoffen behandeld worden.

60. De werklieden, die met verwstoffen omgaan, moeten altijd vóór dat zij aan tafel gaan hun werkpak uittrekken en gezicht en handen met zeep wasschen.

61. Tegen de opzettelijke vergiftigingen weet ik geen ander middel, dan de verzedelijking der maatschappij. Naarmate de moraliteit toeneemt, zullen de vergiftigingen verminderen. Men verbiede aan de geneesheeren om vergiftige stoffen in groote giften voor te schrijven, en aan de apothekers om zulke recepten te bereiden. Er is nagenoeg geen een vergiftig medicijn, welks therapeutische werking niet door andere onschadelijke stoffen kan verkregen worden. (1)

---

(1) De onderzoekende en beschaafde lezers, die over de onderwerpen in dit hoofdstuk behandeld, meer licht wenschen verspreid te zien, bevelen wij aan: De scheikunde van Dr. RUDOLPH WAGNER, volgens het nieuwste standpunt der wetenschap bevattelijk voorgesteld en opgehelderd, door 86 houtsneefiguren, naar de derde Hoogduitsche uitgave vertaald, door D. VAN DER WAAL SPRUYT. Apotheker en Chemist te Utrecht.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Aanwijzingen om zich voor te groote hitte en koude en voor plotselinge veranderingen van temperatuur te vrijwaren.

62. Onze levensduur zou de fabelachtige levenslengte van de zeebewoners nabij komen, wanneer het mogelijk was, om eene onveranderlijke temperatuur rondom ons te behouden. De handenarbeid verwezenlijkt in zeker opzigt deze veronderstelling en bewaart ons door den warmtestof, welken zij doet ontwikkelen, in den winter voor koude, en door het bevorderen der uitwaseming in den zomer voor de gevolgen der hitte. De zittende levenswijze is het minste geschikt om die veronderstelling te verwezenlijken: zij is een onnatuurlijke toestand: want de natuur heeft den mensch tot beweging geschapen, Daarom zijn mijne raadgevingen bijzonderlijk geschikt voor geleerden, voor kantoorschrijvers, voor de kweekelingen aan scholen en universiteiten.

63. Ga nimmer uit, zonder een overjas aan te doen, en keer nimmer terug zonder hem uit te trekken.

64. Ik, die nooit de mode hulde geboden heb; ik werp mij heden voor de voeten dezer bevallige meesteres van de gezelschapskringen neder, om eene drievoudige gunst van haar te verwerven. Het is om de *hygienische elegance* en om het herstel der eensgezindheid tusschen luim en gezondheid te doen.

65. Wat ik van haar verlang is het volgende: 1° de verandering van de mannenhoeden voor den winter en van die der vrouwen voor den zomer. Het hoofddeksel der Europeërs beantwoord in den regel niet aan de uitdrukking van waarde, welke de natuur aan 's men-

schen voorhoofd heeft geschonken: het drukt den schedel, laat het hoofd koud, en stelt hals en nek aan het weder bloot. Neemt derhalve in plaats van onzen gewonen hoed, een wijd, zacht en warm hoofddeksel, zonder vooruit bepaalden form, bijvoorbeeld een zwarten of witten hoed, van ongeprepareerd filt met breede randen. Niets kleedt meer dan dergelijk hoofdbekleedsel, en niets beschut het hoofd meer tegen de zomerhitte en het gure winterweder. Doet daarenboven kapotten aan uwe mantels. Ik zal niet zeggen volgt hierin de monniken na, maar volgt de landlieden na. Zij komen ten allen tijde 's nachts ter markt, en verkoelen zeldzamer dan andere lieden. (1)

2⁰. Wenschte ik de klompen onzer voorvaderen in den vorm van eenvoudige maar nette houten schoenen hersteld te zien. Is er iets dwazer, dan dat de voetgangers met dansschoenen door sneeuw en half bevroren slijk loopen?

3⁰. Neemt in plaats van den parapluie, die zoo weinig voor den regen bewaart, een mantel van ondoordringbaar gaas met een kap, welke men in de hand of in de rokzak kan dragen. Even zoo kan een stroohoed de plaats der zonneschermen innemen.

66. Wanneer zullen de huurders de handen ineenslaan om het huis van de kelder af met verwarmpijpen en door een enkel vuur te verwarmen? Weet, dat om een huis op dergelijke wijze te verhitten, niet meer hout be-

(1) Niets is nadeeliger dan het gebrnik van zware petten met kleine kleppen, zoo als bij onzen boerenstand algemeen in zwang zijn. Wijl de kleppen gewoonlijk zeer klein zijn, staan de oogen geheel en al blootgesteld aan de scherpe zon en het zand, dat van landen en wegen opwaait: hoeden met breede randen, van stroo vervaardigd is eene goedkoope en voortreffelijke dragt.

noodigd is, dan een gezin gedurende den winter verstookt.

66. De gewoonte om flanel te dragen, zoo weldadig in den winter, is in den zomer even heilzaam. Hebt steeds gewatteerde borstlappen ter bedekking van hals en borst in gereedheid. De inwrijvingen met kamferzalf des morgens en 's avonds is een uitstekend voorbehoedmiddel tegen de plotselinge temperatuurveranderingen. Draagt in uwe kamer altijd een wijden en gewatteerden kamerjapon, die u van hoofd tot voeten voor koude beschut.

68. Vermijdt togt en koude avondlucht en vochtige, koude woningen.

69. Wij laten hier een middel volgen om vochtige woningen droog te maken. Wanneer men eene gelijkvloersche woning heeft, zoo bestrooije men den grond met een half voet hoogen laag van hamerslag en houtskolenpoeder. Daarover een asphaltlaag van een duim breed, waarop de deelen gelegd worden. De muren worden met gyps bestreken en daarover een mengsel gewreven van 100 wigtjes was en 4 Ned. pd. terpentijnolie, welke men door elkander gemengd op kolen warm gemaakt heeft. Alvorens men echter deze compositie op de muren brengt, worden dezen met een bekken met kolen warm gemaakt, waarop vervolgens de massa ongeveer een duim diepte in den muur indringt. Nadat dit geschied is, kan men den muur laten schilderen of behangen, zonder dat men voor de vochtigheid behoeft te vreezen. Dit middel faalt niet.

70. In kasernen, scholen, hospitalen en gevangenissen, polijste men de kamers met was in plaats van ze te schuren. In de gevangenissen wordt aan de gevangenen in het polijsten hunner cellen eene aangename beweging gegeven. Maakt in de scholen de studie-, spreek-

en slaapkamers warm. Dit is een middel om de verderfelijke verkoudheden te voorkomen, die zoo menigmalen in die koude vertrekken ontstaan, wanneer de jongelieden, na sterke ligchaamsbewegingen in de verpozings uren in de koude kamers terugkeeren. Hoevele krachtige gestellen heb ik in hunne jonge jaren ten gevolge van de nalatigheid en karigheid der pensionaathouders zien ten gronde gaan. Welke vorderingen kan men verlangen van een kind dat lijdt onder koude en gebrek aan behoorlijk voedsel.

ZESDE HOOFDSTUK.

De heeling van kwetsuren, beleedigingen en wonden.

71. Daar wij ons thans slechts bij hygienische voorschriften bepalen, zoo verwijzen wij dien aangaande naar het artikel *verwondingen.*

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Aanwijzingen hoe men zich moet bewaren voor het indringen van splinters, doornen, planten, stekels, graten en prikkelend stof in het cellenweefsel.

72. Eene doorn of splinter kan een gezwel onder den nagel veroorzaken, en tot in het diepste van het weefsel indringen. Stekels van de omhulsels van graan, vooral van wilde gerst, in den mond gekomen zijnde, kan van daar tot in de longen doordringen, hier oorzaak zijn

van de belangrijkste stoornissen, en aan de zijde wederom te voorschijn komen, nadat zij het leven der lijders in gevaar gebragt hebben. Het inademen van sommige soorten van stof, is dikwerf de oorzaak van vreeselijk borstlijden geweest, want dat stof bestaat uit kleine stekeltjes en vezeltjes, die nooit op den weg, waar langs zij ingedrongen zijn terugkeeren. Tot deze kategorie behoort het molenstof, dat der granen, het stof van boomen, vooral van die welken vol rupsennesten zitten, en eindelijk het stof van kamers voor welker reiniging niet behoorlijk gezorgd wordt.

73. Ik houd niet van de kamers der jonggezellen, op welker wanden de traagheid alomme hare vingers heeft gezet.

Even zoo min houd ik er van om een nacht door te brengen bij een rijken *parvenu*, die zijne kamers met versierselen, schilderijen en meubelen overvult, om daardoor zijn rijkdom te kennen te geven. Hoeveel onreinheid wordt door deze vergulde ramen en achter deze zijden gordijnen verborgen!

Waarom is het polijsten met was zoo gezond? Omdat het de ophooping van stof belet, dat op het was blijft kleven, en omdat het de wormen en insekten doodt, die de kamer indringen.

74. Men heeft thans weder het gebruik ingevoerd van weefsels van glas, welke men ten tijde van LODEWIJK XV verbande, wijl men bemerkte, dat het stof daarvan, wanneer het gebroken werd, nadeelig voor de longen werkte. De industrie, welke deze nieuwigheid ingevoerd heeft, heeft aan de hygiene een slechten dienst bewezen.

75. Het door den wind voortgejaagde stof der velden kan de oorzaak van een wormen epidemie worden, wijl het in de zon tot stof geworden vuil een legioen van helminteneijeren bevat. Op deze wijze laat zich

volgens PALLAS, de zoo algemeen heerschende lintworm-epidemie te Dorpat en andere plaatsen aan den oever der Oostzee verklaren Het is derhalve in het belang van den algemeenen gezondheidstoestand, dat men geen vuil op de straten laat liggen, en dat de mest op de velden spoedig omgeploegd wordt.

76. Wat de hier ter plaatse behoorende geneesmiddelen aanbelangt, zoo verwijzen wij naar de artikelen *panaritium*, *borstziekten*, *ingewandswormen*.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

Voorbehoed- en heelmiddelen tegen het indringen van vreemde ligchamen, die in de verschillende organen ontkiemen en opzwellen.

77. Lieden, die dikwijls onder den blooten hemel onder boomen slapen, zijn vaak onderhevig aan oorpijnen en andere toevallen welke voortkomen uit het indringen van zaadkorreltjes en dergelijke dingen in de gehoorgangen, neusholten, luchtpijp enz. Hetzelfde geschiedt vaak bij personen, die op stroo en hooi onder dakpannen slapen, zonder een slaapmuts op te doen. Wanneer men de oorzaken dezer toevallen niet kent, zoo laat men ze over aan de geleerde speculatien, terwijl men in 't tegenovergestelde geval sonde en pincet neemt, of ze door het insprenkelen van teerwater verwijdert. De koorts, die door deze pijnen veroorzaakt wordt, lenigt men door omslagen van pijnstillend water op het lijdende deel.

NEGENDE HOOFDSTUK.

Voorbehoed- en heelmiddelen voor in- en uitwendige parasiten-insekten.

48. In de reeks van kwalen, die ons leven in gevaar brengen, speelt de werking der parasiten in ons ligchaam een grooten rol. De natuur heeft de levende schepselen aldus geschapen, dat zij wederzijdsch aan elkanders vraatzucht overgeleverd zijn. Wij leven ten koste van een menigte dieren, en dezen, indien zij daartoe gelegenheid vinden, van hunnen kant weder op die der menschen. De tijger, de leeuw, de beer, de boa, de krokodil maken op de menschen jagt, even zoowel als de mensch op hazen, herten of faisanten. Tegenover deze magtige oorzaken van dood is de geheele hygieen van nul en geener waarde.

Maar er is ook een verbazend aantal kleine diertjes, welke even zoo begeerig naar ons vleesch zijn als tijgers en beeren: parasiten, des te gevaarlijker naarmate zij minder zigtbaar zijn en naarmate hunne kleinheid hen gelegenheid verschaft, om zich in de diepte van ons weefsel, in de geheimste holten van onze organen te verbergen, van waar zij oorzaak zijn van de belangrijkste stoornissen, zonder dat iemand de oorzaak van het lijden raadt, de arts even zoo min als ieder ander.

Sinds meer dan twintig eeuwen is de scholastieke geneeskunde onder alle bedenkelijke formen ten beste gegeven aan deze diertjes, die van des menschen ligchaam reeds in zijn wieg bezit nemen, en hem vandaar tot aan het graf begeleiden, waar zij hem overgeven aan wormen nog vraatzuchtiger dan zij zelven. Sinds dien tijd is de hippocratische geneeskunde haar einde genaderd: de na-

tuurwetenschap (1) ondersteund door hare twee zusteren de chemie en physica, heeft hare plaats ingenomen, en de fakulteiten maken zich gereed om hunne tabbaard aan de poorten der museums op te hangen. Het mikroskoop heeft den sluijer opgeheven, die verspreid was over het bestaan van deze kleine levende ziektenoorzaken, en het oude schoolsche gebeuzel van *gal*, *zenuwen*, *slijm* enz. verdrongen door de positive spraak van de waarnemende wetenschappen. Want sinds de uitgave van onze *Histoire naturelle de la santé et de la maladie*, is het aan alle wezenlijk philosophische geesten duidelijk geworden, dat die ziekten wier oorzaken niet tot de kategorien der vorige hoofdstukken behooren, of uit zedelijke invloeden ontstaan, het werk van parasiten in onze ingewanden zijn.

79. De acaren, luisen, vlooijen, enz. zijn parasiten van het hoofd: de ascariden, spoelwormen, de lintwormen zijn parasiten der ingewanden, en vooral van het darmkanaal. De kinderen van beide geslachten, vooral meisjes, en de vrouwen die veel melk en slijmachtige spijzen gebruiken, zijn meer blootgesteld aan het indringen van ingewandswormen, dan goed gevoedde mannen. Kleine kinderen blijven gezond en wel, zoolang zij op het land bij de min zijn: want de boerin onthoudt zich gedurende het zogen niet van gekruide spijzen, welke in den melk overgaan en wormdrijvend zijn. Zijn echter de kinderen eenmaal weder bij hunne familie en leven zij daar van beschuit en zoetigheden, dan beginnen zij te vermageren en te kwijnen. De ascariden vermeerderen zich in hunne ingewanden. Men laat het kind slijmige

---

(1) Voor beoefenaars en liefhebbers der Natuurwetenschappen bevelen wij de scheikunde van Dr. RUDOLPH WAGNER aan. Deze is volgens het nieuwste standpunt der wetenschap bevattelijk voorgesteld en opgehelderd door 86 houtsneefiguren.

dranken gebruiken, die door de ascariden gretig aangenomen worden, of men zet het bloedzuigers, waarom zij zich weinig bekommeren, zij die zelven de bloedzuigers onzer ingewanden zijn. Bij deze behandeling kwijnt het kind weg en zinkt in het graf; terwijl het soms in een etmaal, door het gebruik van gekruid voedsel hetwelk men het kind onttrokken had, begint te herstellen. Onze hygieensche leefregel beveiligt vrouwen en kinderen voor ieder herhaald indringen dier parasiten; en onze geneeswijze is hoofdzakelijk gegrond op de waarneming dat het grootste gedeelte onzer krankheden, voornamelijk door ingewandswormen ontstaat.

Hieronder, waar wij de verschillende ziekten naar alphabetische orde opgeven, zullen wij zorg dragen, dat wij de wijze van aanwending onzer beginselen voor ieder geval mededeelen.

TIENDE HOOFDSTUK.

Voorbehoed- en geneesmiddelen voor ziekten die uit zedelijke invloeden ontstaan.

80. De natuur heeft ons onze rede gegeven om de tegenwoordige gevaren te ontdekken, toekomenden te voorzien, en om de herinnering aan verledenen, ter leniging der eerste en ter voorkoming van de tweede aan te wenden. De aanblik van het tegenwoordige gevaar verschrikt ons, het vooruitzien van het toekomende vervult ons met zorgen: de herinnering aan verledenen, wekt rouw bij ons op, wanneer zij niet eene leer of eene genoegdoening voor ons bevatten.

De afwezenheid van gevaar, het gevoel van zekerheid

laat in onze ziel een indruk van tevredenheid en opgeruimdheid achter dat ons gelukkig maakt.

81. De vreugde en opgeruimdheid zijn gevolgen eener behaalde overwinning, het glorierijke gevoel van bevrediging, dat wij na de ten onderbrenging van een gevaar, door de vereeniging onzer krachten van ligchaam en geest ondervinden.

Vergenoegen en genot zijn de gelukkigmakende gewaarwordingen, die op het volbrengen eener pijnlijke of bezwaarlijke pligt volgen.

82. Uitspattingen en ongebondenheden zijn de zedelijke dwalingen van lieden, welke met den geest nog doen willen, wat zij met de zinnen niet kunnen volbrengen. Het is de blasphemie der onmagt, de razernij der schande, die te krachteloos tot pligtsvervulling, het overschot der krachten benuttigt om kracht te huichelen.

83. Het is eene bedroevende maatschappelijke toestand, waarin de ellende en de ongebondenheid een middel moet zoeken om aan brood te komen. De engelen in den hemel bidden God om genade voor deze uitspattingen des ligchaams, waaraan de vernederde en gedeemoedigde ziel geen aandeel heeft (1).

84. Bestudeert het mechanisme van alle physische krankheden, die uit morele oorzaken ontstaan, en gij zult tot het besluit komen, dat deze zedelijke invloeden onzer ziekten, zich allen ten laatste tot vrees en schande, tot rouw en zorg, tot herinnering aan het verledene of bange bezorgdheid voor de toekomst laten terugbrengen.

Zinneloosheid is eene *desorganisatie* der hersenen, - die of door eene stoffelijke beleediging of door eene zedelijke oorzaak wordt te weeg gebragt. Zij is geneesbaar

---

(1) Wij laten deze en dergelijke uitdrukkingen voor rekening van den schrijver.

of ongeneeslijk, naarmate de beleediging voor herstelling vatbaar is of niet.

85. Schande en vrees kunnen treffen gelijk de bliksem, en brengen onzen gezondheidstoestand des te ernstiger in gevaar, naarmate de zedelijke indruk dieper en het belang dat wij in de oorzaken stellen grooter is. De gedachte, dit produkt van de werkdadigheid der hersenen concentreert dikwerf alle vermogen van dit orgaan op een punt, hetwelk ongeschikt is om dezen druk te dragen en onder deze inspanning schijnt te breken. Vandaar dat een enkel idee dooden kan, want het werkt op 't orgaan, waarin het leven zetelt.

86. De ziekten, welke uit zedelijke oorzaken hunnen oorsprong nemen, zullen des te zeldzamer worden, naarmate de menschelijke maatschappij beter georganiseerd is. Eene wel ingerigte maatschappij moet eene wederzijdsche assurantie wezen, waarin ieder voor het welzijn van allen werkt, de mensch van den mensch niets te vrezen heeft, en slechts de elementen vernielend op den toekomst kunnen werken. Heden ten dage is de openbare hygiene, die in het physische alreeds zoo gebrekkig en verwaarloosd is, in het zedelijke eene volkomene nulliteit.

87. Tegenover zulke gebrekkige maatschappij heeft men slechts als hulpmiddelen de philosophie en moraal. De philosophie om de beduidenis der verschillende zaken tot de eenvoudigste uitdrukking terug te voeren en gelatenheid om ons lijden niet al te zwaar te tillen. Voor hoevele ongesteldheden zouden wij ons zelven vrijwaren, wanneer wij de vreugde en het lijden des levens op regte waarde wisten te schatten. Zij duren zulken korten tijd, dat hoop en vrees meer tijd wegnemen als het wezenlijke lijden en 't wezenlijke genot.

Gewennen wij ons om het leven als eene pligt en de dood als eene noodzakelijkheid aan te zien. Het gevoel van

getrouwe pligtvervulling is een heilig genot; het gevoel der noodzakelijkheid geeft ons eene zachte gelatenheid. Bewaren wij ons voor de dwalingen der liefde (1) en de inblazingen der haat.

88. De liefde moet nimmer eene enkele gril, maar de bevrediging van de behoefte van voortteeling wezen. Dit doel heiligt haar en voorkomt vele dwalingen. Ik wenschte dat het zoo wierd, dat iedere man die eene vrouw verleidde, nog meer als onteerd wierd aangezien dan zij. Want de vrouw loog niet: maar hij deed het, en leugen is eene misdaad. Wij staan nog op een zeer laag standpunt, wij, die de leugenaars eeren, en het zwakke wezen verachten, dat door hem bedrogen is.

89. Bestempel nimmer iets met den naam van genoegen, wat gij op kosten van uwen beurs of uwen rust moet koopen, en nog minder datgeen waarvoor gij niet openlijk durft uitkomen.

90. Weest spaarzaam, maar niet gierig. Volgt hen niet na die van handwerkslieden rentenieren willen worden, en die, wanneer zij het geworden zijn, niet van hunne renten weten te leven; zij hebben maar al te vaak tegen hun geweten gehandeld en hunne gezondheid bedorven, om hun geld aan verkwistende erfgenamen achter te laten.

91. Vermijdt processen, en gij zult er bij winnen aan tijd, aan vrede des harten en aan geld. Mengt u

---

(1) Om zich voor ongelukkige liefde te wachten, leze men HET BOEK DER LIEFDE, of *de kunst om door liefde gelukkig te zijn en gelukkig te maken.* Het bevat ook een nuttige katechismus hoe verloofden en gehuwden zich te gedragen hebben, de prijs is maar 50 cents, hetwelk een reden te meer is om het jongelieden van beider kunne ten geschenke te geven, waarvoor het zich door een bevallig uiterlijk aanbeveelt.

nimmer in politieke partijschappen en houdt niet de zaak van éénen mensch, maar de zaak der menschheid voor oogen.

92. Met een woord, gij verkort uw leven even zoowel door uitspattingen des geestes als des ligchaams. Om wel te varen is de ligchamelijke gezondheid alleen niet voldoende, ook geest en hart moeten gezond wezen.

TWEEDE AFDEELING.

PRAKTISCH ONDERRIGT IN DE BEREIDING EN WIJZE VAN GEBRUIK DER GENEESMIDDELEN VOLGENS DE NIEUWE METHODE.

---

93. Het is niets moeijelijker om een geneesmiddel te bereiden dan om de spijze gereed te maken. Even zoowel als ik wenschte dat een ieder zijn eigen geneesheer kon wezen, zoo zag ik ook gaarne dat ieder zijn eigen apotheker wierd. De vervulling van deze wensch zou aan de apothekers niet meer schade doen dan de kookboeken aan de koks van professie. Men brengt een stand niet ten gronde door deszelfs geheimen kenbaar te maken; maar men maakt hierdoor hen die er toe behooren op hunne hoede, wijl men hen aan het toevoorzigt van hunne gebruikers onderwerpt. De rijke, die noch tijd noch geduld heeft om zijne middelen zelfs te bereiden, en de arme die slechts middelen kan aanwenden, welke hij voor zich zelve kan bereiden, zullen beide evenzeer tot hem komen.

94. Bovendien zijn er soms gelegenheden, waarin men zich niet tot een apotheker kan wenden wijl men ver van dezen verwijderd is. In dergelijke gevallen is het van belang, dat iemand zich versta op het bereiden van geneesmiddelen, die men in een huisapotheek voorhanden kan hebben.

95. Misschien zal het eenmaal zoo ver komen, dat

een ieder even goed ervaren is in het bereiden zijner geneesmiddelen als in dat zijner spijzen: die vroeger of later tot een versmolten zullen worden. Want naarmate de geneeskunde meer vereenvoudigd wordt en meer en meer onder het bereik van een ieders kundigheden valt, zullen de geneesmiddelen ook minder talrijk en gecompliceerd worden, en de theorie van derzelver aanwending zal ophouden een geheim te wezen.

96. Men begint zich dan ook allengskens meer er op toe te leggen om zich zelven de geneesmiddelen te bereiden; en daardoor wordt gelegenheid gegeven aan hen die verre van geneesheer of apotheker verwijderd wonen, om zich die hulp te verschaffen welke hunne omstandigheden vereischen.

En inderdaad ik ken geene ziekte (van de geneeselijke namelijk) die men, wanneer men zich naauwkeurig rigt naar de aanwijzingen, door ons gegeven omtrent de toebereiding en aanwending onzer middelen, niet zelf en zonder vreemden hulp binnen korten tijd kan genezen.

Wij laten de aanwijzingen omtrent de bereiding der geneesmiddelen van onze nieuwe methode in alphabetische orde volgen; wanneer niet de verwantschap tusschen de middelen ons hier en daar tot eenige afwijkingen noodzaakt.

97. Om eindelijk alle voorschriften, die wij hier willen laten volgen, met zekerheid te kunnen bereiden, is het noodzakelijk, dat men bekend zij met de maten en gewigten, en vooral met de verhouding, welke er tusschen het medicinaal gewigt en het gewone bestaat:

Wij laten hier een tabel volgen.

Medicinaal gewigt

1 pd. = 12 oncen
1 onc. = 8 drachmen
1 drach. = 3 scrupels
1 schrupel = 20 grein

dat is even zoowel geldig voor vaste als voor vloeibare stoffen: voor vloeibare stoffen wordt in de gewone maatglazen (welke door de apothekers gebruikt worden) zuiver water tot maatstaf genomen.

1 Medicinaal pd. = $^3/_4$ oud pd. = 0,375 kilogr. of Ned. pd.
1 Medicinaal onc. = 0,03125 » »
(dus 3 lood en een wigtje)
1 » drachm. = 0,0039 » »
(dus bijna vier wigtjes)
1 » schrupel = 0,0013 » »
(dus $1^1/_3$ wigtje)
terwijl een wigtje = bijna 16 greinen (1).

De volgende teekenen zijn de gewone, waarmede de geneesheeren, de gewigten aanduiden.

een pond ℔.
een onc ℥.
een drachm ʒ.
een scrupel ℈.
een grein gr.

98. *Areometer* (vochtweger.) Eer wij overgaan tot de aanwijzing van de bereiding der geneesmiddelen, achten wij het noodzakelijk alvorens een korte beschrijving te geven van een instrument, van hetwelk wij in den loop van het werk meermalen zullen gewagen.

De areometer, vocht- of spiritusweger, bestaat uit een' glazen buis die in graden afgedeeld is, en die in een vloeistof gestoken derzelver dichtheid aanduidt, door het aantal graden, tot welke zij zinkt.

---

(1) Afwijkende van het oorspronkelijke heb ik hier de verhouding tusschen ons gewoon gewigt en het medicinaal opgegeven, omdat zulks voor ons van belang is, bij wien de Apothekers het medicinaal gewigt, niet, zoo als de franschen pharmaceuten, het decimaal gebruiken.

De dichtheid eener vloeistof is derzelver zwaarte vergeleken met een andere vloeistof van hetzelfde volumen. Olie en alcohol bezitten minder dichtheid dan water: want terwijl een Ned. kan water een ned. pd. of 1000 wigtjes zwaar is, weegt een Ned. kan olie slechts 915 wichtjes een Ned. kan voorloop slechts 796 wichtjes.

De vochtweger zinkt minder diep in eene vloeistof naarmate deze dichter is: zoodat dezelve in water dat met zout verzadigd is op 0, staan blijft, en daarentegen in alcohol tot 40 ja tot 44 graden zinkt, naar gelang deze meer of minder water bij zich heeft.

De graden zijn op de glazen buis door parallele en horizontale streepjes aangeduid, die van vijf tot vijf met nummers aangegeven zijn. De graad die onmiddelijk op de oppervlakte der vloeistof staat dient om derzelver dichtheid aan te wijzen. Zoo houdt bv. de geest van salammoniak 22^0, wanneer het lijntje dat den 22sten graad aanduidt op de oppervlakte van het vocht staat.

In den handel zijn drie soorten van areometers in gebruik, de honderdgradige, die van Cartier, en ten derde die van Beaumé. De eerste is in 100 graden, de beide anderen ieder in 50 verdeeld. Maar de schaal dezer graden verschilt bij beide laatsten van elkaar, zoodat 20 B. gelijk 19 Cart staan: de 21^0 B. gelijk 20 Cart: de 23^0 B. gelijk 22^0 Cart; de 30^0 B. gelijk 28^0 Cart: de 36^0 B. gelijk 34^0 Cart: de 40^0 B. gelijk 37^0 Cart en de 44^0 B. gelijk 40^0 Cart.

Men onderscheidt kortheidshalve de beide areometers door de voorletters van hunne uitvinders: bv. men zegt, de vloeistof weegt 22^0 B. en 21^0 Cart, om uit te drukken: De dichtheid eener vloeistof is in evenredigheid tot met zout verzadigd water gelijk, wanneer de areometer van Beaumé tot den 22sten graad en de areometer van Cartier tot aan den 27sten onderzinkt.

Tot vergelijking van de areometers van Cartier, met den honderdgradige diene de volgende tabel:

Areometer van Cartier	Areom. van 100°	Areom. van Cartier	Areom. van 100°
16°	37°,2	29°	76°,3
17°	41°,4	30°	78°,3
18°	45°,4	31°	80°,5
19°	49°,1	32°	82°,5
20°	52°,6	33°	84°,4
21°	55°,8	34°	86°,3
22°	58°,6	35°	87°,8
23°	61°,4	36°	89°,6
24°	64°,3	37°	91°,3
25°	66°,8	38°	92° 7
26°	69°,3	39°	94°,2
27°	71°,6	40°	95°,4
28°	74°,2		

EERSTE HOOFDSTUK.

Aloë- en kruidenafkooksel.

99. De beste aloë, die in den handel voorkomt, wordt verkocht als dikke stukken, die het aanzien hebben van brokstukken van de gewone zwarte wijnflesschen. De kleur dier stukken is zwart met glanzenden weerschijn, bij het doorbreken geelachtig. De aloë heeft een eigendommelijken reuk, en is bitter van smaak. Deze gomhars is even zoo goed oplosbaar in water als in voorloop.

100. Men breekt de groote stukken aloë in stukjes van ongeveer een grein zwaarte. Men kan ze ook door

een zeef ziften, om stukjes van gelijke grootte te houden, en neemt de kleinere groof-poedervormige stukjes om ze voor gebruik bij kinderen te bewaren.

101. In die gevallen waarin wij het gebruik van aloë voorschrijven, neemt men een tot vijf dergelijke stukjes in den mond (men heeft alsdan 1—5 grein) en spoelt ze met wat water door. (1) Zoo doende heeft men minder hinder van den bitteren smaak der aloë. Even zoo goed kan men ook de stukjes tusschen twee kleine sneedjes brood leggen, en ze zoo naar binnen slikken. Wanneer men kinderen aloë geeft, zoo doe men eene bepaalde hoeveelheid groofpoeder in den een of andere gelei bv. van bessen of van frambozen; of wel men vult een rozijnenschil met aloëstukjes op en laat hen deze als eene pil inslikken. Op deze wijze heb ik kinderen de aloë even goed zien innemen als volwassen personen.

Sterke dieren geeft men een geheel en kleinere een half onc (Ned. gewigt): men lost alsdan de aloë in kokend water op, en doet het de dieren met geweld naar binnen slikken.

102. Voor een klisteer neemt men twee greinen opgelost in kokend water. (2)

103. Wanneer men de aloë 's avonds tusschen vijf en zeven uren voor het avondeten gebruikt, werkt zij den volgenden morgen tusschen vijf en zeven uren, en werkt dan dien dag niet verder. Om deze werking te vermeerderen, doet men wel, wanneer men des avonds voor dat men gaat slapen een of twee groote theekoppen met warm kruidenafkooksel neemt, iets het geen men na de eerste ontlastig kan herhalen. De werking der

(1) Men kan ze ook met spaansche zeep tot pillen kneden.

(2) Ik geloof dat men veilig wel driemaal zooveel voor een klysteer kan gebruiken.

aloë wordt door den slaap begunstigd: doch dit neemt niet weg, dat men er ook op andere tijden van den dag gebruik van kan maken.

104. Het kruidenafkooksel wordt aldus bereid:

Neemt: Water een Ned. kan.
Zuring een hand vol.
Kervel. » » »
Uijen één (van gewoone grootte).
Boter een lepel vol.
Keukenzout een paar vingers vol.

Men laat dit koken, tot dat de zuring goed is uitgegekookt, het geen ongeveer vier à vijf minuten tijd vereischt.

105. Ik geef aan aloë de voorkeur boven ieder ander ontlastmiddel, omdat deze stof door de zouten, die zij bevat, als drastiek middel werkt (1), door derzelver bittere bestanddeelen zeer wormdrijvend is, en bovendien de stondenvloed der vrouwen bevordert. (2) Derzelver wormdrijvende kracht strekt zich over de geheele lengte van het darmkanaal uit: zoo als men ontwaren kan door den geelen kleur, die zij aan de ontlastingen mededeelt.

106. De dosis van vijf grein, bij of voor het avondeten genomen, is bij personen die aanleg tot verstoppingen hebben, niet voldoende, om eene behoorlijke ontlasting te bezorgen. Bij den tweeden keer moeten zij vaak tien tot vijftien grein nemen, en soms nog meer. Bij anderen brengt soms een grein hetzelfde te weeg als in

---

(1) Drastieke middelen, noemt men die ontlastmiddelen, welke sterker dan de gewone ontlastmiddelen werken, deze laatsten worden eenvoudig purgeermiddelen genoemd.

(2) Dit laatste is juist eene der hoedanigheden van de aloë, om welke men ze bij vrouwen met omzigtigheid moet gebruiken, want een onvoorzigtig gebruik van aloë heeft menige malen, baarmoedervloeijingen, ja zelfs miskraam veroorzaakt.

het gewone geval vijf greinen. Maar zelfs wanneer de aloë niet als ontlastmiddel werkt, drijft zij toch de wormen af. Zij brengt tertond de ontstemmingen van maag en ingewanden, welke door de kamfer niet onmiddelijk verzacht worden, tot bedaren. Zij geeft eetlust, geneest ligte gastrische aandoeningen, maakt de spijsvertering gemakkelijker, overwint de hardnekkigste verstoppingen en verdrijft de wormen. Als hygienisch middel kunnen wij het gebruik van dezelve om de vier of vijf dagen in de door ons aangegevene dosis aanbevelen. (1)

TWEEDE HOOFDSTUK

EERSTE AFDEELING.

Pijnstillende, bedarende en loogzout- en ijzer bevattende baden (2).

107. *Baden.* Nadat men de eerste twee of drie emmers water in den badkuip gestort heeft menge men daardoor:

---

(1) Men gewenne zich echter niet al te zeer aan het gebruik der aloë, want men moet alsdan om dezelfde werking te verkrijgen, zijn toevlugt nemen tot steeds opklimmende giften.

(2) De temperatuur der baden moet men wijzigen naar den tijd des jaars, en het gestel van hen die baden. Men kan zich ter bepaling van den warmtegraad alleen op den thermometer verlaten, en moet niet in het bad gaan, wanneer de thermometer meer dan 40° op die van Celsus, 32° op die van Reaumur of 104° Fahrenheit aangeeft. De beste temperatuur is van 36° C: = 28° R = 90,8° F.

Met kamfer verzadigde salammoniak 2 Ned. onc.
Keukenzout . . . . 2 Ned. Pond.

Nu giet men de overige hoeveelheid water, welke men behoeft er nog bij en roert het bad om met ijzeren lepels die in het vuur roodgloeijend gemaakt zijn.

NB. Men bereidt de met kamfer verzadigde salammoniak door een groot likeurglas kamferspiritus met twee Ned. oncen salammoniak in een gesloten flesch goed om te schudden. Dan giet men alles in het water voor 't bad in gereedheid gemaakt.

108. Middelmatige baden, en baden voor zware lieden, die de ruimte van eene groote hoeveelheid water innemen. In dat geval neme men de halve hoeveelheid van het vorige voorschrift, namelijk: 1 Ned. onc salammoniak en 1 Ned. pd. keukenzout.

109. *Baden voor kinderen.* Deze bereidt men naar het volgende voorschrift:

Neemt met kamfer verzadigde salammoniak 2 Ned. lood.
Keukenzout $^1/_2$—$^1/_4$ Ned. pd.

NB. Men neemt deze baden alle vijf of zes dagen, en bovendien wanneer men pijn of een buitengewoon gevoel van loomheid ondervindt, zoolang tot dat men beter is. Men gebruikt ze behoorlijk warm, men gaat er na twintig minuten uit en in alle gevallen voor dat het water koud begint te worden. Nadat men het bad verlaten heeft. droogt men zich af, wrijft het hoofd met kamferpomade, en wrijft zich tien minuten lang tusschen de schouders, op de borst en lendenstreek met kamferzalf, en daarna kleedt men zich warm aan.

De werking dezer baden. Deze baden even zoowel als ijzerhoudenden zijn zeer heilzaam bij koortsen, bij rheumatische aandoeningen, verkrommingen en verlammingen der ledematen. Ziekten van nieren, lever, baarmoeder en piswerktuigen, Sint Vitus dans, aanvallen van ra-

zernij en beroerten (1) delirium tremens (2) worden steeds door derzelver gebruik gelenigd en soms geheel en al genezen.

TWEEDE AFDEELING.

Plaatselijke baden.

110. Plaatselijke (locale) baden zijn slechts bestemd voor de uiteinden des ligchaams: zij onderscheiden zich van de bovengemelden door derzelver volumen en dikwijls ook door zamenstelling naar gelang van de ongesteldheden, tegen welken men ze aanwendt. De temperatuur dezer baden moet dezelfde wezen als die waarvan wij zoo straks gesproken hebben.

1⁰ Baden voor de beenen. Men neemt een vaatje hoog genoeg, dat men er tot over de knie in kan. Men schudt een sterk afkooksel van vlier of teerwater in een Ned. kan pijnstillend water door elkander en bluscht daarin een rood-gloeijend ijzer.

2⁰ Voet- of hand-baden. Men kan hiervoor een gewoon bekken gebruiken: teerwater en vlier: en een glas pijnstillend water: een handvol keukenzout en hierin bluscht men een rood-gloeijenden sleutel.

3⁰ Gewone voetbaden; hiervoor neme men heet water en een hand vol keukenzout.

---

(1) Bij beroerten vergete men echter niet om zich terstond door een arts, de zoo onmisbare aderlating te laten doen.

(2) *Delerium tremens* Is eene ziekte, die zich onder andere verschijnselen vooral openbaart, door hevige trillingen en zenuwaandoeningen, door zinsbechoogelingen enz. Het is een der rampzalige naslepen van het misbruik van sterke dranken.

4⁰ Zitbaden bij ziekten van den aars. (203, 3o).

5⁰ Baden voor de geslachtdeelen. (1).

Teerwater	(203, 3o)	1 Ned. kan.
Kamferspiritns	(142)	3 Ned. lood.
Zwavelzuurzink		8 wigtjes.

doe dit alles in een gewoon waschbekken.

DERDE HOOFDSTUK.

Bloedbaden.

111. Ik heb in verscheidene gevallen van het gebruik van baden van ossen- of schapenbloed de beste gevolgen gezien, vooral bij krommingen des wervelkoloms en beenverweekingen.

De baden moeten, zoo 't mogelijk is alle dagen in den zomer, en wel op den volgenden manier aangewend worden: Men legt den lijder onder een warmen bloedstraal, die uit de aderen van een dier stroomt. Houdt het bloed op met stroomen, zoo wikkelt men den lijder in een beddedeken en legt hem in de warme zon, of wanneer het hier te heet is, digt bij een plaats, waar de zon op schijnt. Is het bloed opgedroogd, dan zuivert men den huid met een zachten schuijer en wascht dan het ligchaam met water waarin men eenige kamferspiritus heeft gedaan.

(1) Niets wordt in den regel in ons land meer verzuimd, dan het gebruik van baden vooral voor de geslachtsdeelen. Niets is echter noodzakelijker, vooral tegen de bij ons te lande zoo algemeene witte vloed der vrouwen. Menige vrouw, die aan dit onaangenaam gebrek leed heb ik door het gebruik dezer baden in korten tijd er van verlost gezien.

VIERDE HOOFDSTUK.

Calomel (*zoete kwik.*)

112. De calomel is het eenige kwikzout, van hetwelk ik gebruik maak. Ik wend het aan tegen wormen, wanneer dezen zich niet door plantaardige middelen laten verdrijven. De zuren van het maagsap vermeerderen de oplosbaarheid van dit den mensch onschadelijk middel (1) genoegzaam, om het tot een vergift voor de parasiten van het darmkanaal te maken. Het gebruik van eene grootere hoeveelheid van ieder ander zuur zou in dit geval de oplosbaarheid vermeerderen tot eene voor de gezondheid gevaarlijke hoogte.

Wanneer men calomel gebruikt heeft, zoo voelt men dat de wormen hunne zitplaatsen verlaten, uit den maag in het darmkanaal afdalen, werwaarts hen ten gevolge van de spijsverteringswerking het vergift volgt. Na verloop van twee of drie uren voelt men, wanneer de dosis sterk genoeg is, een ligte aandrang in den onderbuik.

Wanneer dit gevoel begint moet men zich spoedig ter stoelgang begeven, om de zwartachtige drekstoffen te ontlasten, die, wanneer zij zeer vloeibaar zijn, op den bodem van het vat een zwartachtig poeder, aan ijzervijlsel gelijk, afzetten: hetwelk niets anders is dan de calomel, die zwart geworden is door de in de ontlastingen aanwezige salammoniak: want de salammoniak, en bij gevolg ook het pijnstillende water, bezitten de eigenschap om de calomel zwart te kleuren. De stoelgang

(1) De calomel is in sommige gevallen, en bij sommige gestellen volstrekt niet een onschadelijk middel. Ik heb meermalen na het gebrnik van acht tot twaalf grein calomel, speekselvloed, opzwelling van het tandvleesch enz. zien ontstaan.

vertoont trouwens dit verschijnsel alleen in het geval wanneer de gebruikte gift te groot of de calomel slecht bereid is: dan volgen ook vaak ernstige toevallen, als koud worden der ledematen, brakingen en verschijnselen gelijkende aan die van cholerine-aanvallen.

In dit geval legge men kompressen aan met pijnstillend water (177) natgemaakt of met salinische omslagen (167). Men brengt kamferpomade in den aars (158) of nog beter een kamferbougie (157); men kan ook weekmakende klisteeren (221), en wanneer dit alles geen werking doet, ricinusolie (210) nemen. Tegelijker tijd neme men inwendig een grein kamfer (122).

Maar men zal geen last van deze toevallen ondervinden, wanneer men eene behoorlijke dosis calomel inneemt.

De calomel kan in twee verschillende vormen voorkomen: als een kristalpoeder, fijner dan glaspoeder, en als een poeder fijn als meel. De niet bereide calomel heeft de laatste gedaante, en is nagenoeg de eenige die in de apotheken gebruikt wordt. Wij geven nogtans de voorkeur aan de eerste, daar zij het minst nadeelig en van bijtende sublimaat het best gezuiverd is. Deze sublimaat wordt tegelijk met de calomel voortgebragt, een kleine gift daarvan is alreeds zeer gevaarlijk.

Inderdaad kan een kristalpoeder, dat de grootst mogelijke tusschenruimte tusschen deszelfs kogeltjes toelaat, veel gemakkelijker gewasschen worden, dan een meelachtig poeder. Wanneer van den anderen kant de stoffen naar den graad harer deelbaarheid werken, zoo moet de werking der calomel in gedaante van een meelachtig poeder veel heviger wezen, dan die in gedaante van kleine kristalkogeltjes.

113. Hoe het ook zij; men moet bij het aanschaffen van calomel immer de voorzigtigheid gebruiken, om het

in een weinig pijnstillend water te werpen, om te zien of het zwart wordt: dan doet men de gekochte calomel in een glas en vult het met schoon water. Na verloop van een half uur giet men het water af, en vult het glas weder, om het een tweeden en derden maal te vullen en af te gieten, waarop men de calomel laat droogen, en het dan zorgvuldig bewaart ten einde er bij gelegenheid gebruik van te maken. De op deze wijze gewasschen calomel is daardoor van sublimaat bevrijd, hetwelk aan de kogeltjes had kunnen blijven hangen, en trekt geene vochtigheid uit de lucht meer aan. (1)

114. *Wijze van gebruik van calomel.* Men legt de dosis, welke men wil gebruiken tusschen een paar stukjes brood of konfituren, en slokt deze zonder kaauwen naar binnen, of men kneedt het met broodkruimels tot kleine kogeltjes: of men neemt het in koekjes in (de zoogenoemde wormkoekjes bevatten ieder vijf grein calomel). Men kan de gift ook in een rozijnschil doen of in een stukje vloeipapier, en het alsdan als een pil inslokken.

Gevoelt men na het gebruik van de eerste dosis geene verligting dan neemt men na twee of drie dagen eene andere.

Gekristalliseerde calomel: — 25 centigr. (5 grein) voor volwassen personen: 15 centigr. (3 grein) voor kinderen onder de vier jaren, 17 centigr. voor kleine kinderen: maar voor dezen slechts eenmaal.

Calomel in meelachtig poeder: 10 centigr. voor volwassenen. 5 voor kinderen van drie tot vier jaren, drie dagen achtereenvolgend, 5 centigrammen voor kleine kin-

---

(1) Ik zou echter niet geneeskundigen niet raden, om op eigen gezag calomel te gebruiken, en even zoo min zelve ze te willen zuiveren en geneesmiddelen van te bereiden.

deren, doch dit slechts eene keer, bij uitzondering kan men het echter nog eenmaal herhalen, wanneer de verwachte werking niet bereikt wordt.

NB. Men moet steeds na drie dagen met het gebruik van dit middel ophouden. Men kan reeds na het eenmaal gebruikt te hebben, er mede ophouden, wanneer men er ontlastingen door gekregen heeft; want een te lang voortgezet gebruik zou de verschijnselen van merkuriaalvergiftiging veroorzaken, als: speekselvloed, los- en zwartworden der tanden, stinkende adem en andere aandoeningen. Maar niet een dezer toevallen behoeft men te vreezen, wanneer men zich stipt aan onze voorschriften houdt.

Men kan des noods een wigtje, dus 15 greinen, gekristalliseerde calomel innemen zonder daardoor in 't minst ongesteld te worden.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Camphora. Kamfer (kenteekenen en eigenschappen in 't algemeen.)

115. De kamfer is eene olieachtige zelfstandigheid, die, behalve het voordeel van zelfs bij groote hitte vast te blijven, eene bederfwerende en wormdrijvende kracht bezit, welke door weinige middelen geëvenaard wordt. Wie weet niet, hoe men zich sinds onheugelijke tijden van kamfer bedient, om stoffen en pelterijen voor de verwoestende mot te bewaren? Derzelver bederfwerende kracht is zoo groot, dat men een geheel jaar vleesch kan laten liggen in een vat met water, wanneer men

eene behoorlijke hoeveelheid fijne kamfer op het water nederlegt, en ze slechts iederen keer, wanneer zij verdampt zijn, door nieuwe vervangt.

116. Want hoe vast ook, zoo verdampt desniettemin de kamfer gelijk iedere andere vluchtige stof, en verteert zij als deze de zuurstof van de lucht. Dat gedeelte hetgeen overblijft is het minst vluchtige, hetwelk de aetherische bestanddeelen heeft verloren, en tot een reukeloos poeder vervalt. Daarbij komt dat de kamfer in de vrije lucht niet alleen in volumen vermindert, maar ook dat deszelfs oppervlakte, door de lucht aangedaan, zich als een wit poeder begint te vertoonen, hetgeen men zeer goed als kamfersnuif gebruiken kan, wanneer het slechts met een gedeelte van deszelfs vluchtigheid tevens zijne werkzaamheid niet heeft verloren. Men gaat dit te keer, door de kamfer onder lijnzaad te leggen, waaronder zij zeer goed bewaard wordt zonder eenige van derzelver eigenschappen te verliezen.

117. Mijne studien en onderzoekingen hebben mij de overtuiging verschaft, dat het grootste deel onzer ongesteldheden door het indringen van inwendige en uitwendige parasiten en door derzelver desorganiserende werking ontstaan: daar ik van den anderen kant er mij steeds op toegelegd heb om de geneeskunde zooveel mogelijk te vereenvoudigen, zoo kon ik onmogelijk een beter middel vinden, om de onmiddelijke oorzaak van het kwaad te vernietigen, en zijne gevolgen te neutraliseren, dan de kamfer met hare dubbele werkdadigheid. Wanneer ik een ander krachtiger middel met die dubbele werkdadigheid had kunnen vinden, zou ik mijne geneeswijze niet op de kamfer gebaseerd hebben.

118. Men heeft aanvankelijk beproefd om het gewigt der werking die wij aan de kamfer toekennen, belagchelijk te maken: maar alle bemoeijenissen dier lieden heeft

slechts hunne onwetenheid in 't daglicht gesteld. Er zijn lieden, die in het belang van hunnen stand, alles verketteren en veroordeelen, wat spoedig geneest. De mode heeft een verbond met hen gesloten; en de vrouw, welke zich met bisam parfumeert, om zekeren reuk te verbergen, toont een afkeer voor kamfer. Maar tegenwoordig hebben alle dergelijke vooroordeelen moeten onderdoen voor de kracht der daadzaken, en naarmate men meer het nut van dit middel zal inzien, zal men zich meer aan deszelfs reuk gewennen.

Wat het gevaar van kamfervergiftiging aanbelangt, hiervan zal men vruchteloos dat aantal personen zoeken te overtuigen, hetwelk zoo ruimschoots, zonder eenig nadeel, er gebruik van maakt.

Men heeft de nadeelige werking van de kamfer op de geslachtsorganen zeer overdreven. De kamfer bevordert ingetogenheid, maar veroorzaakt geene magteloosheid. Het zuivert de organen, en bevordert de vruchtbaarheid. Dit alles heeft mij een tienjarige ondervinding geleerd.

119. Er zijn meer dan een soort natuurlijke (dat is niet door kunst nagemaakte) kamfer: dan dezen bezitten niet allen dezelfde werkdadigheid. De beste is de japanesche, maar deze komt weinig naar Europa, aangezien de Japanezen zelven er ruimschoots gebruik van maken. De gewone kamfer komt van Java, Borneo, Sumatra enz. Men onderscheid er twee soorten van, van welke de eene zeer zwakke, maar de andere zulke krachtige werkzaamheid bezit, dat de Javanen haar het »middel tegen iedere kwaal" genoemd hebben.

Deze laatste verkrijgt men van den *Laurus Camphora*. Wij ontvangen ze ruw, even zoo als ze door het uitkoken der bladen en stengels wordt gewonnen. Eerst in

Europa, in Holland en Frankrijk wordt de kamfer geraffineerd. De shawls, die uit Indie herwaarts gezonden worden, komen, wanneer men slechte kamfer bij het inpakken heeft gebruikt, hier door mot en wormen verteerd aan.

120. Men verkrijgt een kunstkamfer, wanneer men chloor door terpentijnolie stroomen laat. Een dergelijke kamfer moet men slechts aanzien als de ellendige vrucht van eene namakerij, die streng gestraft moest worden: want nimmer hebben straatroovers zooveel nadeel berokkend, als de bedriegers welke voedingsstoffen of geneesmiddelen namaken of vervalschen.

Men moet altijd die kamfer wantrouwen, welke bij 't doorbreken eene ophooping van kleine vijfhoekjes, van ongeveer vijf millimeters in doorsnede vertoont, welke zeer gemakkelijk breekt en in de lucht hard wordt. De goede, tweemaal gezuiverde kamfer is zacht, en vervalt in de lucht tot poeder in plaats van hard te worden: de eerste is kunstmatig door de werking van chloor op terpentijnolie bereid, en iedere kooper moet weigeren ze te ontvangen.

121. De kamfer bezit de eigenschap van den slaap te bevorderen, de urin helder te maken, de inwendige en uitwendige parasiten te verdrijven, maagkramp en maagkwalen te lenigen, pijn in de ingewanden, diarrhee en dysenterie te genezen, en de vorming van pissteenen en het graveel tegen te gaan. De meest roode en bezinkende urin wordt helder en klaar, wanneer men slechts een dag kamfer inneemt, de pis verkrijgt dan een specerijachtigen reuk en wordt niet spoedig ontleed of stinkend.

Bij wonden is de kamfer goed tegen brand, roos en slechte ettervorming.

§ 1. *Kamfer driemaal daags in te nemen tegen slapeloosheid.*

122. Men maakt 's morgens, 's middags en 's avonds een stukje kamfer, zoo groot als een lins, met de tanden fijn en spoelt den mond met cichoreiwater (zie later) of een aftreksel van hop na.

123. Men herhaalt dit des nachts iederen keer, wanneer men niet kan slapen. Zoodra de kamfer in de maag gekomen is, begint men een gevoel van vermoeidheid te voelen en spoedig volgen rustige droomen. Lieden, die hinder van de nacht-merrie hebben, kunnen op deze eenvoudige manier zich daarvan gemakkelijk bevrijden. De oorzaak van het lijden der kranken moet al zeer diep liggen en vrij pijnlijk wezen, wanneer de kamfer niet de gewenschte uitwerking zal hebben; in dergelijk geval moet men bovendien eene pil van een grein opium innemen.

124. Om den slaapwekkenden kracht van den kamfer nog te versterken, moet men volgender wijze te werk gaan: Men neemt de in 122 aangegevene hoeveelheid kamferpoeder, mengt dien in een glas met suikerwater, en doet er een paar druppelen zwavelaether bij, schudt het mengsel nu om, en drinkt het in eens of in een paar teugen uit. Men kan zich naauwelijks verbeelden hoe aangenaam men op het gebruik van dezen drank slaapt. Ik raad het gebruik er van een ieder aan, die aan slapeloosheid of vermoeijenden slaap lijdt.

125. Wanneer men zieke dieren heeft, neemt men in plaats van dit middel terpentijngeest, van welken men aan groote dieren ongeveer 30 wigtjes in een kwart Ned. kan water, kleineren echter, b. v. schapen, acht wigtjes in een zestiende deel van een Ned. kan water

ingeeft. Men geeft het hun, wanneer men gewaar wordt, dat zij hunnen eetlust verliezen.

§ 2. *Kamferpoeder om te snuiven en te rooken.*

126. Men kan het kamferpoeder op drie manieren bereiden:

1⁰ Men giet water op kamferspiritus (142) die in een schotel of vlak en wijd vat is gedaan. De kamfer slaat neêr als wit poeder, dat op de oppervlakte van het vocht wederom bij elkander komt. Dit poeder schept men er met een lepel af, laat het in een trechter op vloeipapier uitzijpelen, en herhaalt dat zoo lang, tot dat er geen kamfer meer in den spiritus aanwezig is. Is het poeder eenmaal na verdamping van het water en den voorloop droog geworden, zoo is het van onvergelijkelijke fijnheid.

2⁰ Men wrijft een stuk kamfer met eene toereikende hoeveelheid spiritus, tot dat dezelve door de werking van den alcohol tot een fijn poeder is geworden, hetwelk na de verdamping van den alcohol overblijft.

NB. Deze beide bereidingswijzen vorderen eenigen tijd en een verbruik van spiritus, terwijl zij geen geheel en al zuiver poeder verschaffen. De kamferdeeltjes bevatten altijd nog alcoholdeeltjes en bij de geringste verhooging van temperatuur vereenigen zij zich weder tot geheele kamferstukjes. Wij maken derhalve gebruik van de volgende minder kostbare en minder tijdverspillende bereidingswijze, die ons bovendien een blijvend poeder geeft.

3⁰ Men wrijft over een suikerrasp een kamferstuk, hetwelk zoo gerectificeerd is, dat het de vastheid van suiker heeft gekregen. Het aldus verkregen poeder zift men door een fijnen zijden zeef, terwijl men de overge-

blevene grovere stukken kan gebruiken voor kamfercigaren (131): het door den zeef gevallen gedeelte wordt bewaard in bussen, die goed gesloten moeten wezen, ten einde het vlugtigen te keer te gaan.

127. *Gebruik van het kamferpoeder.* Men snuift het kamferpoeder even als tabaksnuif: men heeft er alle voordeelen zonder de nadeelen van den gewonen snuif van: het doet niet zooveel niezen en is niet zoo onzindelijk. Alleenlijk het gebruik van kamferpoeder als snuif is meermalen toereikend geweest om rheumatische of zenuwachtige hoofdpijn te genezen.

Dikwijls kan het snuiven van kamferpoeder dienen in plaats van de kamfercigaren, even zoo als de snuif de plaats van pijp of cigaren kan vervangen. Het optrekken van de kamfer in de neusholte, brengt op de ademhalingsorganen en zelfs op den slokdarm dezelfde werking te weeg, als wanneer men kamfercigaren rookt.

128. Men gebruikt ook de kamfer om op wonden te strooijen, waardoor slechte ettervorming en brand te keer gegaan wordt.

129. Op de geslachtsorganen aangewend, stilt de kamfer krampachtige opzettingen, en brengt door physische werkdadigheid ook zedelijke rust te weeg. Dit middel is van groot nut bij aanvallen van nymphomanie, van priapismus en satyriasis, en is een voortreffelijk voorbehoedmiddel voor nachtelijke bevlekkingen.

140. Even zoo is het niet ondienstig, om de matrassen van kinderen iederen avond op de hoogte waar de geslachtsdeelen komen te liggen, met kamferpoeder te bestrooijen. Men gaat daardoor het te vroegtijdig ontwaken en de heimelijke neiging tot geslachtsbevrediging te keer.

§ 3. *Kamfercigaren.*

131. Dezen dienen om de werking van de kamfer op de longen over te brengen; iets hetgeen slechts door het inademen van kamferdamp kan geschieden. Dit doel moet men bij de vervaardiging der cigaren nimmer uit het oog verliezen, wijl anders de geheele werkdadigheid, die men begeert, verloren gaat. Wij onthouden ons van de cigaren slechts bij personen, die zoo zwak van longen zijn, dat zij de kamferinademing niet kunnen verdragen, en schrijven dan voor om een stuk kamfer in den mond te nemen, ten einde zoo doende het speeksel daarmede te verzadigen. Men kan ook nog beter een stukje angelicawortel of een stuk harst, zoo als die uit dennenboomen vloeit, in den mond nemen en daarin houden.

132. *Vervaardiging van kamfercigaren* Daar het gebruik der kamfer-cigaren een der grondslagen van onze geneeswijze is, zoo noodigen wij onze lezers uit, om aan dit hoodfstuk de noodige aandacht te schenken. Men kan zich zeer goede cigaren maken van stroo en nog beter van pennenschachten.

1⁰ *Cigaren van stroohalmen.* Men neemt een sterken en onbeschadigden stroohalm, en snijdt haar een duim boven en een paar duim onder een knoop af; en deze doorsteekt men met een breinaald. Als dit gedaan is, brengt men met een staafje een stukje vloeipapier van een duim in 't vierkant, of een ongelijmd papier van die grootte voor deze opening, die dusdoende een voor lucht toegankelijk middenschot formeert. Nu vult men den stroohalm in zijne lengte met stukjes kamfer, die door middel van kleine propjes vloeipapier van elkander worden gehouden. Dan beproeft men, terwijl men het kleine eind, waarin geen kamfer is bevat, in den mond

houdt en de lucht er door inzuigt, of deze met kamfer bezwangerde lucht gemakkelijk genoeg gaat door het gaatje, hetwelk men met den naald door den knoop van het stroo heeft gestoken, iets hetgeen steeds zal gebeuren wanneer men de papierpropjes niet al te stijf heeft ingestoken.

2⁰ *Cigaren van pennenschachten.* Zoo als men weet bestaan de pennen der vogels uit een ledigen schacht, en uit een bovendeel dat met vederen is bezet. Beide deelen zijn voor de vervaardiging van een goeden cigaar noodzakelijk. Men scheidt ten dien einde de schacht van het bevederde gedeelte af, snijdt het einde glad, en boort, nadat men de vederen zorgvuldig gereinigd heeft, een klein gaatje in het uiteinde van den schaft, en blaast er het verdroogde merg uit. Vervolgens snijdt men van den rug van het bovenste gedeelte een strook van ongeveer een duim lang af, rolt dezelve tusschen de vingers spiraalvormig te zamen, en schuift ze nu door middel van een houtje tot ongeveer twee à drie duim van het einde van de schacht af in de ledige ruimte. Deze wordt daardoor in twee gedeelten, een grootere en een kleinere, verdeeld, waarvan de voorste korter en enger is dan de andere.

Na dit alles gedaan te hebben, voert men door de groote opening een stukje vloeipapier van een duim in 't vierkant, tot voor de spiraalvormig zamengerolde vederstrook, en vult de overige ruimte met stukjes kamfer, tusschen welken men desgelijks wederom kleine stukjes vloeipapier als propjes inbrengt. Men ademt dan de kamfer door het ledig gebleven einde van den cigaar in.

133. *Theoretische verklaring van deze inrigting.* De ingezogen lucht wordt, terwijl zij over de stukjes kamfer gaat, met kamferdampen verzadigd, en voert aldus het genezende aroma naar de longen. Om dit resultaat te verkrijgen, moet men zorgen dat de met kamferdam-

pen bezwangerde lucht, niet met vochtigheid in aanraking komt, want iedere vloeistof zuigt den kamfergeur op. Wanneer derhalve dat gedeelte van den kamfercigaar, hetgeen men in den mond houdt, door 't speeksel week geworden is, of de ledige ruimte met speeksel is opgevuld, zoo gaat de werkdadigheid verloren, wijl toch de kamferdamp, door het speeksel opgezogen, niet meer in dampvormigen toestand de longen binnendringt. Wij hehoeven ter naauwernood de opmerking te maken, dat men de kamfercigaren niet aansteekt, en dus eigenlijk er van inademt en niet rookt. Het gebruik van deze cigaren is dikwerf alleen toereikend om verscheidene borstaandoeningen, als verkoudheid, aamborstigheid en hoesten te genezen. De tering wordt zoolang zij nog in het eerste tijdperk is er door verligt, en gastrische aandoeningen, maagkrampen en dergelijke zaken meer, worden vaak door het ingeslokte speeksel verminderd, zoo niet weggenomen.

134. Men moet oppassen, dat men het eind, hetwelk men in den mond houdt, niet in stukken bijt, opdat geen koude, door kamferdampen niet bezwangerde lucht binnendringen kan, want van dat oogenblik af aan komt slechts deze koude lucht in de longen. Een stukgebeten cigaar deugt niet meer; terwijl eene die goed gemaakt is eene week kan duren, mits men slechts iederen avond er nieuwe kamfer in doet.

135. Men heeft ook met goed gevolg cigaren gemaakt van vlierboomenhout, been en ivoor, en zelfs van zilver en van goud. Allen zijn naar hetzelfde beginsel vervaardigd; maar en omdat zij ligter en minder doordringbaar zijn, heb ik mij steeds het beste bevonden bij die van pennenschachten.

136. Men gebruikt deze cigaren volgenderwijze: men neemt ze tusschen de lippen, en ademt zoo dat alle

ingeademde lucht door den cylinder van den cigaar henendringt. Men ondervindt dan al spoedig in de longen een gevoel van geparfumeerde warmte, die wel is waar in 't begin een brandigen prikkel op de luchtpijpen uitoefent; maar al spoedig een aangenaam gevoel veroorzaakt. Men moet dikwijls al tamelijk sterk inademen om deze gewaarwording te smaken, die zoo weldadig op de longen inwerkt: maar ook zelfs dan nog wanneer men ligt en zonder inspanning inademt, brengt de cigaar, alhoewel langzaam, eene weldadige werking voort. Wil men kleine kinderen er gebruik van laten maken, zoo moet men hun van tijd tot tijd de lippen aan beide kanten van den cigaar zamendrukken, opdat zij geen andere lucht, dan die welke met kamfer verzadigd is, inzuigen.

Daar de verdamping van de kamfer in verhouding staat tot de verhoging van temperatuur, en de koude van den winter deze verdamping tegengaat, zoo moet men in dit jaargetijde zorg dragen dat men de cigaren van tijd tot tijd in het vestzakje of in de holte van den hand warm gemaakt worden.

Men moet steeds zorgen dat men zijn speeksel binnenslokt, want dit wordt met kamferdampen bezwangerd, en werkt zoodoende als geneesmiddel.

137. Zij die een vooroordeel tegen den kamferreuk koesteren, kunnen gebruik maken van Tolubalsem. Nog beter zullen zij doen, wanneer zij een stuk angelicawortel in den mond nemen, en het daarmede geparfumeerde speeksel naar binnen slokken.

138. Nadat wij ons boekwerk uitgegeven hebben, is men begonnen cigaren te vervaardigen van stramonium en belladonna, die men even als gewone cigaren rookt. Men heeft daarmede echter niets anders gedaan, dan het eene bedwelmmiddel in plaats van het andere te stellen,

met dit onderscheid echter dat de tabak lang zoo gevaarlijk niet is, als zijne vervangmiddelen. (1)

§ 4. *Kamfer-brandewijn en kamferspiritus.*

159. Alcohol, spiritus noemt men den brandewijn, die voor het grootste gedeelte of geheel en al door middel van distellatie van zijn watergehalte en andere vreemde ligchamen is bevrijd. Men weet dat de gewone brandewijn 32⁰ tot 36⁰ spiritus en eene hoeveelheid water gelijk aan het gewigt van dezen bevat, zonder welk watergehalte de brandewijn niet zou te drinken wezen. De absolute alcohol daarentegen is geheel en al van water bevrijd. Hoe meer de spiritus hieraan nadert des te beter lost de kamfer daarin op. De kamfer staat met den spiritus in dezelfde verhouding als de suiker met het water. Zij vereenigen zich in alle verhoudingen zelfs tot een vloeistof nog dikker dan siroop.

140. Kamfer-brandewijn bewijst dezelfde diensten als kamfer-spiritus, want de hoeveelheid kamfer, die in 36⁰ houdende brandewijn kan opgelost worden, is meer dan toereikend om de door ons gewenschte werking uit te oefenen. Evenwel geven wij de voorkeur aan den spiritus tot 44⁰ B., omdat deze schielijker vervlugtigt, geen nattigheid achterlaat, en op de huid meer kamfer-poeder nederlegt; Wat echter de geneeskrachtige werking aanbelangt, is de kamfer-brandewijn in de meeste gevallen even zoo goed als de kamfer-spiritus.

---

(1) Hier laat de schrijver eene veroordeeling van het gebruik van den tabak volgen. Wij zien echter bij ons te lande, waar een ieder dagelijks tabak rookt, dat deze op verre na zoo nadeelig niet is, als men soms wil doen gelooven, en laten daarom zijne beschuldigingen tegen dat kruid maar achterwege.

Bij gebrek aan kamfer-brandewijn kan men zich ook voor wasschingen bedienen van eau de cologne of melissen geest.

141. *Bereiding.* De kamfer-brandewijn wordt vervaardigd, door de kamfer in stukjes ter grootte van eene erwt in een met brandewijn gevulde flesch te werpen, en deze goed te sluiten. Men schudde het mengsel van tijd tot tijd om, en de brandewijn is met kamfer verzadigd, wanneer stukjes kamfer, die men er in gooit, na verloop van een kwartier uurs nog op den bodem van de flesch blijven liggen. De oplossing geschiedt sneller naar gelang de lucht waarmede de flesch omgeven is warmer is.

142. Kamfer spiritus wordt bereid, door zooveel kamfer in spiritus van 44° B. op te lossen tot dat de vochtweger tot op 30° zinkt. Zestig wigtjes kamfer in een maatje (decilitre) spiritus opgelost, doet deze gewoonlijk van 44° B. tot op 30° zinken. Zie hier eene formule van bereiding voor alle gevallen goed.

Spiritus van 40° C. of 41° B.	1 Ned. pd.
Kamfer	5 oncen.

De oplossing van de kamfer geschied zeer spoedig en het mengsel zal 30° wegen.

143. *Wijze van aanwending van den kamfer-spiritus en brandewijn.* Men gebruikt ze tot wassching en tot compressen, of om ze met water verdund te drinken.

1° *Wasschingen.* Men vult den hollen hand met kamfer-spiritus en brengt dezen op de plaats waar men pijn gevoeld. Bij zeer magere lieden of die zwak van borst zijn moet men den kamfer-spiritus, die men tot wasschingen gebruikt tot op 18° verdunnen.

2° *Compressen.* Men giet eene behoorlijke hoeveelheid kamfer-geest in een waschbekken, en laat dit een viermaal digt gevouwen linnen doek doortrekken, en legt

deze nu op het zieke deel. Wanneer men zijn linnen ondergoed niet wil nat maken en de spoedige verdamping van de kamfer der compressen wat wil vertragen, legt men over deze laatstgenoemden een dikken zakdoek.

3⁰ *Als drank.* Lieden, die gewoon zijn om geestrijke dranken te gebruiken, doen geen kwaad, wanneer zij kamfer-brandewijn, met water verdund, drinken. Maar gewone kamfer-spiritus zou hen de ingewanden verbranden, en kamfer-brandewijn zou zelfs ook nog te sterk wezen. Daarom zouden wij in dergelijke gevallen raden, om op een deel kamfer spiritus tien deelen water er aan toe te voegen, en dit alsdan in matige hoeveelheden te gebruiken. Het is vooral goed voor lieden die van lintworm of andere ingewandswormen last hebben.

144. *Theoretische verklaring van de werking van kamfer-spiritus op de dierlijke bewerktuiging.* De voornaamste werking van den kamfer-spiritus wordt door de kamfer voortgebragt: de spiritus dient slechts tot draagmiddel. De alcohol heeft een grootere verwantschap tot het water, dan tot de kamfer, of iedere andere olieachtige vloeistof: derhalve maakt hij het water melkwit en zet eene des te grootere hoeveelheid kamfer af, naar gelang er meer water aan toegevoegd wordt. Daaruit volgt, dat de spiritus de vochtigheid uit het cellenweefsel opzuigt, dit doet zamenschrompelen en als 't ware perkamentachtig maakt; zoo brengt een droppel alcohol op het ontblootte vleesch een gevoel van onverdragelijke branding voort. Daarom moet het inwendig gebruik van spiritus des te sterker op de maagwanden inwerken, naar mate de alcohol sterker is. Men moet derhalve met het gebruik van dezelven vooral op slijmvliezen, zoo als die van geslachtsdeelen, van maag en mondholte zeer behoedzaam wezen.

145. Maar de werking van de spiritus is magteloos

op weefsels die van nature taai en droog zijn, zoo als op onze opperhuid, welke als een beveiligend overkleed voor de daaronderliggende weefsels dient. De aanwending van kamfer-spiritus op de huid, zal derhalve onschadelijk wezen, niet omdat zij het doordringen van den spiritus geheel en al verhindert: maar omdat zij even als door een zeef slechts de noodige hoeveelheid laat doordringen, om niet als een vergift, maar als een geneesmiddel op de dieper gelegen organen te werken. Op deze manier op de huid aangewend, volgt de werking bijna oogenblikkelijk: pijn in de zijde wordt er door verminderd, hartkloppingen nemen af, pijn in de ingewanden verdooft als door een tooverslag.

146. Er komen echter ook gevallen voor, waarin de spiritus de hoofdrol speelt, en uit een therapeutisch oogpunt beschouwd, niet minder werkzaam is dan de kamfer. De spiritus toch bezit de eigenschap om de stolling van eiwitstof in 't bloed of in etter te weeg te brengen; eene eigenschap, die in vele gevallen alleen in staat is om de genezing te bespoedigen of 't leven te redden.

Tot de categorie van ongesteldheden, waarin de werking van den spiritus zoo heilzaam is, behooren brandige wonden, slechte ettervormingen, die zich door hunnen stinkenden reuk verraden. In dergelijke gevallen is 't leven in gevaar en volgt de dood, wanneer dit vergiftige produkt der ettervorming in de bloedmassa kan indringen. Het gevaar verdwijnt en de besmetting wordt onmogelijk, wanneer men slechts een middel gevonden heeft om de wond van alle kanten buiten gemeenschap met de bloedmassa te stellen. Zamendrukking kan dit resultaat niet te weeg brengen, daar, ondanks alle kracht waarmede zij bewerkstelligd wordt, men toch niet op alle haarvaatjes. en vooral niet op de dieper gelegenen kan

werken. De spiritus daarentegen oefent zijne stollende kracht zeer diep uit, en brengt zijne resultaten zeer spoedig voort: want terwijl hij de eiwitstof in de vaten doet stollen, vormt hij even zoovele proppen, die de gemeenschap tusschen zieke en gezonde deelen belemmeren. Om dit doel te bereiken is het genoeg, dat men de wonden enkel met compressen belegt: die men van tijd tot tijd met kamfer-spiritus bevochtigt: de kamfer gaat het voorwaartschreiden der vuile ettering tegen, terwijl de spiritus de vergiftiging voorkomt.

147. In gevallen dat men geen kamfer-spiritus voorhanden heeft, kan men eau de cologne nemen, welker werking echter niet zoo krachtig en zeker is.

148. Men kan uit dit alles gemakkelijk begrijpen, waarom de kamfer-spiritus zoo spoedig de pijn stilt, en de ontaarding van gekwetste en gekneusde spierdeelen, wanneer derzelver zamenhang met het ligchaam slechts niet opgeheven is, verhindert. Het uitgestorte bloed, door den spiritus van deszelfs waterige deelen beroofd, verdroogt en kan derhalve niet tot etter overgaan, want zonder water geschied geene gisting. Van dit oogenblik af aan schijnt het gekwetste vleesch slechts den rol van doode huidlappen te spelen; de pijn, die niets anders is dan het teeken van de desorganisatie, vermindert naarmate deze afneemt, altijd in de veronderstelling, dat lucht en water de ontaarding der gedesorganiseerde weefsels ontbreken.

149. Men kan om dezelfde rede ook wel begrijpen waarom alleen het inademen van kamfer-spiritus reeds van dienst is bij neusbloedingen of bloedhoesten; en waarom wasschingen met verdunde kamfer-spiritus bloedvloeijingen te keer gaan: eene kleine hoeveelheid kamfer-spiritus is meer dan toereikend om door het vormen van een bloedklomp de slagaderen te stoppen.

150. *Algemeene regel.* Men zal alzoo zijn toevlugt tot het pijnstillend water nemen bij ontstekingen der weefsels, die zich verraden door koorts, verhaaste pols, en stoornissen in de werkdadigheid der hersenen; want in alle dergelijke gevallen is het bloed verdikt, gecoaguleerd, en van de normale hoeveelheid van deszelfs bestanddeelen beroofd. Men zal daarentegen gebruik maken van den kamfer-spiritus in die gevallen, waarin men voor de vergiftige besmettingen moet vreezen, waarin de krachten den lijder begeven en de bloedsomloop ten gevolge van onnutten overvloed, van de vloeibare bestanddeelen des bloeds gestoord is. Tegen koorts pijnstillend water: tegen atonie kamfer.

151. *Voorzigtigheids maatregelen bij het gebruik van kamfer-spiritus.* Men denke er steeds aan, dat kamfer-spiritus, in de nabijheid van vuur gebragt, ontvlamt, en dat men ze daarom van brandende ligchamen verwijderd moet houden.

152. Vervolgens moeten lieden die zwak van borst zijn niet al te lang verwijlen in een atmosfeer die met kamfer-spiritus is bezwangerd; want in te groote hoeveelheden ingeademd, kan men er evengoed nadeelige gevolgen van ondervinden als van het misbruik van sterken drank.

§ 5. *Kamfer-olie.*

153. Men bereidt kamfer-olie door 30 deelen poeder van kamfer op te lossen in 250 deelen olijfolie. Zulks geschiedt bij gewone temperatuur; mits men van tijd tot tijd het mengsel omschudde. Men bespoedigt dit nog, door het glas waarin het bevat is, in de nabijheid van 't vuur, maar niet over het vuur te plaatsen.

Men kan ook in plaats van olijfolie andere oliesoorten gebruiken, als amandel-, papaver-, of rapenolie, en iedere andere vette olie, die smaak noch reuk bezit.

154. Kamfer-olie blijft nog vloeibaar bij eene warmtegraad waarbij kamfer-pomade hard wordt, en is daarom zeer geschikt om gebruikt te worden voor klijsteeren of voor inspuitingen in ooren, neus of geslachtsdeelen; of om verbanden daarmede te bevochtigen. Wanneer men verbanden herhaalde malen met kamfer-olie nat maakt, is zulks even zoo goed als het aanleggen van een nieuw verband.

§ 6. *Kamfer-bougies.*

155. Men neemt:

Schapenvet	100	wigtjes
Poeder van kamfer	150	»
Geele was	10	»

Men smelt het vet en de was, en schudt dan het kamfer-poeder, of nog beter dezelfde hoeveelheid kamfer in spiritus opgelost, er door. Wanneer het mengsel zoo vloeibaar als olie is geworden, neemt men het van 't vuur en giet het in cylindrische vormen, van ongeveer een duim diameter. Men kan deze vormen vervaardigen door papierstrooken van ongeveer zes duimen lengte om een looden of houten cylinder te rollen, de zijden van het papier met gom of stijfsel aan elkander te plakken en de uiteinden in elkander te draaijen. Nu steekt men ze in zand, en vult ze met den vloeistof. Men laat deze vervolgens koud worden, en bewaart de bougies zorgvuldig in hunne papieren omslagen, die men eerst dan weg neemt, wanneer men ze wil gebruiken. Wanneer men ze den aars wil invoeren, houdt men ze door een middel van een verband er in, tot zoolang dat zij gesmolten of met de drekstoffen weder verwijderd zijn.

156. Dezelfde bougies worden ook gebruikt bij baarmoeder ongesteldheden. Men snijdt ze ter lengte van

zes a zeven duimen, en brengt ze niet naar binnen, dan nadat men aan haar einde, hetwelk men naar binnen brengt een lint bevestigd heeft, waarmede men ze naar welgevallen kan wegnemen, wanneer men inspuitingen moet doen.

§ 7. *Kamfer-pomade.*

157. Hiertoe neemt men:

Varkensvet 100 deelen
Kamfer 30 »

Men doet het vet in een schotel, die men in een met water gevulde pan, eenigen tijd over het vuur zet. Wanneer het vet gesmolten en zoo doorschijnend als olie geworden is, schudt men daardoor de benoodigde hoeveelheid kamfer-poeder, en roert dit alles met een staafje om: men neemt het van 't vuur, zoodra vet en kamfer-poeder geheel en al met elkander vereenigd zijn, hetgeen ongeveer na verloop van drie minuten geschiedt. Men wacht nu nog eenige minuten, nadat men 't mengsel van het vuur genomen heeft, en giet het dan voorzigtig in een ander vat over. Men laat de pomade koud worden, door ze op een koelen plaats b. v. in een kelder neer te zetten.

De aldus bereide pomade is wit als sneeuw.

Wanneer men voor 't oogenblik geen kamfer, maar slechts kamfer-spiritus bij de hand heeft, kan men 36 deelen van deze laatste gebruiken in plaats van 30 deelen kamfer. Men moet bij het vermengen van den kamfer-spiritus met het vet oppassen, dat deze geen vuur vat. Om de spiritus te doen verdampen, laat men de pomade tien minuten in kokend water staan; en wanneer er dan nog wat alcohol overblijft, verwijdert men deze door de pomade langzaam en droppelsgewijze in een ander vat over te gieten.

158. De kamfer-pomade gebruikt men tot inwrijvingen en tot het verbinden van wonden.

Inwrijvingen. Wanneer men rug, borst en lijf bij koortsen met pijnstillend water, en bij zwakte met kamfer-spiritus heeft gewreven, neemt men tusschen twee vingers eene zekere hoeveelheid kamfer pomade, brengt die op deze ligchaamsdeelen en begint ze met de vlakke hand zoolang te wrijven, tot dat men bemerkt, dat de pomade in het vleesch ingedrongen is. In sommige gevallen kan men de werking van de inwrijving verhoogen, door de aangedane spieren met de hand, die door kamfer-pomade vet gemaakt is, te drukken en te kneden. Nadat men deze behandeling eenigen tijd heeft volgehouden, herhaalt men nu nog eens de inwrijvingen met kamfer-pomade gedurende den tijd van twintig minuten. Deze inwrijvingen zijn een der grondslagen waarop onze behandelingswijze rust, en men herhaalt ze iederen dag drie of vier keeren. Men moet het zelf ondervonden hebben, om te kunnen beseffen hoeveel verzachting en welk aangenaam gevoel de lijder er door ondervindt. Op borst en boezem moet men zich met eene ligte inwrijving vergenoegen.

Tot verbanden. Nadat men de wonden behoorlijk gewasschen en gereinigd heeft, bedekt men ze met eene tamelijk dikke laag van kamferpoeder (126). Over dat kamferpoeder legt men plukselwatjes, die met kamfer-pomade zijn bestreken en bedekt dit alles met een schoon linnen verband. Over dit verband legt men een stuk geolied papier, om het al te snelle indringen van de pomade in het ondergoed of het wegvloeijen der pomade (die door de warmte vloeibaar wordt) te keer te gaan; dit alles nu, verband en geolied papier, wordt met windsels behoorlijk bevestigd. Men kan in plaats van het geolied papier ook caoutchouc of gewascht linnen

gebruiken, waardoor het indringen van lucht belet wordt.

159. De kamfer-pomade wordt tegen inwendige zweren, in de neusholten, in den aarsdarm en in fistelgangen naar binnen ingebragt: maar vooral is zij dienstig bij lijden der geslachtsdeelen, als witte vloed, en ander uteruslijden.

160. Wat de werking der kamfer-pomade aanbelangt, men kan ze aldus verklaren. Zij is bederfwerend 1⁰ door de werking van de kamfer, die iedere normale en abnormale gisting te keer gaat; en 2⁰ door de werking van het vet, waardoor als 't ware een vernis over den huid gelegd wordt: want zonder toetreding van lucht is het bederf onmogelijk.

§ 8. *Kamfer-sparadrap.*

161. Hiertoe neemt men:

Varkensvet	100	wigtjes.
Geele was	20	»
Kamferpoeder	30	»

De geele was wordt aan de kamfer-pomade toegevoegd om deze meerdere hardheid te geven, waardoor zij niet zoo spoedig het linnengoed doordringt. Wanneer deze kamfer en waspleister vast genoeg geworden is, strijkt men dezelve met een mes op een stuk linnen. Men kan de aldus gestreken pleister in verscheidene gevallen gebruiken in plaats van pluksel en verbanden. Wij gebruiken dezen pleister met groot voordeel, voor de maskers, waarmede wij bij het aanweren van den zoogenaamden vlecht, het gezicht bedekken. Men gebruikt meer of minder was naar mate men de pleister harder of zachter wil maken.

§ 9. *Kamfer-azijn.*

162. Hiertoe neemt men :

Sterke wijnazijn 1 Ned. kan
Kamfer-poeder 3 lood.

Men schudt de kamfer in den azijn en sluit de flesch zorgvuldig toe. Men herhaalt het schudden nu en dan en wacht zoolang tot dat de kamfer of van zelven of door behulp van warmte is opgelost.

163. Wij gebruiken dezen azijn, hetzij om de lucht te zuiveren, waartoe wij er wat van druppelen op heete platen, of om te laten inademen bij flaauwten; of om te laten gorgelen bij scheurbuik, in welk geval wij vijf a zes druppels in een glas met water gieten, of eindelijk met veel water verdund als wasschingen, in die gevallen, waarbij men bevreesd moet wezen voor ontaarding van het bloed bij pest, besmettelijke ziekten, enz.

164. *Algemeene regel.* Wanneer het bloed door opname van een zuur in staat van congestie geraakt, zoo doet men wasschingen met pijnstillend water: is het bloed door het opnemen van salammoniak houdende stoffen verdund, als dan gebruikt men wasschingen met verdunde kamfer-azijn; want niet verdunde kamfer-azijn brandt op de huid als een bijtmiddel. In het eerste geval is koorts, in het ander zwakte aanwezig.

ZESDE HOOFDSTUK.

Cataplasmen (pappen.)

165. De huid zuigt even zoowel als de slijmvliezen vloeistoffen in: maar datgeen, wat hij doorlaat wordt, om mij aldus uit te drukken, fijner en langzamer doorgezeefd. Daar echter onze kleederen en linnengoed veel sneller de vloeistoffen tot zich nemen dan onze huid, en men de geneesmiddelen slechts door middel van het water als draagstof kan laten werken, zoo is men op de gedachte gekomen van de zoogenaamde pappen of cataplasmen, omslagen door welke de vloeibare stoffen in voortdurende aanraking met den huid gebragt worden. Eene pap is aldus een voortreffelijk middel, om eene artsenij, door middel van het water als draagstof (*vehiculum*), in den stroom des bloedomloops te brengen.

166. De pappen worden gewoonlijk op de volgende manier bereid: men schudt de substantie, die men voor cataplasmen wil gebruiken, op schoon oud linnen of neteldoek uit, zoodat dezelve ongeveer op het midden van het linnen komt te leggen, vervolgens slaat men de beide einden van den doek naar elkander toe, en legt het geheel nu op den huid. Aldus wordt noch dezen noch de kleederen verontreinigd.

167. *Weekmakende pappen.* Men doet een vierde gedeelte van een pond lijnkoekenmeel (1) in kokend water, zet dat op 't vuur, en neemt het er van af, wanneer het kooksel tot eene kleverige brei is geworden; doet er vervolgens een paar wigtjes kamfer-spiritus of een

(1) Men kan even goed fijne havergort nemen.

likeurglas vol pijnstillend water door; roert het met een lepel om en brengt het nu op linnen doeken.

168. *Wormdrijvende pappen.* Bij de zooeven opgegevene hoeveelheid lijnkoekenmeel, voegt men twee fijn gewrevene knoflooken, een weinig look, een bosje thym en kervel, twee wigtjes asa foetida, die alvorens in wat kamfer-pomade gemengd is, legt dit mengsel op den buik en vernieuwt het alle twee uren.

Deze omslagen kunnen echter vervangen worden, door de weekmakende pappen, waarvan zoo even gesproken is, wanneer men deze slechts met de noodige hoeveelheid pijnstillend water (waarvan ik later de zamenstelling zal opgeven) nat maakt. In zeer vele gevallen gebruik ik niets anders.

169. *Zout cataplasmen.* Om deze te bereiden, neemt men de weekmakende pappen, voegt daarbij zes lood keukenzout, en wanneer dit mengsel van 't vuur genomen is, tien wigtjes kamfer-spiritus; en maakt de doeken, welken men gebruikt, met pijnstillend water nat. Deze omslagen vernieuwt men alle tien minuten.

170. *Drooge cataplasmen, kussentjes.* Bij aandoeningen, waarbij de weefsels met water geinfiltreerd zijn, maak ik met goed gevolg gebruik van kussentjes, die met zelfstandigheden zijn gevuld, welke de vochtigheid tot zich trekken. Van die soort zijn kussentjes van fijngestoten keukenzout, wasschingen met kamfer-spiritus, en hierop drooge omslagen van heet hooikrok, gyps of meelsoorten (1).

---

(1) Ik heb steeds bij roosachtige aandoeningen, veel baat gevonden bij kussentjes, bereid uit kamillen, vlier, van ieder een handvol, een lepel vol blaauwsel, en ongeveer een halve lepel vol kamferpoeder.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Galvanische platen, sonden en pessarien.

171. Men brengt op de zitplaats van den kwaal een zeer dunne koperplaat, en op deze een dergelijke van zink, welke men op den kant, die met het koper in aanraking komt, met wat zout water vochtig maakt: men zorgt dat de zinkplaat iets over den andere uitsteke. De werking volgt terstond. Men kan dergelijke platen bekomen, die zoo dun zijn als papier, en door derzelver buigzaamheid voegen deze zich naar alle de *contours* van het ligchaamsdeel, voor welke men ze wil gebruiken. De zinkplaten moeten steeds grooter zijn dan de koperplaten, en men moet zorgen dat de randen van beiden opwaarts gebogen zijn, om den huid niet te kwetsen.

172. Galvanische sonden worden aldus vervaardigd: Men laat zich eene koperen sonde van het kleinste kaliber maken, die aan het einde gesloten is, maar ongeveer een halven duim van den spits af, met een gat voorzien is ongeveer van de lengte van een vingerbreed. In dezen koperen buis, steekt men een zinkstaafje, dat met zout water is bevochtigd, en hetwelk tot aan het eind der sonde reikt. Voor dat men de sonden in den pisbuis brengt, besmeert men ze met olie.

173. *Galvanische pessarien.* Men maakt van opgerolde koper- en zinkplaatjes twee specula, die aan het eind gesloten zijn: Ongeveer een halve duim van het eind van den koperplaat, is een gat, desgelijks van een halve duim lengte, waardoor men het zink, nadat het alvorens met zout water is bevochtigd kan door steken.

174. Deze toestellen dienen om kwik, arseniek en andere metalen, door den slijmhuid uit de daarmede be-

5*

zwangerde organen uit te halen. Men kan zich ter naauwernood een denkbeeld vormen, van de hoeveelheid van dergelijke middelen, welken ik door dit middel heb weggenomen.

Ik heb zelfs in sommige buitengewone gevallen, de zijde van den koperplaat met een zichtbaar kwiklaagje zien bedekt worden (1).

175. *Gebruik der galvanische platen.* Zoodra men vermoeden heeft van kwikvergiftiging, legt men ze driemaal daags aan op de zitplaats van den kwaal. en laat ze daar iederen keer een uur leggen. Vervolgens wascht men de plaats met pijnstillend water, en bedekt ze nu met een waspleister. Wanneer men het middel nu wederom wil aanwenden, wascht men de plaats met wijnazijn af, en houdt de oppervlakte van den koperplaat, die met den huid in aanraking komen zal, een oogenblik bij 't licht of het vuur. De zinkplaat verslijt spoedig, doch hoe vol ook met gaten, kan hij echter zoolang dienen als men hem slechts kan hanteren.

In een bad van pijnstillend water, kan men deze dubbelplaten op alle plaatsen, waar zweren, huiduitslagen, jichtige of rheumatische pijnen zich vertoonen, aanleggen.

176. *Gebruik van galvanische sonden.* Men brengt ze met olie bestreken in de pisbuis om zweren, druipers en andere vloeijingen of moeijelijkheden in de pisafscheiding te keer te gaan, en wendt ze gedurende vijf à tien minuten aan. Hierbij moet men echter toezien of zij zich steeds gemakkelijk laten bewegen, en niet den slijmhuid van den pisbuis te zamen trekken. Wanneer dit ondanks

---

(1) Een van beiden is waar: of men heeft vaak in Frankrijk een schromelijk misbruik van kwikmiddelen gemaakt, of hetgeen RASPAIL hier vertelt is gasconjer grootspraak.

alle voorzichtigheidsmaatregelen geschiedt, verwijdert men het zinkstaafje, en giet wat olijfolie in den koperen buis. De olie, welke door het ovale gat aan het eind van den koperen buis doorlekt, maakt de sonde van de wanden van den pisbuis los. De sonden moeten bij mannen niet over de *prostata* ingebracht worden, opdat door derzelver werking geen nederslag veroorzaakt worde van *incrusteerende* zouten van de pis. Wanneer men deze voorzichtigheidsmaatregelen in acht neemt, is men voor alle nadeelige gevolgen gevrijwaard. Dezelfde sonden kan men ook gebruiken bij ziekten van den aarsdarm, welke door merkuriaalbehandeling ontstaan zijn.

177. *Galvanische pessarien.* Men maakt hiervan hetzelfde gebruik als van sonden, bij ziekten van de baarmoeder en de scheede, bij hardnekkige witten vloed, en andere vloeijingen. Zij bevorderen ook de verwijdering van metaalaardige stoffen, wanneer dezen bij geval in die ligchaamsdeelen voorhanden zijn.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

Gorgeldranken.

178. Gorgeldranken zijn om mij aldus uit te drukken de klysteeren van de keelholte, welke zij van ziekelijke afgescheiden slijm of venerische smetstof, die zich ergens aan de wanden vastgezet heeft, bevrijdt.

Ik schrijf dikwijls gorgeldranken voor van zout water of van met water verdunden kamfer-azijn.

179. Het gorgelen van zout water brengt de heilzaamste gevolgen te weeg bij ziekelijke slijmafscheiding der klieren, bij opzetting van het tandvleesch, en bij onge-

steldheden der ademhalingswerktuigen. Het bevrijdt de klieren van slijm, verbetert de belemmerde speekselafscheiding, en maakt de ademhaling gemakkelijker. Men bereidt dit zout water, door een handvol gewoon keukenzout in een flesch water te doen oplossen, en het staan laat tot de onzuiverheden van het zout zich afgezet hebben, welke men alsdan voorzichtig verwijdert.

Het gorgelen van kamfer-azijn is aan te raden bij scorbutische aandoeningen of syphilitische zweren. Men kan ook kamfer-spiritus met water verdund gebruiken. Beiden èn kamfer-azijn èn kamfer-spiritus worden met tien deelen water verdund.

NEGENDE HOOFDSTUK.

Granaatwortel, granaatappel, granaatwijn.

180. De wortel van den granaatboom is reeds in de vroegste tijden als middel tegen den lintworm aangeprezen, en heden nog bezitten wij geen specificum tegen dezen parasiet, dat werkzamer en minder nadeelig voor den lijder is. Daar echter de geneeskrachtige werking der plant in evenredigheid staat tot warmte en klimaat, zoo volgt daaruit dat de plant, die in het noorden gevonden wordt, niet zoo werkzaam is als die van meer zuidelijke landen; terwijl die van Spanje en Algerie het beste is. Vandaar dat in zuidelijke streken, een enkel afkooksel gewoonlijk voldoende is, terwijl in meer noordelijke landen, men vaak verscheidene behoeft. Men moet daarom zooveel mogelijk die granaten nemen, welke aan de kusten van de middellandsche zee geteeld worden.

De kleinere granaatwortels schijnen krachtdadiger te wezen, dan het afschaafsel van de groote wortels.

181. Men geeft aan volwassene personen 60 wigtjes, aan kinderen 30 wigtjes van de geheele bast, of 15 wigtjes van het door middel van een koffijmolen fijn gemalen poeder, hetwelk men op een Ned. kan water tot op de helft laat verkoken. Men gebruikt het 's morgens nuchter zijnde, het zij in drie teugen, welke men na een kwartier tusschenpozing inneemt, of wel op eens. Nadat men het ingenomen heeft kan men citroenschillen kaauwen tegen de walging, die door den bitteren smaak van het middel te weeg gebragt wordt. Na verloop van een half uur neemt men ongeveer twee Medic. onc. Ricinusolie; kinderen hebben aan een onc genoeg.

Eenige dagen voor dat men deze kuur ondergaat, moet men sterk gekruide en zoute spijzen gebruiken; men neemt nu en dan een paar grein aloë, en neemt 's morgens een glas water met wat kamfer-spiritus. Des avonds eet men zoute spijzen, en onthoudt zich gedurende den nacht, zoo lang men kan, van drinken.

Wij hebben zeer goede gevolgen er van gezien, wanneer men iederen morgen, een wigtje er van tusschen een paar dunne sneedjes brood neemt, of wel dezelfde hoeveelheid in poeder, met een mondvol water. De form van poeder heeft dit voor, dat het om de ringen van den lintworm gaat zitten, en hem overal, werwaarts hij gaat, vergezelt, en hij aldus zijn vergift alomme met zich medeneemt. Men kan ook een stukje van den wortel, even als zoethout kaauwen, mits men dan zijn speeksel doorslikke. Ik moet aanraden, dat men benevens den wortel, ook de vrucht van den granaatboom, deszelfs bast en korrels gebruike. De bast van de vrucht is misschien nog werkzamer dan die van den wortel.

182. Men behaalt in ons klimaat zelden met eenen

aanval op dezen reus der parasiten de overwinning, en hij moet meestal door een langzaam vuur gedood worden. Om hem dadelijk te verdrijven moet men gewoonlijk zijn toevlucht nemen tot middelen, die vroeger of later even zoo verderfelijk voor den lijder zijn, als de lintworm zelf. Wanneer sommige kwakzalvers hem in drie of vier dagen verdrijven, doen zij zulks gewoonlijk door arsenikaal- of merkuriaalmiddelen.

183. Eenige geneesheeren hebben beweerd dat de granaatwortel stuipen veroorzaakt. Dit is echter zoo niet.

De granaatwortel brengt stuipen te weeg bij den lintworm die door het vergift getroffen, heftige bewegingen maakt en bij den lijder stuipachtige toevallen te weeg brengt. Wanneer zoo iets geschiedt, wrijve men het ligchaam van den lijder met pijnstillend water, geve hem een paar teugen kamfer-brandewijn, of een paar greinen braakwijnsteen.

De wortel van den granaatboom werkt op den lintworm en andere ingewandswormen, door deszelfs bittere bestanddeelen en galnotenzuur dat zich met de ijzerhoudende bazis verbindende, den huid van deze wormen verwoest.

Het galnotenzuur, hetwelk zulke hevige werking op den huid van den lintworm uitoefent, moet noodwendig ook eene terugwerking op de slijmvliezen der ingewanden te weeg brengen; men ziet dan ook den tong des lijders een geelachtig aanzien verkrijgen, en meermalen vindt men in zijne stoelgangen violette lappen of liever huidvezelen; maar noch deze geele kleur, noch deze afgang brengt nadeelige gevolgen teweeg.

Het doel van dit middel is niet alleen om den lintworm te verdrijven, maar nog meer om hem te dooden en men kan zeer wel van dien parasiet verlost wezen, zonder dat men hem ontlast heeft in den stoelgang.

Maar de lintworm sterft niet op eens, hij verkeert gewoonlijk eenige dagen in doodstrijd; hetgeen aan hem, bij wien hij gehuisvest is, menige onaangenaamheid berokkent. De verzachting van het lijden treedt dan ook eerst eenige dagen na het gebruik vau den lintworm in. Wanneer echter de kop van het dier terugblijft, moet men de kuur weder van voren af beginnen, al had men ook honderd ellen van hem gesleten.

184. Het is onmogelijk om met zekerheid te zeggen, of de granaatwortel, dien men in de apotheken verkoopt, afkomstig is van een boom van meer noordelijke dan wel van zuidelijke streken. Dit is echter niet het geval met den granaatappel, die alleen in warmere klimaten rijp wordt.

Een fraaije granaatappel weegt gewoonlijk een half pond en soms drie kwart pond. Hij heeft eene bastachtige, taaije schil, de gedaante als van een kalebas, die een groot aantal smakelijke korrels bevat. Men geve de korrels aan kinderen, en beware de schil voor de zieken, want er is, naar mijn weten, geen beter middel tegen den vampyr, die aan onze ingewanden knaagt.

Men behoeft slechts een stukje van deze schil te kaauwen, om den lintworm, wanneer hij naar boven in den keel opstijgt, wederom terug te drijven.

Men snijde de schil in stukjes, van de grootte van een vijfstuiversstuk, en wanneer alle middelen tegen de ingewandspijnen vruchteloos zijn, zoo gebruike men dagelijks deze schillen, die men echter niet met de bast van den wortel moet verwarren.

Men kaauwe 's morgens, 's middags en 's avonds een stukje kamfer zoo groot als eene erwt, vervolgens een stukje granaatschil en spoelt beiden door middel van wat zoutlimonade naar binnen. Men herhale dit iedere keer wanneer de lintworm naar boven stijgt. Men kan dan echter ook suikerwater, thee enz. gebruiken.

185. *Granaatwortelen op witte wijn.* Men doet een handvol kleine worteltjes, of schillen van granaat in een flesch witten wijn, en kan hiervan na verloop van twaalf uren gebruik maken. Men neemt er een wijnglas vol van, waardoor een glas olijfolie geroerd is, en gebruikt dit telken reize wanneer de lintworm opstijgt. Men kan de olie ook weglaten.

Wil de lintworm hiervoor niet wijken, dan neemt men dagelijks bloem van zwavel, zooveel ongeveer als een graauwe erwt, die men in vloeipapier wikkelt en dan met wat zoutlimonade nuttigt: nu neemt men 's avonds een opiumpilletje sterk genoeg om een slaap van vier à vijf uren te geven (1).

Bij 't ontwaken neemt men een paar lepels vol ricinusolie.

Het gebruik van bloem van zwavel, is een voortreffelijk middel tegen ingewandswormen.

TIENDE HOOFDSTUK.

Inspuitingen.

186. De inspuitingen zijn de lavementen der geslachtsdeelen, ooren, neus, fistelgangen en diep indringende wonden. Wanneer men inspuitingen in de geslachtsdeelen wil doen, moet men vooral geen glazen, maar tinnen spuiten gebruiken (2) wijl de eersten gemakkelijk breken, en zoodoende verwondingen kunnen veroorzaken.

Ter reiniging zoowel van de natuurlijke als van de

(1) Een grein opium is meer dan voldoende.
(2) Of van gutta percha.

kunstmatige of door ziekten veroorzaakte holten des ligchaams, maak ik slechts gebruik van drieërlei inspuitingen.

1°. *Kamferolie*, waardoor de oppervlakten voor de aanraking der lucht beveiligd, en ontaardingen en slechte ettervorming te keer gegaan worden. 2°. *Teerwater* als afkooksel, om den etter en de overblijfselen van de olie te verwijderen en de ontaardingen te keer te gaan. 3°. *Teerwater waarbij op ieder waterglasvol een grein zwavelzurenzink* is opgelost; deze laatste inspuiting dient als middel bij merkuriaalvergiftigingen.

ELFDE HOOFDSTUK.

Joduretum potassii.

187. Ik weet niet, of ik niet ter eenigertijde van dit dure middel afstand zal doen (1) en er Korsikaansche mos voor in de plaats zal stellen, te meer, wijl een ieder het niet even goed verdragen kan. Wanneer men het gebruikt begint men volgenderwijze:

Neemt: gezuiverd water 251 wigjes .
Joduretum Potassii $^1/_4$ »

Allengskens klimt men op tot 2 en tot 3 wigjes, eene dosis, bij welke men het kan laten berusten. In alle gevallen moet men wel in acht nemen of de maag het middel kan verdragen. Men gebruikt dergelijke oplossing dagelijks in drie gelijke gedeelten, na alvorens een

(1) Dit middel is thans zoo duur niet: vooral wanneer men in aanmerking neemt, dat men slechts geringe hoeveelheden behoeft.

stukje kamfer, ter grootte van eene lins ingenomen te hebben.

Daar de joduretum potassii de vochtigheid uit de lucht aantrekt, zoo moet men ze in een goed gesloten en droogen flesch bewaren. Dit zout kleurt stijfsel violet: en ontleedt zich bij de geringste aanraking met vochtigheid.

2^0. *Roode Joduretum Potassii tisanen.* (1)

Wanneer men gebruik maakt van den meekrapwortel, (waarover later) doet men in dit kooksel, nadat men het van 't vuur genomen heeft, de hierboven aangegevene hoeveelheid joduretum potassii. Men noemt dit kooksel roode joduretum potassii tisane.

3^0. *Tisane van Sarsaparille met Joduretum Potassii.*

Neem: Water een Ned. kan
Sarsaparillewortel een vingergreep.

Laat het twintig minuten koken, en doe er eene hoeveelheid joduretum potassii in, zooveel als verdragen kan worden.

TWAALFDE HOOFDSTUK.

Klisteeren.

188. De klisteeren dienen om de ingewanden te zuiveren van verharde drekstoffen, die in den regten darm achterblijven, van wormen en ook van vergiftige zelfstandigheden, die bijtend op de wanden van de darmen werken.

(1) Tisanen zijn dunne met water opgekookte dranken.

189. *Weekmakende kamfer-klisteer.*
Neem: Water 1 Ned kan
Lijnzaad 3 lood
Keukenzout 1 lood.

Laat dit een kwartier kooken, en doe, wanneer het van 't vuur genomen is, er bij
Kamfer-olie 5 wigtjes.

Nadat het behoorlijk afgekoeld is, wendt men 't aan als klisteer.

190. *Afvoerend klisteer.*
Voeg bij het voorgaande:
Aloe 15 centigr. (drie stukjes van ongeveer een linse groot).

191. *Sterk afvoerend klisteer.*
Bij het voorgaande doet men
Ricinusolie 15 wigtjes.

192. *Wormdrijvend klisteer.*
Neem: Water 1 Ned kan
Aloe
Tabak
Asafoetida van ieder 15 centigr.
Kamfer-olie 10 wigtjes.

NB. De aloe werkt als afvoerend middel op het darmkanaal: de kamfer-olie werkt op deszelfs wanden verzachtend, en lenigt of geneest ontvellingen van die deelen, wanneer dezen bij geval aanwezig moeten zijn. De tabak en asafoetida die sterk riekende middelen zijn, verjagen de ingewandswormen. Men kan de hoeveelheid tabak, bij lieden, die denzelven goed verdragen, verdubbelen. Soms echter brengt de tabak, vooral bij vrouwen, narcotische verschijnselen te weeg. Men moet zich hiervoor echter niet ongerust maken. Men legge de persoon slechts te bed en laat haar azijn rieken; na verloop van tien minuten komt zij gewoonlijk bij. De reuk van

de asafoetida van het klisteer deelt zich mede tot aan den adem van hen die ze gebruikt.

DERTIENDE HOOFDSTUK.

Meekrap.

193. Langen tijd heb ik er aan getwijfeld, of ik wel ooit de oorzaak zou kunnen ontdekken van de ziekten der beenderen, die door hunne beenige wanden voor de aanwending van uitwendige geneesmiddelen afgesloten zijn. Ik moest derhalve een inwendig middel zoeken, hetwelk eigenschap bezat om door den stroom des bloedomloops deze werking te weeg te brengen. Ik vestigde mijn aandacht op den meekrap, daar ik mij herinnerde, dat deszelfs roode kleurstof tot in de beenderen doordringt, zoo als men zien kan aan de beenderen van dieren, welken met meekrapbladeren gevoederd zijn. Ten andere kwam mij voor den geest, dat ik nooit eenig insekt, als parasiet op de wortelen van deze plant heb kunnen ontdekken, even zoo min als men ooit eenig spoor aan dezelve vindt van afgeknaagd te wezen. Waar nu de insektenpoppen zich niet mede voeden, is voor hen vergift. Het aanwezen van parasieten nu als oorzaak van vele ziekten der beenderen aannemende, scheen het mij toe dat er mogelijkheid bestond, ze op die plaats te vergiftigen, door den lijder eene envoudig afkooksel van dezen wortel toe te dienen.

VEERTIENDE HOOFDSTUK.

Mostaard.

194. De theorie leidde mij tot de overtuiging dat men door de aanwending van mostaard bij sommige huiduitslagen, de beste gevolgen zou verkrijgen, en dit wel voornamelijk door de werking van de phosphorzure ammoniak, die in de plant voorhanden is en door wijn-azijn oplosbaar gemaakt wordt. De ondervinding heeft mij in den loop van dit jaar in deze overtuiging versterkt. Wanneer ergens op den huid eene *excoriatie* verschijnt, welke aan den kamfer-spiritus weerstand biedt, zoo bedekke men haar tien minuten lang met goeden mostaard. Is de mostaard opgedroogd, dan wassche men ze af, en bedekke dan de plaats waar men ze op aangewend heeft eveneens tien minuten met kompressen van kamferspiritus, en vervolgens met een stuk gewascht linnen. Dit middel kan men ook met goed gevolg aanwenden tegen huidziekten die eene grootere oppervlakte beslaan.

Men moet tot dit doeleinde goeden, onvervalschten mostaard gebruiken. Het beste bereidt men deze door gemalen mostaardzaad met wijnazijn te vermengen tot behoorlijke dikte, dit om te roeren, en het 's avonds voor dat men het noodig heeft gereed te maken.

VIJFTIENDE HOOFDSTUK.

Pastilles of pillen tegen onaangenaam riekenden adem.

195. Lieden, die een kwalijk riekenden adem hebben kunnen deze verbeteren, door zich 's morgens en 's avonds

den mond met zoutlimonade te spoelen. Vervolgens schuijert men de tanden met water waarin een weinig houtasch gemengd is, of eenige weinige druppels pijnstillend water. Dit middel maakt bovendien de tanden wit. Wijl echter de onaangename reuk gedurende den loop van den dag wederom kan komen, zoo hebben wij hiertegen de volgende pastilles bereiden laten, welken men slechts behoeft te kaauwen, zonder dat men ze behoeft door te slokken; men spoele slechts nu en dan den mond met zuiver water.

Men neemt hiertoe:	Zout	15 wigtjes
Tot poeder gestampt	wijnsteenzuur	7 grein
	Bergamotolie	8 druppels
	Zuiker	3 lood (ruim)
	Tragacant gom	3 lood (ruim).

Nadat men alvorens het zout, den zuiker en den gom behoorlijk gedroogd heeft, stampt men het in een warm gemaakten mortier door elkander. Vervolgens maakt men het mengsel met water tot eene dikke brei, giet het in rolvormige strooken, en snijdt het tot stukjes van de grootte eener erwt, en rolt het nu tot pillen. Deze pillen droogt men, bestrijkt ze door middel van het penseel met tragacantgom en laat dit alles nu nog eens over 't vuur droogen. Zonder deze bestrijking met gom zouden de pastilles door de vochtigheid der lucht week en papperig worden. Men moet ze in drooge en welgeslotene flesschen bewaren.

Deze pastilles zijn ook zeer dienstig bij vermeerderde slijmafscheiding van de amandelen, bij aandoeningen der ademhalingswerktuigen, bij spruw enz. Ook zijn zij goed om den reuk van tabak te verdrijven.

ZESTIENDE HOOFDSTUK.

Pijnstillend water.

Formulen. Voor gewoon *pijnstillend water* N⁰. 1.

Salammoniak	60 wigtjes.
Kamferspiritus	10 »
Keukenzout	30 »
Water	1 Ned. kan.

Tweede formule voor *pijnstillend water* N⁰. 2 van middelbare sterkte.

Salammoniak	80 wigtjes.
Kamferspiritus	10 »
Keukenzout	30 »
Water	1 Ned. kan.

Derde formule voor zeer sterk *pijnstillend water* N⁰. 3.

Salammoniak	100 wigtjes.
Kamferspiritus	10 »
Keukenzout	30 »
Water	1 Ned. kan.

Wanneer iemand de reuk van het pijnstillend water tegen staat, zoo kan men deze door middel van rozenolie of van eenige andere welriekende olie verbeteren. Maar over 't algemeen zal de zieke, die alles goed vindt, wat hem slechts kan helpen, dit verbeteringsmiddel zeer wel kunnen missen.

196. *Bereidingswijze van het pijnstillend water.* Men giet de bepaalde hoeveelheid salammoniak en kamferspiritus bij elkander, sluit de flesch goed toe, schudt hem goed om en laat nu dit alles een oogenblik stil staan. Vervolgens lost men de hoeveelheid keukenzout in het water op, terwijl men voorzichtigheidshalve er eenige druppelen van de salammoniak bij toevoegt. De onrei-

NB. Met hoeveel zorgvuldigheid het pijnstillend water ook bereid geworden is, zet het desniettemin een wit poeder af; hetwelk echter niet geheel en al nutteloos is en hetwelk men, door de vloeistof om te schudden, voor het gebruik bewaren kan. Wanneer men zout water in gereedheid heeft, duurt de bereiding van het pijnstillend water ter naauwernood een minuut.

203. *Wijze van aanwending van het pijnstillend water.* Men wendt dit middel aan als wassching, en ter bevochtiging van compressen. In het eerste geval vult men er den hollen hand mede, en brengt het aldus zonder de minste ruwe wrijving op het ligchaamsdeel, waarop men het wil aanwenden. Gebruikt men het ter bevochtiging van compressen, dan neemt men een viermaal opgevouwd stuk linnen, en maakt dit er mede nat. Wanneer men het pijnstillend water op den schedel aanwendt, moet men het hoofd behoorlijk met een dikken doek omwinden, ten einde te voorkomen, dat het middel niet langs den rug of in de oogen kan loopen. Men legt dan de goed bevochtigde compressen op den schedel, en gaat zoo lang voort met ze nat te houden, tot dat de vochtigheid behoorlijk door de haren is heengetrokken. Men herhaalt deze bevochtigingen van tijd tot tijd, tot dat de pijn geheel en al geslonken is, iets hetgeen gewoonlijk na verloop van eenige minuten geschiedt.

De onmiddelijke aanwending der compressen met pijnstillend water op den huid, laat niet na om eenige roodheid te weeg te brengen, die op sommige ligchaamsdeelen zeer onaangenaam is. In dergelijke gevallen moet men, wanneer een scherp gevoel van branding veroorzaakt wordt, de compressen onmiddelijk verwijderen. Voor 't overige wijkt die roodheid spoedig voor het inwrijven met eenige kamferpomade.

Men behoeft trouwens dan alleen compressen aan te wen-

den, wanneer eenvoudige wassching niet voldoende zijn om den pijn weg te nemen of te verzachten.

Er is nog een ander even zeker, maar eenigzins langzamer werkend middel, om dezelfde resultaten te verkrijgen; namelijk de aanwending van een pap, die sterk doorweekt is met pijnstillend water op den aangedane plaats des ligchaams. Men kan deze eene geheele nacht laten liggen zonder eenige roodheid teweeg te brengen.

204. *Voorzigtigheidsmaatregelen bij de bereiding en bewaring van het pijnschillend water in acht te nemen.* Wanneer men een flesch met geest van salammoniak opent en er uitgiet moet men er vooral om denken, dat men er niet te veel overkomt, want deszelfs reuk is buitengewoon prikkelend.

Men moet de flesch met pijnstillend water ook altijd goed gesloten houden. Even zoo moet men ze op een koele plaats nederzetten, en nooit nabij vuur, want door de warmte kon dan zeer wel de stop van de flesch afspringen en de geest van salammoniak zich over de kamer verspreiden. Men moet ook den reuk van het pijnstillend water, alleen in de door ons geschrevene gevallen inademen.

Welligt zullen wij bij het voorschrijven van alle deze voorzigtigheidsmaatregelen, wel den schijn hebben, van op beuzelingen te letten: maar wij, die van pijnstillend water iederen dag, naarmate van de behoeften onzer lijders, eene tamelijke hoeveelheid bereiden, wij zijn door de ondervinding tot de overtuiging gekomen, dat men hen, die dat middel voor het eerst willen gereed maken, nimmer genoeg voorzigtigheid aanbevelen kan.

205. *Theoretische verklaring van de werking van het pijnstillend water.* Wanneer men voor de eerste keer getuige is van de snelle en zekere werking van het pijnstillend water, zoo verwekken deszelfs resultaten we-

zenlijk bewondering. Doch deze heilzame werking laat zich zoo gemakkelijk verklaren, dat niet alleen een ieder de gronden, op welken wij in het een of ander geval dit middel gebruiken, kan begrijpen; maar ook de wijzigingen, die naar gelang van omstandigheden noodig zijn, kan bevatten.

206. Het bloed, dat levenssap, hetwelk door de bloedsomloop aan de verschillende organen ter bearbeiding wordt toegevoerd, verliest deszelfs vormende kracht, naar gelang van deszelfs vloeibaarheid, dat is, naar gelang de eiwitstof, in meerdere of mindere mate voorhanden is in de vloeistof van het bloed. Deze vloeistof (bloedwei) bestaat uit water en verscheidene zouten, onder welken het gewone keukenzout (chloor-sodium) en ammoniak eene voorname plaats bekleeden.

207. Het indringen van een zuur, van alcohol enz. in de bloedvaten, coaguleert het bloed, dat is: de eiwitstof van het bloed stolt, even als eene verhoogde temperatuur dit met het wit van een ei doet.

208. Het in de bloedvaten gecoaguleerde eiwit, belet natuurlijk den omloop des bloeds, op de manier van eenen prop. Wanneer zulk een stukje gestolte eiwitstof de bloedsomloop al niet geheel en al belemmert, zoo wordt dezelve daardoor toch verzwakt en verhinderd, tot dat de bloedmassa, den hinderpaal voor zich uit stoot, alswanneer de snelheid van den bloedsomloop in verhouding tot den duur en de grootte van de vroegere vertraging en belemmering vermeerdert.

209. Wanneer het gestolte eiwit den doorloop geheel en al verhindert, ontstaat aan den eenen kant ophooping, aan den anderen leegte; aan de eene zijde druk, aan de andere zamenvalling; een dubbel lijden door het te vele of het te weinige; door ophooping of gebrek aan de beide zijden van den hinderpaal.

210. Nemen wij nu aan, dat op eenigen afstand van elkander, twee stukjes gestolt eiwit, een bloedvat hermetisch sluiten, zoo zal het bloed daar tusschenbeiden blijven stilstaan, de verbeterende modificatie, welke het door middel van de circulatie en de ademhaling verkrijgt zal het missen. Wijl nu de bloedsomloop ophoudt, ondergaat het bloed gewigtige veranderingen, er ontwikkelt zich eene belangrijke hoeveelheid warmtestof; men gevoelt hitte en branding, dan roodheid en zwelling door het indringen van het bloed in de haarvaten van den huid en door de geweldadige vorming van een nieuw net dezer vaten te weeg gebragt, vervolgens ziet men verkleuring, veroorzaakt door de omzetting van den kleurstof of van het bloed en eindelijk ettervorming, die niets anders is, dan bloed hetwelk ontkleurd en in rottige gisting is overgegaan.

211. Gebeurt dit alles in de longen, dan noemt men het eene longontsteeking, enz. Is het hart aangedaan, dan zal men hevig hartkloppen gevoelen; zijn de wanden van maag of darmen aangetast, dan zal men stoornissen ontwaren in het spijsverteerings- of uitscheidingsproces.

212. Wanneer de spieren er door aangedaan zijn, zullen de bewegingen verhinderd worden, er vormen zich etterverzamelingen, of er onstaan rheumathische pijnen. In de gewrichten geeft het aanleiding tot jichtaandoeningen, aanvankelijk roode en dan witte zwelling, enz.

213. Wanneer daarentegen de gevolgen dezer coagulatie in de groote of kleine bloedvaten der hersenen plaats grijpen, dan zullen zoo als men zich zeer wel verbeelden kan, eene menigte van storingen van de psychische zoowel als van de physieke werkzaamheden van dit orgaan, door deze stoornissen ontstaan moeten. Hoofdpijnen,

hersenkoortsen, ijlen enz. komen te voorschijn als de verschillende gevolgen van deze oorzaak.

Gij hebt hier alzoo de geheele theorie van de koorts, met de onregelmatigheid van den pols, met zijn beven, zijn tusschenpoozingen enz.

214. Wij moeten niet vergeten dat het blijven stilstaan van het bloed, eene vorming van zuur veroorzaakt, waardoor wederom eene coagulerende werking te voorschijn geroepen wordt, die op andere plaatsen inwerkt en daar weder gelegenheid tot dezelfde stoornissen geeft; eene verderfelijke kring van terugwerkingen, waarbij de eene telkens oorzaak van de andere wordt.

215. Tot welk middel moeten wij onzen toevlugt nemen, wanneer dit ziekteproces plaats vindt? Het is klaarblijkelijk, dat de geneeswijze daarop moet ingerigt worden, om de oorzaken der coagulatie te doen ophouden, om de vaste hindernissen weder vloeijbaar te maken, de gestoorde omloop in de bloedvaten weder te herstellen, en door het wegruimen der hinderpalen tot regelmaat terug te brengen. De oude geneeskunde wendde volgens hare theorien, dieet, baden, aderlatingen en bloedzuigers aan. Maar de baden, die het reeds verarmde bloed, deszelfs waterdeelen vermeerderen, werken niet ingrijpend genoeg: de hoeveelheid water, welke zij aan het bloed door opslorping kunnen doen geworden is niet voldoende, om de werking der zuren, en nog minder om de oorzaken, waardoor deze zuren ontstaan, te verhinderen. Eene strenge leefregel is niets anders dan aan het reeds ziekelijke organisme nog eene andere ongesteldheid toe te voegen: iemand honger te laten lijden om hem te genezen, is in vele gevallen niets anders dan den zieke door honger te doen omkomen, in plaats van hem door koorts te laten sterven. Algemeene of plaatselijke bloedontlastingen, kunnen het bloed onttrekken aan die vaten,

waarin de bloedsomloop ongehinderd voortgaat, maar zij zullen de reeds verstopte vaten niet van de verstopping bevrijden; zij zullen slechts in plaats van eene ziekte ten gevolge van zwakte en uitputting doen ontstaan.

216. De ontdekking van onze theorie heeft ons op den weg van eenen praktische genezingswijze geleid; en de resultaten hebben in die mate aan onze verwachtingen beantwoord, dat zij, die daarvan de eerste getuigen waren, trots hunnen twijfel en vooroordeelen, niet een gevoel van verrassching hebben kunnen bedwingen, vooral wanneer zij de werkingen van de oude geneeswijze hadden leeren kennen.

Het pijnstillend water, op den huid aangewend, voert door opslorping de beide krachtigste middelen tegen de coagulatie aan de fijne vaatjes toe, het ammoniak namelijk en het keukenzout. Beiden worden tot in de diepte van het weefsel gebragt, en de werktuigelijke hinderpalen door het gestolde eiwit veroorzaakt, worden door de verwijdering van dit laatste met zulken spoed verwijderd, dat dikwijls terstond reeds verzachting gevoeld wordt. De gewenschte werking ontwaart men dikwijls reeds na vier tot vijf minuten: de hoofdpijn vermindert: de pols wordt normaal, de koorts begint te wijken, de gewone tenperatuur van den huid keert terug: met het gevoel van welbevinden hetwelk de gezondheid kenmerkt, wordt de geest weder helderder en dit alles geschiedt in zulken korten tijd, dat de zieke zich meer wedergeboren dan wel genezen gevoelt.

217. Met deze bedarende en pijnstillende werking vereenigt dit water te gelijker tijd eene wormdrijvende en bederfwerende kracht, wijl het kamfer-aroma, waarvan het doortrokken is, door den bloedstroom gevoerd wordt naar die plaatsen, waar eene etterverzameling of wormennest aanwezig is. Men legge bij hen die aan wormen

lijden, een eenvoudige omslag met pijnstillend water bevochtigd op den buik, en de lijder zal welhaast bevrijd wezen van de koliekpijnen, die hem de wormen veroorzaken.

218. Het pijnstillend water kan derhalve uitwendig aangewend worden tegen iedere soort van koorts en ontsteking, hersenkoorts, [beroerte, hartkloppen, opzetting der gewrichten, tegen roodenloop, huiduitslagen, beten van slangen en insekten; tegen rheumatische pijnen, verlammingen enz.

Men brengt het op de lijdende plaats, altijd verondersteld dat de huid ongedeerd is, iets hetwelk echter eene voorbijgaande en onschadelijke, maar voor prikkelbare gestellen, snerpende pijn zou teweegbrengen. Wijl er echter geene ziektetoestand is, die niet door koorts wordt begeleid, zoo strekt zich de aanwending van pijnstillend water in het algemeen uit, tot alle ongesteldheden. Men moet zich daarbij echter er voor wachten, dat men aanhoudend deszelfs dampen inademt. Het zou zelfs schadelijk wezen, om lang te vertoeven in eene atmosfeer, die daarmede bezwangerd is; wijl het verdunde loogzout, de longen zou aandoen. Wanneer men dus compressen op gezicht, hals of schedel heeft gelegd, moet men de voorzigtigheid gebruiken, om het vertrek op en neder te gaan, ten einde de ammoniakdamp achter zich te laten, en er dus niet te veel van in te ademen.

Men late zich echter om deze voorzigtigheidsmaatregelen geen enkel oogenblik van het gebruik van het pijnstillend water in de aangegevene gevallen terughouden. Wij bedoelden met deze raadgevingen niets anders, dan dat men zorg moet dragen om het vertrek, waarin men zich bevindt, niet al te veel met ammoniakdampen te laten opvullen, en dat men steeds er voor zorgen moet, dat men zuivere lucht blijft inademen.

ZEVENTIENDE HOOFDSTUK.

Ricinus-olie.

219. Hiervan gebruikt men voor volwassene personen ongeveer zestig wigtjes (twee medicinaal oncen) in warme kruidenbouillon, waarvan wij in § 104 de bereiding hebben opgegeven. Van deze laatste neemt men ongeveer 1 Ned. onc.

Voor kinderen neemt men de halve hoeveelheid olie, en ongeveer de helft kruidenbouillon.

Men roert dit mengsel, alvorens het in te nemen, met een eetlepel om. Men neemt het in drie keeren, na een tusschentijd van vijf minuten in. Men krijgt al spoedig eene rijkelijke ontlasting, en het is goed om na iederen stoelgang een weinig kruidenbouillon te gebruiken. Wanneer na het eindigen van de ontlasting, de aars eenigzins branderig wordt, behoeft men slechts een weinig kamferpomade op dat ligchaamsdeel aan te wenden.

ACHTTIENDE HOOFDSTUK.

Syropen.

220. *Antiscorbutische syroop.*

Men neemt hiertoe:

Lepelblad
Zuring
Tuinkers
Radijs
Bittere Oranje schillen, ieder $2^1/_2$ onc.
Kaneel 8 wigtjes

Men laat dit alles vijf à zes dagen in twee Ned. kannen witten wijn macereren, en doet er dan bij:

Suiker en water, van ieder ongeveer $1/2$ Ned. pd.

Men geeft aan zwakke kinderen, bleekzuchtige vrouwen of personen, die met wormen geplaagd zijn, iederen morgen een eetlepel van deze syroop.

221. In die tijden van het jaar, waarin tuinkers en dergelijke middelen ontbreken, kan men eene syroop maken:

Van: Dennenknoppen	30	wigtjes.
Oranjeschillen	30	»
Poeder van geele hop	30	»
Salammoniak	4	»
Kaneel	8	»
Witten wijn	1	Ned. pd.

Van suiker en water ieder $1/2$ Ned. kan.

Men gebruikt deze syroop even als de vorige.

222. *Syroop van cichorei.*

Hiertoe neemt men:

Rhabarberwortel	20	wigtjes.
Wilde cichorei (wortel en blad)	55	»
IJslandsche mos	10	»
Suiker	$1/2$	Ned. pd.

Men laat de cichoreiwortel en bladen in een half Ned. pd. water tot op de helft verkoken. Nu neemt men den pot van het vuur, en doet er de rhabarberwortel, die alvorens tot kleine stukjes is gesneden, in, en laat het tot den volgenden morgen trekken. Hierop filtreert men de vloeistof door een linnen doek en voegt een half Ned. pd. suiker, die in eene gelijke hoeveelheid warm water is gesmolten, er bij. Zoodra de suiker goed met het andere is vereenigd, is de syroop voor het gebruik geschikt.

Men kan deze syroop gebruiken voor kleine kinderen, als een zacht purgeermiddel. Men dient hun er 's morgens en 's avonds een paplepel van toe.

223. *Syroop van kamfer.*

Het gebeurt dikwijls dat kinderen geen kamfer in den gewonen vorm willen innemen: Zoo geschiedt het ook dat er personen zijn, wier ingewanden door prikkelende middelen zoo gevoelig zijn geworden, dat de kleinste hoeveelheid kamferpoeder hun pijn veroorzaakt en braken te weeg brengt. In dergelijke gevallen geven wij eene syroop, bereid naar het volgende voorschrift:

Water	250	wigtjes.
Arabische gom	250	»
Suiker	500	»
Kamfer-spiritus	24	»

Men lost den suiker in het water op, schudt er de kamfer-spiritus door, schudt het nogmaals goed om en wacht totdat de beide stoffen met elkander vereenigd zijn. Men lost vervolgens de gom op in water, filtreert de oplossing, zet ze op het vuur en laat ze nu eenigen tijd kooken. Nadat men dit alles gedaan heeft, mengt men de gomoplossing met het voorgaande dooreen, en schudt het, voor dat men het gebruikt, goed door.

224. *Syroop van Ipecacuanha.*

Neem:	Extract van Ipecacuanha	15	wigtjes
	Suiker	100	»
	Water	500	»

De Ipecacuanhaextract wordt verkregen, door 125 wigtjes Ipecacuanhawortel in 500 wigtjes spiritus van 21^0 veertien dagen lang te laten trekken, en dan de vloeistof te filtreeren. Men giet bij het verkregen extract 125 wigtjes water, en filtreert het nu nogmaals. Men lost nu de suiker op in het overige water, kookt dit, en schudt deze syroop met het Ipecacuanha extract goed door elkander.

Men geeft er aan kinderen een eetlepel vol van, wanneer het noodig is om de kleinen te laten braken.

NEGENTIENDE HOOFDSTUK.

Teerwater.

222. De teer, is, zoo als bekend is, eene harstachtige, kleverige, zwartgekleurde zelfstandigheid, die uit het hout van dennen en andere boomen wordt verkregen.

Men kan het teerwater gebruiken als drank, als middel om in te spuiten, en als baden, zoowel zit- als plaatselijke baden.

1⁰. *Als drank.* Men neemt alsdan een vinger, in Noorweegschen teer gedoopt, en bestrijkt daarmede de wanden van een drinkglas. Dan spoelt men het glas met helder water om, ten einde alsdus van de teer, die om het glas gesmeerd is, al het oplosbare op te nemen. Men kan jaren lang van dit glas gebruik maken, zonder dat men het juist weder op nieuw behoeft in te smeeren. Wanneer dit water te sterk is, zoo moet men er een lepel vol van in een ander glas met water gebruiken. Een eetlepel vol van dit water geeft aan wijn den eigendommelijken reuk van Spaanschen wijn, welke in geteerde vaten wordt verzonden.

NB. Dit teerwater werkt weldadig en verligtend op de pisloozing, en is een der beste ondersteunmiddelen voor de kamfer.

2⁰. *Als inspuitingen in de geslachtsdeelen.* Men kookt een stuk teer, ter grootte van eene erwt in eene hoeveelheid water, en spuit dit met een tinnen spuit in. Desgelijks kan men het, wanneer het zich eenmaal goed afgezet heeft, in klisteeren gebruiken.

3⁰. *Als zit- en plaatselijke baden.*

Men kookt een handvol vlierbloesems, een stuk teer zoo groot als eene erwt, en een handvol keukenzout in de noodige hoeveelheid water, waarin men een stuk roodgloeijend ijzer bluscht. Men kan deze baden drie of viermaal daags gebruiken, bij aandoeningen der geslachtsdeelen. Nadat men dit bad genomen heeft, wrijft men die ligchaamsdeelen met een weinig kamfer-pomade in. Dit middel wenden wij sinds lang met het beste gevolg aan.

TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Treksels, kooksels (tisanen) Maceratien.

223. *Treksels, infusien (infusiones)* worden bereid, door eenige zelfstandigheid met kookend water te begieten. *Kooksels, decocten (decocta)* maakt men gereed, door eenig middel met water, korter of langer tijd op te kooken. *Maceratien (macerationes)* bereidt men door een middel een tijd lang in koud water te laten trekken. *Tincturen (tincturae)* eindelijk zijn treksels op voorloop.

Onze koffij, is een decoct, de thee eene infusie; het water van wilde cichorei (hetwelk in sommige landen een surrogaat voor koffij is) eene maceratie, kamfer-spiritus eindelijk is een tinctuur.

224. *Decoct van* Semen Contra.

Semen Contra, Semen Santonices, bekend onder den naam van *wormkruid*, bestaat uit de bloesemknopjes van eene asiatische bijvoet soort.

1⁰. Men kookt een half medicinaal onc van dit zaad ongeveer twintig minuten, op een halve kan water; en

neemt het wanneer de kleine korrels op den bodem gevallen zijn, van het vuur, giet het door een linnen doek, en neemt het op eene nuchtere maag, zonder suiker er bij te doen, in eens in, en kan dan om de bittere smaak te verdrijven een citroenschil kaauwen (1).

2⁰. Kan men dit middel als poeder gebruiken. Men neemt er dan iederen morgen een tot twee wigtjes van in, tusschen een paar stukjes brood. Het is een voortreffelijk wormdrijvend medicijn; men kan het echter ook vervangen door alsem.

225. *Kooksel van Yslandsche mos.* Men gebruikte dit medicament voorheen slechts wegens de groote hoeveelheid plantenslijm, dien het bevat: wij gebruiken het echter voornamelijk om deszelfs bittere bestanddeelen. Men laat een paar wigtjes op een vierde van een kan water eenigen tijd kooken, en gebruikt dit aangemengd met suiker.

226. *Kooksel van hop.* Men laat een wigtje van het geele stof, dat uit de hopbloemen valt, omstreeks tien minuten in een Ned. kan water koken, en drinkt hiervan dagelijks eene hoeveelheid zonder suiker. Wanneer het afkooksel rood wordt, deugt het niet meer. Dit decoct is dienstig voor personen, vooral kinderen, van een lymphatisch gestel, of die aan wormen lijden.

227. *Wilde cichorei* (kooksel of maceratie). Men kookt een handvol dier bladeren in een kan water, of men laat dagelijks dezelfde hoeveelheid, behoorlijk fijn gehakt in water macereren, en gebruikt dit als gewone drank.

228. *Kooksel van Corsicaansche mos.* (Fucus Crispus). Men neemt zooveel als men tusschen duim en vinger kan houden, kookt dit tien minuten lang met eene halve Ned. Kan water er op, en laat het door een stuk lin-

---

(1) Wijl het semen contra nog al vluchtige olie bevat, is het beter er eene infusie van te maken, dan een decoct.

nen doorzijpelen. Dit middel werkt voortreffelijk door deszelfs Jodium gehalte, vooral als worındrijvend middel, Wij schrijven alsdan iederen dag zulk een afkooksel voor.

232. *Treksel van Boragokruid.* De borago, die in onze tuinen groeit, heeft de eigenschap van trage spijsvertering op te wekken, en de werking van de kamfer ondersteunen en de pisafscheiding te bevorderen. Deze hoedanigheden dankt dat middel, aan deszelfs aetherische olie, en potasch-nitraat-gehalte. Men giet op zes of zeven bladen, of op een paar bloemenknoppen van gedroogde of versche borago (de laatste is echter te verkiezen) een Ned. kan kookend water, en gebruikt van dit treksel, even als thee; men kan de geur door oranjebladen vermeerderen. Men kan deze plant, vooral als men er wat oranjebladen aan toevoegt, zeer wel gebruiken in plaats van de thee, welke ons maar al te dikwerf vervalscht geleverd wordt.

EEN EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Varenkruid-wortel.

233. De wortel van het mannetjesvarenkruid tot poeder gestampt, is dienstig ter verdrijving van ingewandswormen, vooral van den lintworm. Men kan het gebruiken als kooksel, als poeder, en in klisteeren.

In het eerste geval laat men een medicinaal onc van den wortel twintig minuten in een kan water afkoken, en drinkt het dan achter elkander op. Als poeder, neemt men ongeveer een paar wigtjes, tusschen twee reepjes brood, slokt dit binnen, en doet dit zoolang, totdat men omstreeks 30 wigtjes ingenomen heeft. Na-

dat men de laatste dosis gebruikt heeft, neemt men een onc ricinus-olie. Na het gebruik van iedere gift kan men een glas afkooksel van hop nemen. In poeder gebruikt, werkt de varenkruid-wortel op zijn sterkst, wijl dat poeder door de wormen niet verdragen kan worden. Wil men er klisteeren van zetten, dan laat men 30 wigtjes van den wortel, twing minuten lang koken, en gebruikt dit afkooksel als klisteer.

TWEE EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Zout-water, Zoutlimonade.

234. *Bereiding.* Men neemt een Ned. kan water, en een medicinaal onc gewoon keukenzout; lost het zout op in het water, zuivert de oplossing van de onzuiverheden, welken het zout aankleefden; en doet er dan het sap van een citroen bij, om den smaak te verbeteren. Men kan dit laatste echter ook achterwege laten.

Gebruik. Men neemt 's morgens en 's avonds, na alvorens een stukje kamfer ter grootte van een erwt gebruikt te hebben, een vierde of een half glas van dit water.

Bij hoest, moeijelijkheden in het slokken en aandoeningen van den keel, gorgele men er van tijd tot tijd mede: de slijm wordt er door verwijderd: ook is het goed om bij verkoudheid in 't hoofd er de slijmvliezen van den neus door middel van een pennenveder meê te bestrijken.

DRIE EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Verbanden voor wonden, zweren en operatien: pluksels, windsels, compressen enz.

235. Verbanden dienen om iedere natuurlijke of kunstmatige losmaking van den zamenhang der ligchaamsdeelen te bedekken, en de van opperhuid beroofde plaatsen voor de aanraking van de lucht te bewaren, de heeling van gescheiden deelen, of de vorming van nieuwen huid op ontblootte vlakten te bevorderen. Het kamfer-verband beantwoorde eindelijk aan alle deze vereischten, en wij kunnen verzekeren, dat het een voortreffelijk middel is tegen die verschrikkelijke aanstekende ziekten, waardoor de geopereerden in de hospitalen zoo vaak gedecimeerd worden.

236. Men moet voor verbanden slechts oud, goed geweefd linnen gebruiken: katoen is minder doelmatig.

237. *Compressen.* De compressen bestaan uit een dubbel of viervoudig te zamengevouwd stuk linnen, dat op de beleedigde plaats wordt aangelegd. Tot het aanwenden van pijnstillend water zijn compressen van katoen verkieselijk.

238. *Windsels.* Dit zijn niet anders dan drooge compressen, die men ter bedekking van plukselwieken, en tot vorming van een beschuttend bekleedsel tegen wrijvingen en temperatuursveranderingen gebruikt. Derzelver lengte en breedte verschilt naar gelang van de manier van aanlegging.

239. *Ingeknipt linnen.* Men neemt een stukje linnen, groot genoeg om de oppervlakte der wonden te bedekken en maakt met den schaar venstervormige, naast elkander voortloopende insnijdingen van ongeveer een paar lijnen

breed. Deze insnijdingen dienen om den etter vrij af te laten loopen. Men doopt de doeken in kamfer-olie en legt ze vervolgens op de wonde.

240. *Pluksel.* Men neemt oud, los te zamenhangend linnen, dat niet al te fijn is, snijdt het in lapjes van eenige duimen in 't vierkant, trekt de draden uit en legt ze naast elkander. Voor het gebruik maakt men er wieken van, die men door middel van een spatel met kamfer-pomade bestrijkt, en legt ze aldus op de wonde. Is deze al te breed, dan legt men een paar wieken naast elkander, zoo dat de eene ongeveer halverwege op de andere komt te leggen. Over deze plukselwieken legt men nu een compres, en legt vervolgens er een windsel in dier voege aan, dat het verband niet kan verstrijken. De windsels kan men met kamfer-spiritus nat maken. Een dergelijk verband, behoedt voor vervuiling. Er vormt zich slechts weinig etter, en er treedt spoedig likteekenvorming in.

241. Kleefdoek. (Engelsche pleistersoort.) Men heeft dikwerf, bijzonder bij gesnedene wonden, in plaats van een verband een middel noodig, om de van elkander gescheidene vleeschdeelen weêr te zaam te vereenigen. In dergelijke gevallen bedient men zich van linnen bestreken met eene stof, die aan den huid vastkleeft. Men snijdt nu het aldus besmeerde linnen in dunne strookjes en legt het daarna aan.

242. *Bereiding van gewonen kleefdoek of pleister.*

Neem	Olijvenolie	2 onc (Ned. gew.)
	Reusel	2 »
	Water	4 »
	Kamferpoeder	3 lood.

Men laat dit op het vuur vloeibaar worden en voegt er dan aan toe

Loodoxyde	2 onc.

Nu maakt men de massa nogmaals vloeibaar, en voegt er bij Geele was 3 lood
Terpentein 3 »

Men neemt het van het vuur, zoodra een drupje dat men op linnen laat vallen, dik wordt.

243. *Bereiding van eenvoudig kleeflinnen.*

Neem Geele was 3 lood (Ned. gew)
Reusel 1 onc.

Schud dit goed door elkander en voeg er nu bij
Kamferpoeder 3 lood.

Men laat dit koud worden, en strijkt het dan met een mes op het linnen.

244. Men vereenigt met het kleefdoek of pleister, de wanden van wonden vast aan elkander. Het kleeflinnen dient tot eenvoudige bedekking van een verband, en om te voorkomen dat de lucht niet toetreedt, of de kamferpomade wegvloeit.

245. *Varkensblazen.* Deze kan men zeer goed gebruiken als kapjes, om kamferverbanden op het hoofd of andere behaarde deelen vast te leggen, of als een soort van handschoenen, om de uiterste ledematen in een voortdurend bad van kamferolie te houden. In het laatste geval, maakt men van boven aan de blaas eene opening groot genoeg om er hand of voet door te steken, vult dezelve nu met de noodige hoeveelheid kamfer-olie of pomade; maakt de einden met water nat, en bindt de blaas nu aan het gewricht van hand of voet vast.

146. *Blazen van gegomde taf.* Deze blazen dienen om de geslachtsdeelen in een bad van kamferpoeder over dag, of van kamferzalf gedurende de nacht te houden. Men kan ze ook voor de handen gebruiken, doch in dergelijke gevallen is het beter handschoenen te nemen, waarvan men de vingertoppen afgeknipt heeft, om aldus het vrije gebruik van zijne vingers te behouden.

247. *Blazen, overtreksel van Caoutschouc.* Men kan daarvan met vrucht gebruik maken, om de verdamping van den voorloop te keer te gaan. De voorloop toch zou de varkensblazen hard maken en de gom van de taf oplossen.

248. Men moet in zijne huisapotheek steeds zijden draden, kromme naalden, een bistouri ter opening van gezwellen, een stompe schaar, ter verwijdering van afgestorvene huiddeelen en een pincet voorhanden hebben.

VIER EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Middelen, welker gebruik ik verwerp.

249. Nadat wij de middelen opgegeven hebben, die voor onze geneeswijze voldoende zijn, en welker uitwerkingen vrij vast bewezen zijn, moeten wij nu nog de gronden aangeven, waarom wij de oude geneesmiddelen verwerpen.

250. Wij verwerpen de bloedonttrekkingen, zoowel plaatselijke als algemeene, door bloedzuigers, koppen of lancetten. Men kan nimmer zonder gevaar de eene ziekte bij de andere te voorschijn roepen, wijl men een al reeds lijdend deel, dan nog nieuw lijden toevoegt: men compliceert de ziekte, terwijl men haar eene andere rigting zoekt te geven, men helpt in schijn, terwijl men in wezenlijkheid verzwakt, men ledigt de gezonde vaten, terwijl men de zieke niet kan ledigen. Het zou belagchenswaardig wezen, wanneer men geloofde, dat men door bloedontlastingen het bloed kan reinigen en zuiveren. Wanneer de bloedmassa niet deugt, verergert men door het afnemen het overgeblevene nog des te meer.

Waarom zouden wij ook tot dergelijke geweldige middelen onzen toevlugt nemen? Willen wij den koorts overwinnen? Door aderlatingen zal men dit doel niet bereiken. Pijnstillend water, op compressen of als wasschingen aangewend, doet de koorts in gewone omstandigheden binnen vijf minuten, in buitengewonen in een kwartier verdwijnen: de pols daalt van 180 tot 60 slagen (1). En wat verlangen wij meer, daar wij toch de koorts naar de polsslagen beoordeelen? Men vrage het den patient, en hij zal antwoorden, dat hij verzachting gevoelt. Men late derhalve lancetten en sneppers zijdelings, zij hebben sinds Hippocrates tijden onheil genoeg gedaan.

De bloedzuigers vergiftigen de wonden, de koppen vernielen de weefsels, deze beide middelen zijn nog erger dan het laneet.

Ik verwerp de spaansche vliegen, kunstmatige pokken, fontanellen, cauterisatien enz., om dezelfde beweegreden waarom ik mij haast met eenen wond, zoodra ik dien ontwaar, digt te maken. De natuur laat geene ziekte ontstaan, om haar door eene andere te genezen: dit is eene ongerijmdheid, welke wij aan de scholastieke geneeskunst te danken hebben. Maakt voor den etter zoodra deze ergens opgehoopt is, een uitgang: maar niet iedere ongesteldheid, vloeit even als etter ergens door eene opening uit, die men hier of daar gemaakt heeft.

De spaansche vliegen, en andere blaartrekkende middelen hebben bovendien nog een ander gevaar: zij geven somtijds aanleiding tot andere aandoeningen, even zoo onaangenaam als de ongesteldheid, waartegen men ze

(1) Men rekene echter niet al te veel op deze snelle werking van Raspails pijnstillend water. Ik althans, heb het meermalen aangewend: maar nimmer met die verrassende uitkomsten.

aanwendt. Er ontstaat moeijelijke pislozing, zuchtige zwelling, roos, om nog niet eens te spreken van den koortsachtigen toestand, welke die verbazende blaartrekkende middelen, op des lijders rug of borst aangewend, veroorzaken.

Desgelijks verwerp ik het gebruik van mostaardpappen en de moxas, omdat ik bevreesd ben voor de brandwonden, die na het gebruik van deze laatsten onvermijdelijk volgen. Ik wil verzachting aanbrengen, en geen nieuw lijden aan het reeds bestaande toevoegen.

251. Ik verwerp de grootste menigte van geneesmiddelen, wijl slechts een kleine hoeveelheid voldoende zijn tegen alle ongesteldheden. De geneesheer neemt dan eerst zijnen toevlugt tot deze groote menigte van middelen, wanneer hij raad ten einde is. Hij grijpt in het rond ten koste van de gezondheid zijns lijders.

Ik verwerp de braakmiddelen, uit vrees voor bloedaandrang naar de hersenen, maagontstekingen, en barsten van bloedvaten in de longen (1). Ontlastmiddelen zuiveren de ingewanden even zoo goed en veel minder gevaarlijk.

Ik verwerp vooral de dieet, omdat een zieke even zoowel als een gezonde behoefte heeft aan eene voeding, welke in verhouding staat tot zijnen eetlust, en wijl de honger iedere ziekte des te meer compliceert. Volgens mijne wijze van genezen, laat ik den lijder eten wat hem lust; en zoo eene moeijelijkheid in de spijsvertering hem al eenige koorts veroorzaakt, zoo is deze gemakkelijk te overwinnen door het aanwenden van eenig pijnstillend water. Ik heb nimmer nadeelige gevolgen gezien van dezen antischolastieke maar zeer rationele methode. De zieke zal althans niet door gebrek aan bloed en voeding sterven.

---

(1) Eene vrees die al te ver gedreven is.

252. Ik verwerp even zoo zeer de giftige zouten en het gebruik van zwavelzure chinine (1), dit bewijs van eene langdurige dwaasheid der geneesheeren, die den koorts somtijds slechts op koste eener gastritis en ontsteking van de organen der onderbuik genezen. Waarom zal men dit twijfelachtige en gevaarlijke middel aanwenden, wanneer men met een weinig kamfer inwendig en pijnstillend water uitwendig zoo spoedig iederen koorts kan meester worden?

Ik verwerp eindelijk ieder geweldadig en hevig middel, wijl de arts het lijden der zieken moet verminderen maar niet vermeerderen. Met mijne eenvoudige en onschadelijke middelen, geeft men eerst verzachting, en geneest, wanneer de ziekte niet reeds ongeneeslijk is geworden.

Ik verwerp het aanleggen van ijs, vooral op den schedel, daar het ontsteking kan te weeg brengen, en omdat men hetzelfde, wat men door de vaak doodelijke koude van het ijs wil te weeg brengen, even zoo goed, gemakkelijk en zonder gevaar in den tijd van tien minuten door pijnstillend water kan bewerkstelligen.

Ik verwerp ook het aetheriseren, en het gebruik van chloroform; wijl deze middelen den pijn alleen met levensgevaar wegnemen.

---

(1) Dan verwerpt Raspail een der voortreffelijkste en zekerste geneesmiddelen. Ik zie geen kans om zonder chininezouten, de zoo dikwijls voorkomende tusschenpozende koortsen te genezen. Bovendien leert ons de ondervinding van duizende artsen dat met slechts een weinig voorzichtigheid, dat middel, niet een die gevolgen te weeg brengt waarvan Raspail hier spreekt.

DERDE AFDEELING.

HUISELIJKE GENEESKUNDE OF WIJZE VAN BEHANDELING DER MEEST GEWONE ZIEKTEN.

—

253. Wij hebben in weinige woorden de oorzaken der ziekten opgegeven, benevens de formulen en manier om zelve de geneesmiddelen gereed te maken. Nu blijft ons nog overig, om onze lezers te leeren, hoe zij hunne eigene geneesheeren kunnen wezen, door hen de behoorlijke wijze van behandeling der meest voorkomende ziekten aan te geven. Wij zullen zorg dragen, dat wij ons in algemeen verstaanbare termen uitdrukken, opdat ook ongeletterden van onze aanwijzingen nut kunnen trekken. De geneesheer zal ons de trivialiteit onzer uitdrukkingen vergeven, terwijl integendeel het publiek ons het gebruik van wetenschappelijke termen niet zou kunnen verschoonen, wijl het daarmede geheel en al onbekend is. Wij zullen bij iedere ongesteldheid aangeven: 1^{0}. derzelver oorzaken: 2^{0}. de verschijnselen waarmede zij zich voordoet: 3^{0}. de wijze van behandeling, die ons tot ons doel geleid heeft en 4^{0}. de meest belangrijke voorbeelden van goede verkregene resultaten.

Wij geven echter, alvorens hiertoe over te gaan, een overzigt der grondtrekken van onze hygienische han-

delwijze, door welke wij in de gelegenheid gesteld geweest zijn, de gezondheid te bewaren, en voor ziekten te behoeden.

Het verstaat zich, dat men zich gedurende de behandeling ook aan ons hygienisch regime moet onderwerpen.

EERSTE HOOFDSTUK.

Hygienische leefregel.

254. 1°. Men hoede zich voor vochtigheid, koude voeten, togt en plotselinge temperatuursveranderingen.

2°. Men wone in gezonde, door de zon beschenen kamers, waarin men steeds versche lucht krijgt, zonder dat zulks togt te weeg brengt.

3°. Men verwissele dikwijls van linnen ondergoed, en vooral iederen keer wanneer men sterk gezweet heeft: men wrijve zich alsdan telkens in met kamfer-spiritus of eau de cologne, wanneer het koud is, en wanneer het warm is, of wanneer men eenige koorts gevoelt, met wat pijnstillend water. Nadat men zich aldus gewasschen heeft, wrijft men zich in met eenige kamfer-pomade.

4°. Men bestrooije de bedden van tijd tot tijd met een weinig kamfer-poeder, die men tusschen matrassen, bed en onderlakens strooit, ten einde daardoor wellustige droomen te voorkomen, eene ongestoorde slaap te begunstigen en de insekten te verdrijven.

5°. Men ete steeds op hetzelfde uur.

6°. Men neme na het eten een half uur rust, en houde zich dan met eenigen handenarbeid of ligchaamsoefening bezig; maar spanne niet den geest in.

7°. De arbeid des geestes doe men nuchter, met kamfer-cigaren in den mond (1). Menschen die een zittenden levenswijze hebben, moeten zich aan die cigaren gewennen.

8°. Men sta altijd van tafel op zonder geheel en al verzadigd te wezen.

9°. Men gebruike steeds sterk maar aangenaam gekruide spijzen. Specerijen en dessert-elixirs zijn wormdrijvend. Laffe, gesuikerde, slijmige geregten, groene vruchten openen onze ingewanden aan geheele horden van knagende wormen, die eene groote hoeveelheid ziekten veroorzaken. Specerijen bekomen wel aan lieden van iederen ouderdom of gestel: verscheidene geneesheeren zullen ze afraden, doch men late zich daardoor niet afschrikken: eene goede spijsvertering zal dien vrees wel doen verdrijven; men geloove hierin mijne langdurige ondervinding.

10°. Men blijve des avonds niet te lang op: de slaap over dag is nimmer zoo goed, als die bij nacht.

11°. Men neme driemaal daags een stukje kamfer van de grootte van eene linse; dat men doorbijt en met een slok cichorei of hopwater, of nog beter met wat zoutlimonade naar binnen slokt. In gevallen van slapeloosheid kan men nogmaals dezelfde dosis nemen. Over 't algemeen genomen geven 15 centigrammen kamfer (dus drie stukjes van de grootte eener linse) twee uren slaap.

12°. Daar dit regime door dat het den eetlust vermeerdert, gemakkelijk tot verstoppingen aanleiding geeft, zoo is het zeer goed, dat men om de vier of vijf dagen vijf stukjes aloë, ieder van de grootte van eene linze neemt, die men met wat water doorslokt. Vóór het te bed gaan en den volgenden morgen, neme men eene

(1) Mij dunkt dat men ze wel achterwege kan laten.

groote kop kruidenbouillon. Men zal alsdan in den morgen ontlasting krijgen, en voor het overige van den dag niet meer. Voor sommige personen is deze gift te zwak en kan men hen veilig 30 tot 40 centigrammen geven, voor dat zij de hoeveelheid, welke hun gestel vereischt, ingenomen hebben. Kinderen hebben genoeg aan 10 tot 15 centigrammen. Willen zij geen aloë innemen, dan kan men met cichoreisyroop volstaan (1).

13°. Kinderen, die nog zuigen, zullen van het hygienisch regime hunner minnen hetzelfde voordeel hebben, alsof zij zelven daaraan onderworpen geweest waren: want de kamfer gaat oogenblikkelijk in den melk over. Bij hunne geringe ongesteldheden zette men hen een lavement van een stukje kamfer-pomade ter grootte van een hazelnoot, en wrijve hen het lijf met kamferpomade in.

14°. Men wachtte zich voor overdrijving, voor te grootte inspanningen zoowel van het ligchaam als van den geest: men geve zich niet over aan buitensporigheden; en wanneer men dan onze eenvoudige hygienische voorschriften opvolgt, zal men voor vele ziekten bewaard blijven.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Praktische toepassing van onze geneeswijze.

255. Koortsen, hersenkoorts, tusschenpoozende koorts, typheuse koorts, galkoorts.

Oorzaken. Alles, wat het bloed in gisting brengt, veroorzaakt ook koorts: gebrekkige spijsvertering, mis-

(1) Ik geloof zelfs dat deze laatste voor kinderen verkieslijk is.

bruik van sterke dranken, verstopping, infiltratie van zuren of scherpe stoffen eener ettering of van een parasit in het bloed. Het wegblijven van de koorts, gedurende den tijd van een, twee of drie dagen, laat zich in het algemeen door de gelijktijdige rust van eene levende oorzaak verklaren. De hersenkoorts is desgelijks slechts het gevolg van de werking van een parasiet in de hersenen.

Werkingen. De pols slaat hevig en onregelmatig, men gevoelt afwisselende hitte en rillingen. Bij tusschenpoozende koortsen wordt (na verloop van tijd) het gezicht vaal en bleek, en het ligchaam wordt mager en verzwakt.

Behandeling. Onafgebroken gebruik van kamfer-cigaren driemaal daags, inwendig gebruik van kamfer: om de twee dagen aloë: wormdrijvende klisteeren, compressen van pijnstillend water of wormdrijvende pappen, met pijnstillend water vochtig gemaakt en op het lijf aangelegd: herhaalde wasschingen van het ligchaam met kamfer-spiritus en pijnstillend water: alle acht dagen tot aan de herstelling toe twee dagen achter elkander calomel. Dit alles wordt aangewend in hoeveelheid en op wijze vroeger door ons opgegeven.

De hersenkoorts wijkt in een oogenblik voor deze middelen, wanneer men ze namelijk in het begin behoorlijk aanwendt, zoodat het een moord zou wezen, wanneer men aderlatingen, diëet en ijsomslagen voorschreef.

De typheuse koorts, die zich kenmerkt door diarrhee en het braken van eene zwartachtige stof, flaauwten, hersenkoorts, suisingen in de ooren en ligte stuiptrekkingen, is in werkelijkheid niets anders dan eene wormkoorts, en wijkt desgelijks voor onze behandeling. Iedere andere behandeling is eene moord.

Tusschenpoozende koorts. Deze behandelen wij volmaakt

op dezelfde wijze als miasmatische vergiftigingen; namelijk: wasschingen van het geheele ligchaam met pijnstillend water, inwrijvingen met kamfer-pomade op de borst en tusschen de schouders: inademen van den damp van pijnstillend water: gebruik van eenige druppelen van hetzelve in een glas water: compressen daarvan om hals en hoofd.

256. *Ontsteking.*

Dit woord, hetwelk in de oude medische school een zoo groote rol speelt, beteekent inderdaad slechts de werking eener ziekte, welker oorzaak hier of daar anders gelegen is. De ontsteking van het weefsel is slechts het gevolg van eene beleediging van hetzelve. Neemt de oorzaken der beleediging weg, heelt de beleediging en gij neemt te gelijker tijd de ontsteking. Aangezien wij nu de ontsteking niet als eene bijzondere ziekte betrachten, zoo verwijzen wij omtrent de ontsteking van maag en ingewanden naar het artikel: *Ziekten der maag* enz., naar die der longen naar het artikel: *Borstziekten*, en zoo verder (1).

257. *Zenuwlijden.*

Dit is een onnut woord, wanneer men het in deszelfs gewone beteekenis neemt. Daar de zenuwen, de dragers van het gevoel, in een ver en wijd vertakt net in alle organen verspreid zijn, zoo wijze men mij eene ongesteldheid, die niet tegelijk een zenuwlijden is. Men zegt derhalve van eene ziekte, »het is eene nerveuse ongesteldheid;" wanneer men er niets anders van weet te zeggen.

---

(1) Wij maken hier, ook voor volgende keeren, de aanmerking: dat wij de zienswijze van Raspail, welken wij aan ons Nederduitsch publiek bekend maken, volstrekt niet in alles volgen.

258. *Hoofdpijn*, *migraine*, *hersenkoorts*.

Oorzaken. Deze zijn of plaatselijk of algemeen. Plaatselijk: wanneer het kwaad huisvest in oog-, neus- of oorholten: het indringen van een insekt of van een vreemd ligchaam in deze holten, kan de hevigste hoofdpijnen, ja zelfs hersenkoortsen ten gevolge hebben.

De oorzaak is algemeen: bij ernstige stoornissen in de spijsvertering of bij bloedcongestiën in de groote of kleine vaten der hersenen. Maar de hardnekkigste oorzaak is de terugwerking van merkuriaalmiddelen op de hersenen, welke naar gelang van derzelver kracht, migraine, koorts, ja zelfs waanzinnigheid kan na zich slepen.

Werkingen. De migraine of scheele hoofdpijn tast slechts een gedeelte van het hoofd aan, en voornamelijk het voorhoofdgedeelte boven een der beide oogen.

De hoofdpijn vertoont zich in het bovenste gedeelte des schedels.

De hersenkoorts, doet het bloed en het hoofd als 't ware koken, de slagaderen der slapen kloppen sterk: de ontsteking grijpt het geheele gezicht en vervolgens het ligchaam aan: men droomt met open oogen en ijlt en de dood kan zeer wel volgen, wanneer niet spoedig middelen in het werk gesteld worden.

Behandeling. De hoofdpijn zal, wanneer het lijden nog niet ingeworteld is, binnen weinige minuten verdwijnen na eenvoudige wasschingen met pijnstillend water, of wanneer men een daarmede bevochtigd compres om den hals legt. Biedt de pijn tegenstand, dan is dit een bewijs, dat dezelve een gevolg is van gebreken in de spijsvertering. Men neme alsdan een paar grein aloë, met wat zoutlimonade: maar dit zijn zeldzame gevallen.

De hersenkoorts verdwijnt in vier en twintig uren, en de lijder gevoelt reeds terstond verligting, wanneer

men hem aan de volgende behandeling onderwerpt. Men bindt om zijn voorhoofd een dikke doek, ten einde de oogen voor de werking van het pijnstillend water te beschermen, en maakt dan het hoofd met dit water nat. Men belegt de hals met compressen, die met hetzelfde water nat gemaakt zijn; men wascht er het ligchaam mede en wrijft dit in met kamfer-pomade. Zoodra de patient tot zijn bewustzijn is gekomen, geeft men hem een paar grein aloë en een wormdrijvend klisteer, en legt hem dan wormdrijvende en afvoerende pappen op het lijf. Warme dranken van borago, en een stuk kamfer ter grootte van een erwt bij iederen kop van dien drank. Men gaat met de wasschingen met dat water zoolang voort, totdat alle verschijnselen verdwenen zijn.

Opsnuivingen van kamfer-poeder en inspuitingen van kamfer-olie, zijn zeer dienstig bij hoofdpijnen en migraine. Het eerste gebruikt men wanneer men vermoedt dat de oorzaak huisvest in de neusholte: het andere wanneer men meent dat dezelve gelegen is in de oorholte.

259. *Slapeloosheid.*

Men neme voor dat men ter slape gaat een glas zuiver water met kamferpoeder en een paar druppels zwavelaether: of men neme een stukje kamfer, ter groote van een erwt, bijte het door en slokke het in met een weinig water: Dit kleine stukje kamfer geeft ten minstens een paar uren rustigen slaap.

260. *Beroerte.*

Oorzaken. Aandrang van bloed naar de hersenen, stoornissen in den bloedomloop. De hersenen, die door de ophooping gedrukt worden, kunnen hunne funktien niet vervullen: de wanden der vaten worden soms verbroken, en de dood volgt, wijl de hersenen verlamd of

gedesorganiseerd worden. Uitspattingen in Venus of Bacchus zijn een der aanleidende oorzaken tot beroerten. Ineengedrongene, volbloedige personen met korten hals, moeten zich vooral in acht nemen, wijl hun gestel hen tot deze ziekte voorbeschikt.

Werkingen. De lijder valt plotseling zonder beweging en zonder bewustzijn ter aarde. De beroerte is doodelijk wanneer de polsslag ophoudt en volkomene gevoelloosheid intreedt. De beroerte is volgens onze nieuwe geneeswijze te genezen, en laat geen spoor terug, wanneer men terstond na den aanval daarvan gebruik maakt; altijd vooruit gesteld, dat er slechts congestie en geene hersenbloeding aanwezig is. Eene aderlating kan den lijder, dikwijls voor zijn geheele leven, lam maken. (1).

Handelwijze om de ziekte te voorkomen. Lieden, die aanleg tot beroerte hebben, moeten om de drie dagen een weinig aloë, en iederen dag een weekmakend kamferklisteer nemen. Zij moeten zich onthouden van moeijelijk te verteren spijzen en geestrijke dranken, maar daarentegen veel ligchaamsbeweging nemen. 's Avonds en 's morgens wasschingen met pijnstillend water op de borst, rug en nierstreken, en dagelijks een of tweemaal inwrijvingen met kamfer-pomade, op den rug en nierstreken. Zij moeten steeds een fleschje met pijnstillend water bij zich dragen, om bij kleine aanvallen van congestie van hulp te wezen.

Behandeling. Men bindt een dikken doek om het voorhoofd, ten einde de oogen voor het indruppelen van het pijnstillend water te beveiligen, en maakt nu met dat water den schedel des lijders nat. Ten einde te voorkomen, dat het water niet over de wenkbraauwen lope, houdt men het hoofd een weinig naar achter gebogen.

(1) Doet dit de aderlating, of de bloedstorting in de hersenen?

Men legt te gelijker tijd om de slapen, om den hals en de polsen compressen van pijnstillend water. Men wascht er borst en rug mede, en wrijft deze ligchaamsdeelen daarna met kamfer-pomade in. Zoodra de lijder teekenen geeft van bij te komen, doet men hem in een bad, en gaat met de inwrijvingen voort. Men geeft hem een glas suikerwater met een lepel pijnstillend water te drinken, en wanneer er geene verscheuring van vaten, en ten gevolge daarvan eene uitstorting van bloed in de hersenen plaats gegrepen heeft, zoo zal de zieke in minder dan een kwartier als door een toovermiddel tot bezinning komen. Men geeft hem alsdan eene sterke dosis aloë met wat kruidenbouillon, of wat ricinus-olie, om de ontlasting te bevorderen.

271. *Krankzinnigheid*, *enz.*

Oorzaken. Gebrekkige vormen der hersenen, die of aangeboren of door eenig toeval ontstaan zijn: meerdere of mindere desorganisatie of druk op het een of ander deel der hersenmassa, ten gevolge van het indringen van een vreemd ligchaam of van een parasiet; het ontstaan van eene hersencongestie ten gevolge van eene physische of morele werking, bij voorbeeld door een smartvol lijden, dat het bloed naar de hersenen drijft, eindelijk het misbruik van kwik, die vreeselijke oorzaak van hersenaandoeningen, welke even zooveel slachtoffers naar de krankzinnige gestichten zendt, als alle andere te zamen. (1)

Werkingen. De verschillende hersen-aandoeningen, waarvan wij hier spreken, vertoonen zich als stompzinnigheid, eenvoudige waanzin, als razernij van verschillend karakter en onder verschillende benamingen, al naarmate de oorzaken meer of minder magtig, of meer

(1) Iets hetgeen meerderen met mij niet zullen gelooven.

of minder uitgestrekt hunne werkingen achtergelaten hebben. Zij zijn geneesbaar of ongeneesbaar, voorbijgaand of blijvend, kunnen verzacht worden of niets baat er meer voor, dan eene zorgvuldige waakzaamheid.

Behandeling. Rijkelijke omslagen met pijnstillend water om den schedel, om den hals en de polsen, zijn dikwerf alleen voldoende om de congestiën, die tot opgewondenheid en voorbijgaanden waanzin aanleiding geven, te genezen. Evenzoo verminderen de toevallen van ongeneeselijken waanzin, bij de aanwending van deze middelen, vooral wanneer men dit vereenigt met baden, met pijnstillend water aangemengd. Men beproeft vervolgens of wormen ook de aanleidende oorzaak kunnen wezen, of wel merkuriaalvergiftiging, en stelt derhalve de geneeswijze in, welke wij tegen die ongesteldheden zullen opgeven.

Bij ongeneeslijke krankzinnigheid bepale men zich tot eene zorgvuldige bewaking, en nimmer moet men geweldadige middelen aanwenden, om daardoor, zoo als men zegt, de arme krankzinnigen weder tot hunne bezinning te brengen. Smaad en schande over den opzigter van een krankzinnigengesticht, die zijn toevlugt neemt tot beulenmiddelen. De razende, hoe groot zijne krachten ook mogen wezen, heeft toch hetzelfde gevoel van minderheid, hetwelk den os of het paard aan een kind doet gehoorzamen: hij siddert, wanneer hij ontwaart, dat men het niet voor hem doet, en hij is dankbaar, wanneer hij ziet dat men hem vriendelijk en goedaardig bejegent. Wat de krankzinnigen aanbelangt, die razend zijn, dezen moet men slechts onschadelijk maken. Hoe boosaardig dergelijke lieden ook mogen wezen, er blijft echter altijd nog een sprankje van verstand bij hen overig, waarvan men partij kan trekken: zegt hen slechts iets wat hen streelt, en zij zijn straks de booze voornemens vergeten,

die zij zoo even hadden opgevat. Wint hen door vriendelijkheid, maar zoekt hen niet door dwangmaatregelen te overmeesteren.

262. *Onmagt.*

Behandeling. Men bindt den lijder een band om de oogen en maakt hem het hoofd nat met pijnstillend water, wascht daarmede den hartkuil, en legt om hals en polsen compressen met hetzelfde water. Men kan den lijder ook een weinig kamfer-azijn laten ruiken, of een wijnglas suikerwater ingeven, waarin men een lepel pijnstillend water heeft gedaan.

263. *Stuipen, vallende ziekten, Sint Vitusdans.*

Oorzaken. De werking van vreemde vergiften, vreemde ligchamen of wormen op de zenuwen. De spoel- en lintwormen geven zeer dikwijls aanleiding tot vallende ziekten.

Behandeling. Men kan nimmer nadeel doen, wanneer men deze ziekten inwendig en uitwendig behandelt volgens onze methode, om de ingewandswormen, en voornamelijk den lintworm, te verdrijven. Te gelijker tijd maakt men het hoofd van den patient nat met pijnstillend water, wascht daarmede zijn ligchaam, en wrijft hem minstens driemaal daags met kamfer-pomade in, vooral gedurende de aanvallen. Eindelijk geeft men hem dagelijks een bad met pijnstillend water.

264. *Kramp (vooral der extremiteiten).*

Oorzaken en werking. Kramp is het gevolg van eene andere ziekte, welke over 't algemeen veroorzaakt wordt door de tegenwoordigheid van wormen in het darmkanaal, waar dezen de zenuwen prikkelen en daardoor, door terugwerking, in de ledematen geweldadige en smar-

telijke zamentrekkingen der spieren veroorzaken. Merkuriaal en arseniekmiddelen geven ook aanleiding tot krampen.

Behandeling. Wasschingen met pijnstillend water verminderen oogenblikkelijk de krampachtige zamentrekkingen, zelfs bij het naderen van den dood. Soms is koude alleen toereikend, zoo als men ziet, wanneer men in den nacht door kramp in de kuiten overvallen wordt, om welke te doen ophouden men slechts uit bed behoeft te springen. Door ons hygieniesch regime te volgen, bewaart men zich het best voor krampen.

265. *Algemeene of gedeeltelijke verlamming.*

Oorzaken en werkingen. Verlamming wordt veroorzaakt door het indringen van een vreemd ligchaam, van een worm of insekt in een zenuwmiddenpunt, waardoor in meerdere of mindere mate aanhoudende wijze de gemeenschap der zenuwen met de bewegingsorganen, dat is, met een deel van het spierstelsel wordt onderbroken (1).

Behandeling. De behandeling moet niet alleen het aangedane deel in het oog houden, maar moet voornamelijk tegen de oorzaak van de kwaal gerigt wezen, die gewoonlijk in hoofd of ruggestreng huisvest: men wendt de kuur aan bij halfzijdsche verlamming op de helft van hoofd of ruggestreng, die tegenover gesteld is aan de zieke zijde en bij volkomene verlamming, bij onvolkomen halfzijdsche verlamming, of bij de verlamming der onderste ledematen.

Men wendt minstens driemaal daags, tien minuten lang zoutpappen (zie hoofdstuk cataplasmen) langs den geheelen ruggenstreng aan. Men wrijft het hoofd in met pijnstillend water en wrijft daarna den rug en nieren

---

(1) Raspail schijnt dit als de eenige oorzaak van verlamming aan te zien; doch zouden er nog niet verscheidene anderen wezen?

twintig minuten in met kamfer-pomade. Het is zeer goed ligchamelijke bewegingen te verrigten, indien de lijder namelijk ze kan maken, nadat men hem ingewreven heeft. Verder opvolging van ons hygienisch regime; menigvuldig gebruik van afvoerende klisteren, om de veertien dagen ricinus-olie, pijnstillende baden, minstens driemalen in een week, inwrijvingen met kamfer-pomade, na alvorens een bad genomen te hebben, en het aanwenden van galvanisme.

266. *Waterzucht van het ruggemerg.*

Tegen deze zeer bedenkelijke ziekte wendt men aan menigvuldige inwrijvingen met kamfer-pomade, afgewisseld met wasschingen met kamfer-spiritus. Hygienisch regime. Afkooksels van sarsaparille met joduretum potassii. Voortdurend gebruik van galvanische platen op den wervelkolom, klisteeren van een aftreksel van lijnzaad met een wigtje *zwavelzuren-zink* op een Ned. kan water.

267. *Oogziekten.*

Oorzaken. Het indringen van een vreemd ligchaam, de inwerking van bijtende stoffen, de terugwerking van kwik- of arseniekmiddelen, en zeer dikwijls het indringen van wormpjes of microscopische dieren.

Behandeling. Om de werking van kwik onschadelijk te maken, legge men om de oogen compressen van kamfer-spiritus, en laat den lijder dikwijls sterk kamfer-spiritus opsnuiven. Galvanische platen op de slapen van het hoofd. Dranken van sassaparille met Joduretum Potassii.

In andere gevallen wend ik de volgende behandeling aan: 's morgens en 's avonds bedek ik de oogen met een laag kamferpomade, die, wanneer zij vloeibaar geworden is, in de oogen loopt. Men ontwaart dan een brandend gevoel, hetwelk men echter moet doorstaan: daarop volgt

eene ontsteking van het bindvlies. Men moet telkens, wanneer men ontwaakt er nieuwe kamferpomade opdoen. Den volgenden ochtend bet men de oogen uit met schoon water. Inwendig gebruikt men driemaal daags een stukje kamfer (122.) Om de drie dagen neemt men wat aloë, en wanneer de ongesteldheid van siphylitischen aard is, joduretum potassii.

Gebruik zoo als aangegeven is van galvanische platen: men kan ook galvanische sonden in den neus brengen. Dranken van sarsaparille met joduretum potassii, klysteeren met zwavelzuren zink, gr. 1.

Op deze wijze heb ik verscheidene oogziekten gelukkig genezen.

268. *Tranen-fistel.*

Herhaald aanwenden van kamfer-spiritus op den wortel van de neus. Bovendien brenge men iederen avond een weinig kamfer in de ooghoeken, snuive kamferpoeder, en bette de oogen dikwijls in een oogbadje, hetgeen men met water vult, waarin men een droppeltje pijnstillend water heeft gedaan.

269. *Ziekten der ooren: suizen: doofheid.*

Oorzaken. Het indringen van een vreemd ligchaam in den in- of uitwendigen gehoorgang, een korreltje hetwelk later ontkiemt, een insekt, dat aan banden of beenderen knaagt. Suisen in de ooren en vermindering van 't gehoor is dikwijls een gevolg van het indringen van een vreemd ligchaam in de tuba eustachiana. Opzwellingen der klieren brengen hetzelfde verschijnsel te weeg.

Werking. Het indringen van een eenig insekt in den gehoorgang, veroorzaakt dikwerf zulken koorts, dat er zelfs ijlen en voorbijgaanden waanzin door ontstaan kan.

Behandeling. Men giet kamferolie (153) in den uitwen-

digen gehoorgang, en vult dezelve daarop met boomwol. Dit middel is voldoende, om een insekt, hetgeen aanwezig is, te dooden of te verdrijven. Wijkt de smart niet dadelijk, dan moet men compressen met pijnstillend water achter de ooren aanleggen. Is de pijn over, dan reinigt men het oor door inspuitingen met teerwater. Is dit alles niet voldoende, dan moet men een geneesheer roepen om het vreemde ligchaam te verwijderen. Voor 't overige kan het rooken van kamfercigaren, helminthen uit de tuba eustachiana verdrijven, vooral wanneer men tevens dikwerf met zoutwater gorgelt.

Dikwijls ontstaan oorsuisen en oorpijnen door vlechten in het binnenste van den uitwendigen gehoorgang. Men moet dan zonder aarselen kamferspiritus in het oor gieten, en daarna het oor met kamferpomade bestrijken. Verder galvanische platen, dranken van sarsaparille met joduretum potassii. In alle deze gevallen gorgele men herhaalde malen met zout water.

270. *Neuspolypen.*

Dagelijks en herhaalde malen kamferspiritus, door middel van een opgerold linnen doekje naar binnen in den neus brengen. Men bedekt de neus met compressen met kamferspiritus en brengt afwisselend kamferolie en zout water in de neusholten. Verder dranken van meekrap met joduretum potassii.

271. *Opzwelling der amandelen.*

Oorzaken. De een of andere scherpe of bijtende zelfstandigheid eene ascaride of eene andere worm, die in de amandelen dringen, zijn vaak de oorzaken dezer ziekteverschijnselen. Ook het gebruik van merkuriaalmiddelen, zal tot opzwelling der amandelen, zoo niet tot erger aanleiding geven.

Werkingen. Men ontwaart aan iedere zijde van den hals eene sterk ontstoken klier, van de gedaante eener amandel, die het ademen en het zwelgen moeijelijk maakt. Men kan slechts met moeite slokken en men ontwaart soms suisen in de ooren.

Behandeling. Drie of vier maal daags bevochtigt men die klieren met kamferspiritus, door middel van een linnen prop of den vinger: men gorgelt dikwijls met zoutlimonade, legt compressen met pijnstillend water achter de ooren, en wanneer men dezen weggenomen heeft, legt men er een waschpleister voor in plaats; een gift calomel, om de vier dagen aloë, alle mórgen kamferklysteer, en van tijd tot tijd een wormdrijvend lavement. Het gebruik van kamfercigaren is in de meeste gevallen een voorbehoedmiddel voor deze ongesteldheid, en geneest dezelve dikwijls geheel en al: maar nog menigvuldiger keeren overwinnen kamfergorgelingen deze ongesteldheid, die aan de oude geneeswijzen zulken tegenstand bood.

Is het kwaad een gevolg van het misbruik van kwik, dan is het goed, dat men van tijd tot tijd een paar kleine galvanische platen op de amandelen aanlegt. Vervolgens gorgelt men met een wigtje *zwavelzuren* zink opgelost in een glas met water: sarsaparille met joduretum potassii is ook in vele gevallen dienstig.

272. *Kwalijk riekende adem.*

Stipt opvolgen van ons hygienisch regime. Gebruik der pastilles, die den reuk des adems verbeteren. Opsnuiven van kamfer. Innemen van zout water, waarin een droppel kamferspiritus geschud is, afgewisseld met eene waarin een wigtje zwavelzure zink is opgelost, bewijst goede diensten. Het gebruik van kruisemunt, waarvan men de bladen kaauwt, is ook aan te bevelen.

273. *Heeschheid.*

Wanneer dezelve niet door het misbruik van kwik ontstaat, of door eene beleediging der spraakorganen, of door zinkingachtige aandoeningen, zoo is het gebruik van kamfercigaren, herhaalde gorgelingen met zout water en compressen van pijnstillend water om den hals dikwijls voldoende, om deze ongesteldheid te overwinnen. Voor 't overige bedienen nagenoeg alle dramatische kunstenaars in *Parijs* zich tegen de heeschheid van kamfercigaren en gorgelingen. Is misbruik van kwik of syphilitische besmetting er de oorzaak van, dan bedient men zich van sarsaparilledranken met jod. potass. Gorgelingen met zout water. Hygienisch regime. Kamferklysteeren met een wigtje *zwavelzuren zink* opgelost in een Ned. kan water.

274. *Croup der kinderen.*

Oorzaken. Het indringen van een levend, veelligt van de ascariden verschillend wezen, in den luchtpijp of het strottenhoofd.

Werkingen. De aanwezenheid en het zuigen van deze parasiet op de binnenste vlakte van de luchtpijpen, veroorzaakt eene vorming van een vreemd weefsel, waardoor de luchtpijpen naauwer worden, het ademen bezwaarlijk en eindelijk onmogelijk wordt, zoodat wanneer er geen spoedige hulp verleend wordt, het kind aan verstikking sterft. Men erkent de ziekte aan eene eigendommelijke verandering van de stem, veroorzaakt door de toenemende vernaauwing van de ademhalingswerktuigen.

Behandeling. Men geeft bij de eerste verschijnselen het kind eene groote gift ipecacuanha-syroop in, en houdt het een stuk kamfer langen tijd voor de lippen. Men legt het compressen van pijnstillend water aan, of van

kamferspiritus om den hals. Wanneer deze behandeling niet aan de verwachting beantwoordt, of wanneer men eerst ter hulp komt, wanneer de ongesteldheid reeds de overhand genomen heeft, geeft men het kind een grein *tartar. emeticus* in, om het tot braken te brengen. Wendt men echter de voorgeschrevene behandeling op zijn tijd aan, dan is dezelve voldoende. Tegelijk onderwerpt men het kind aan eene wormdrijvende behandeling; kleine kinderen geeft men om de twee dagen een grein calomel en zoutlimonade.

275. *Moeijelijk tanden krijgen der kinderen.*

De moeijelijkheden in het doorbreken der tanden, brengen bij kinderen koorts te weeg, welke dikwijls begeleid wordt door stuipen, verstopping en speekselvloed.

Behandeling. Men geeft de kinderen om de twee dagen cichorei-syroop, strijkt dikwijls met den vinger, welke men alvorens met pijnstillend water bevochtigd heeft, over het tandvleesch en legt compressen met datzelfde water om hoofd en hals. Men bevochtigt er ook de hand mede, en legt deze aldus op de bloote borst der kleinen. 's Morgens en 's avonds geeft men hen een klysteer van een aftreksel van lijnzaad met een weinig zout er in.

276. *Tand- en kiespijn.*

Oorzaken. Misbruik van zuren, van kwik en andere middelen: de een of andere pop van een parasiet, of deze zelve.

Behandeling. Men zuivere iederen morgen en avond de tanden met water, waarin een weinig houtasch gemengd is. Na den maaltijd reinige men ze weder en bestrijke dan de tanden met een vinger, die in *Eau de Cologne* gedoopt is. Verder ons hygienisch regime.

In landstreken, waar de tanden ten gevolge van het slechte water vroegtijdig uitvallen, moet men ze van tijd tot tijd wrijven met een vinger, die men te voren met kamferspiritus, *Eau de Cologne*, of water waarin een wigtje *zwavelzure zink* is opgelost, bevochtigd heeft. Dit als voorbereidende kuur.

Wanneer de *caries* (1) nog niet in het tandvleesch is ingedrongen, en de tandpijn niet uit merkuriaalmiddelen ontstaan is, zal het inbrengen van een stukje kamfer in den pijnlijken kies, de smart als door een toovermiddel doen verdwijnen.

Weêrstaat de pijn aan dit middel, dan is het een bewijs, dat er in den tandkas eene verborgene verzwering plaats heeft. In dit geval bestrijkt men het tandvleesch herhaalde malen met kamferspiritus, legt den lijder zoutpappen op de wangen, en kompressen met pijnstillend water achter de ooren. Wij hebben hiervoor de tandpijnen in den regel zien wijken of verminderen. Is de oorzaak van merkurialen aard, dan gebruikt men gorgelingen van een wigtje zwavelzure zink en water, legt galvanische platen tegen het tandvleesch; gebruikt dranken van sarsaparille en *jodur. potass.*

Wanneer de verzwering in den tandkas van dien aard is, dat alle deze middelen werkeloos blijven, dan moet men den tand laten uittrekken. Wanneer dezelve uitgetrokken is, spoelt men den mond om met laauw water, waarin eenige kamferspiritus is, en brengt van tijd tot tijd wat kamferpoeder in de wond.

277. *Verkoudheid: hoest: grijp: kinkhoest.*

Oorzaken. Verkoudheden op de borst, catarrhus, komt

(1) Caries is beenbederf.

iederen tijd van het jaar voor, terwijl de zoogenaamde grijp of influenza bij koud, regenachtig en nevelig weder epidemisch heerscht. De kinkhoest is eigenlijk niets anders, dan de verkoudheid bij kinderen, die door eene hevige hoest vergezeld wordt. Het woord *catarrhus* is een grieksch woord, en beteekent, de slijmachtige afscheidingen, welke verscheidene ongesteldheden vergezellen. Terwijl toch verkoudheid alleen betrekking heeft op de slijmige afscheiding uit neus- en ademhalingswerktuigen, spreekt men van catarrhus van de blaas, van de baarmoeder enz. Wanneer wij echter dit woord gebruiken, bedoelen wij catarrhus van de borst.

Dezelve is het gevolg van doode of levendige vreemde ligchamen, die prikkelend op de wanden van de ademhalingswerktuigen, vooral van de keel, werken. De grijp is het gevolg van sterkere parasiten, die zich aan den slijmhuid van het strottenhoofd vasthechten, en door het uitvloeijen van hun vergift, verstoppingen der watervaten en stijfheid van hals-, rug- en borstspieren te weeg brengen.

De kinkhoest der kinderen ontstaat uit dezelfde oorzaken als de catarrhus bij oudere personen; het onderscheid is slechts een gevolg van de verscheidenheid van ouderdom en bewerktuiging.

Werking. Aangezien de ademhaling een onmisbaar vereischte is voor de instandhouding van alle functiën des ligchaams, zoo moet natuurlijk de geringste belemmering daarin een algemeen gevoel van kwalijk bevinden te weeg brengen: men ziet dan ook dikwijls, dat verwaarloosde verkoudheden tot kwijning, ja tot longtering aanleiding geven. De grijp, die veel meer storend op het ligchaam ingrijpt, heeft een veel ernstiger karakter dan verkoudheden, en veroorzaakt bij gewone behandeling dikwijls eene groote sterfte.

Naarmate onze behandelingswijze meer algemeen ver-

breid wordt, zien wij des te zeldzamer verwaarloosde verkoudheden en catarrhussen. Zelfs de grijp, die anders in *Parijs* zoo algemeen was, schijnt geene teekenen van leven meer te geven; want nagenoeg alle borstaandoeningen wijken voor kamfercigaren (1). Voegt men bij het gebruik derzelver, afwisselend wasschingen met pijnstillend water en kamferspiritus, welke men door compressen op den hals aanwendt, zoo kan men verzekerd wezen, dat men het kwaad in het begin zal onderdrukken. Duurt de benaauwdheid op de borst voort, dan bedekt men borst en hals met compressen, die in kamferspiritus goed natgemaakt zijn. Van tijd tot tijd wrijft men borst en nierstreken met kamferpomade in.

De kinkhoest behandelt men volgenderwijze: zoodra een kind begint te hoesten, dan geeft men het om de twee dagen een grein aloë; is het te jong daarvoor, dan een eetlepel met cichorij-syroop: men brengt het een weinig zout water in den mond, en zoo het nog te jong is om te gorgelen, legt men het compressen met kamferspiritus om den hals, en draagt het dan op en neder, opdat het niet al te veel spiritusdampen inademe. Bij iederen aanval van hoest, wascht men rug en borst met pijnstillend water, of wrijft dezelve met kamferpomade. Bovendien geeft men het kind een grein calomel en herhaalt dit, wanneer de kinkhoest nog niet geweken is, na verloop van vijf dagen. In dit geval brengt men het ook kamfercigaren in den mond, drukt het dan de lippen toe en laat het aldus inademen.

Volwassene personen moeten bij verouderde slijmvloeden der longen, minstens driemaal daags met zout water

---

(1) Heeft RASPAIL niet zoo even de grijp aan epidemische invloeden toegeschreven? Waarom dan aan de kamfercigaren toegeschreven, dat zij de laatste jaren zoo zelden is voorgekomen.

gorgelen, vervolgens wat kamfer met wat teer- of hopwater nemen. Zij moeten zich met pijnstillend water wasschen, en 's morgens en 's avonds zich met kamferpomade inwrijven. Om de vier dagen aloë met wormdrijvende klysteeren, en om de veertien dagen calomel. Kinderen geeft men in plaats van aloë, cichorij-syroop. Bovendien kan men bij het verheffen van de hoest, een stukje van den granaatappelbast kaauwen.

Slechts weinige personen geraken in de noodzakelijkheid om alle deze middelen aan te wenden. Zij gevoelen reeds eene onverwachte verzachting, en vooral geven de inwrijvingen met kamferpomade een aangenaam gevoel, hetwelk althans voor eenige uren dat der gezondheid evenaart.

Ik herhaal nog eens, dat het gebruik van kamfercigaren dikwijls alleen toereikende is, om het kwaad in het begin te overwinnen.

De granaatwortel en granaatbast bezitten de eigenschap om catarrhen en verkoudheden, die bij het intreden van het koudere jaargetij te voorschijn komen, als door een toovermiddel te verdrijven. Men behoeft slechts een stukje daarvan te kaauwen en het speeksel door te slokken, waarop hoest en afscheiding verdwijnen.

278. *Borstziekten*, *pleuris*, *borstontsteking*, *tering*.

Oorzaken. Ophooping van bloed in de longen veroorzaakt longontsteking. Deze bloedophoopingen zijn het gevolg van al te sterke verkoeling, hevige koorts of het inademen van zure dampen. Wanneer de binnenvlakten van het strottenhoofd en der kleine luchtpijpjes door het indringen van vreemde ligchamen of wormen geprikkeld worden, ontstaan er verkoudheden, aamborstigheid, catarrhen enz. Is dit het geval met het uiterste gedeelte der longen, dat met het zijdevlies in verband staat, zoo

ontstaat er door uitzweeting een vochtophooping in de borstholte, die eerst de zijdewee, en eindelijk, wanneer zij niet geneest, empyem of emphysema te weeg brengt. De voortdurende prikkeling van eene levende ziekteoorzaak, of de terugwerking van merkuriaalmiddelen, hebben eene tuberculeuse desorganisatie op de binnenste vlakten der longen ten gevolge. Er ontstaat dan *phthisis;* teering; eene vreeselijke ziekte, die door het geringste toeval ongeneeslijk wordt en den lijder ten grave sleept.

Werkingen. Men ondervindt bij borstontstekingen een gevoel van benaauwdheid, dat zoo hevig kan worden, dat men denkt te stikken; bij pleuris of zijdewee, hevige steken in de zijde: dit alles gaat gepaard met telkens herhaalde vruchtelooze pogingen tot hoesten en opgeven van fluimen. De verschijnselen der tering zijn van nog meer beduidenis: de knobbels en de longen vermeerderen allengskens, de haarvaten worden er door verstopt, de oxygenatie van het bloed wordt belemmerd, de longencellen worden gedesorganiseerd, en er heeft belangrijk stofverlies plaats. De lijder ondervindt een gevoel van afmatting, zonder juist pijn te lijden: de fluimen, die eerst schuimig, wit en perlemoerkleurig zijn, worden allengskens slechter van kleur, meer geel en eindelijk geel-groen. Na een langdurigen strijd bezwijkt de lijder eindelijk.

Behandeling. De borstontstekingen behandelt men door van tijd tot tijd salinische pappen aan te leggen, die met pijnstillend water bevochtigd zijn, op borst en rug te leggen. Telkens vóór dat men nieuwe pappen aanlegt, iets hetgeen dikwijls moet geschieden, doet men eene inwrijving met kamferpomade gedurende den tijd van twintig minuten. Van tijd tot tijd legt men compressen met pijnstillend water om den hals. Om de twee dagen geeft men aloë en afdrijvende klysteeren, ricinusolie, en drie maal daags kamfer.

Wanneer het opgeven der fluimen moeijelijk wordt, of

wanneer deze een verdachte kleur krijgen, legt men aanhoudend compressen met kamferspiritus om hals en borst: men beschut den lijder voor de uitwaseming der kamferdampen door een stuk neteldoek over hem te leggen. Men verbrandt van tijd tot tijd in de kamer een weinig van dezen spiritus, dien men op een bord uitgiet en dan aansteekt. Men wascht den rug en de borst van den lijder met kamferazijn, voor dat men hem met kamferpomade inwrijft. Wanneer de koorts door de spiritus vermeerdert, geeft men den lijder pijnstillend water en eene dosis aloë. Men kan hem ook een glas suikerwater met een lepel pijnstillend water inwendig geven. Heeft de lijder een weinig eetlust, dan geeft men hem een goed gekruiden bouillon en een eetlepel goeden ouden wijn, wat men van uur tot uur herhaalt. Kamferklisteeren met een lepel keukenzout zijn ook soms dienstig.

Bij pleuris legt men op de pijnlijke plaats compressen met kamferspiritus, en wrijft dezelve in met kamferpomade. Verder kamfercigaren en aloë.

Bij teringlijders doet ons hygienisch regime en het gebruik van kamfercigaren veel goed. Men wachte zich voor een verzwakkend diëet, voor den melkkuur, en kruide alle geregten sterk met specerijen. Zoodra de eerste beginselen zich beginnen te vertoonen, moet men terstond compressen met kamferspiritus om de borst leggen, dit afwisselen met salinische pappen, die met kamferazijn vochtig zijn gemaakt. Herhaalde wasschingen met pijnstillend water, inwrijvingen met kamferpomade komen ook te stade. Desgelijks driemalen eene gift kamfer, die men met teerwater gebruikt. Aanhoudend moet men kamfercigaren gebruiken. Veel wandelen in den zonneschijn. Weinig, maar dikwijls krachtige spijzen gebruiken. Alle dagen moet men een wormdrijvend klysteer nemen, en dikwijls een stuk granaatappelenschil kaauwen.

279. *Empyem. Etterborst.*

Oorzaken. Eene verzwering in de longen of eene ophooping van etter tusschen het zijdevlies en de longen, door het indringen van een of ander vreemd ligchaam te weeg gebragt.

Werking. Hevige koorts, gevoel van zwaarte aan de aangedane zijde, benaauwdheden, steken in de borst, gebrek aan eetlust, enz.

Behandeling. Aloë en ricinusolie, herhaalde aanwending van kamferspiritus op de aangedane plaats, pijnstillend water op den hartstreek en hals: dikwijls inwrijven met kamferpomade op rug en nierstreken. Van tijd tot tijd afdrijvende klisteeren en 's morgens en 's avonds kamferklisteeren.

280. *Emphysem.*

Oorzaken en werking. Infiltratie (vochtverzameling) en het celweefsel onder de huid of tusschen de longen en het zijdevlies, waardoor de bekleedselen der zijde opgezet en de tusschenribbige spieren uitgezet worden.

Behandeling. De gewone behandeling, die wij hier boven voor borstlijders hebben opgegeven, en vooral herhaalde wasschingen met kamferspiritus en inwrijvingen met kamferpomade op rug en borst.

281. *Bloedspuwing.*

Oorzaken. Verbloeding der longen, ontstaan door al te lang inademen van zure of alcalische dampen, door het misbruik van sterke dranken, arseniek of mercuriaalmiddelen, door uitputting of door vreemde ligchamen, hetzij dooden, hetzij levenden, die de wanden der longen verscheuren.

Werkingen. Opgeven van bloed, hetwelk helder rood

van kleur is en schuimt: Komt het bloed uit den maag, dan schuimt het niet en is zwartachtig.

Behandeling. Zijn zure dampen of het misbruik van sterken drank de gelegenheid gevende oorzaken, dan legt men compressen aan met pijnstillend water, wrijft in met kamfer pomade. Ontstaat de bloedspuwing door alcalische dampen, dan geeft men eenige droppels kamfer-azijn in, en legt compressen aan met kamfer-spiritus. Het inademen van kamfer-azijn en kamfer-spiritus, het gebruik van kamfer-cigaren en het hygeenisch regime bewijzen goede diensten.

282. *Aamborstigheid* (*asthma*).

Oorzaken. De ophooping van slijm en parasitische weefsels aan de wanden der bronchien, veroorzaakt door ascariden of het inademen van prikkelend stof, waarvan de werkingen na het verdwijnen der oorzaak nog blijven voortduren, en door het misbruik van merkuriaalmiddelen.

Werkingen. Moeijelijk ademhalen, hevig kngchend hoesten, met uitwerpen van taai, groenachtig slijm. Opgezetheid van het gelaat. Koude doet deze verschijnselen erger worden, wijl daardoor de funktiën van het slijmvlies verzwakt en verlamd worden, en daardoor de afgescheidene stoffen moeijelijk los gaan.

Behandeling. Voortdurend gebruik van kamfer-cigaren, 's morgens en 's avonds een half uur lang compressen, kamfer-spiritus om borst en hals te leggen. Dikwijls een kwartier lang met kamfer-pomade wrijven, en daarna wasschingen met pijnstillend water, vooral bij hevige aanvallen van hoest. Driemaal daags kamfer. Om de vier dagen aloë. Van tijd tot tijd klysteeren met aloë. Dikwijls gorgelen met zout-limonade. Gebruik maken van krachtige gekruide spijzen en veel ligchaamsbeweging.

Wanneer de kamfer-cigaren niet krachtig genoeg zijn,

bevochtigt men een linnen lapje met olie, werpt hierop eenige droppels kamfer-spiritus, brengt dit nu voor de lippen en ademt het dikwijls in. Helpt dit niet, dan sarsaparille met Jodur. Potassii.

283. *Ziekten van het hart: hypertrophie: aneurisma.*

Oorzaken. De aneurisma (slagaderbreuk) ontstaat door eene verscheuring van de inwendige wanden der hartenkamers of hartenboezems, de hypertrophie door eene verdikking der wanden: het hartkloppen is een gevolg van de prikkeling, die door het indringen van helminthen of andere parasiten in de zelfstandigheid van het hart te weeg gebragt worden.

Werkingen. Bij aneurisma slaat het hart hevig en onregelmatig; bij hypertrophie naauwelijks hoorbaar, en bij wormaandoeningen hevig maar regelmatig.

Behandeling. Het hartkloppen, dat door wormen ontstaat, wordt door eenvoudige aanwending van kamferspiritus, op den hartstreek behandeld. Men onderwerpe zich dan ook aan het hygienisch en wormdrijvend regime. Wijkt de kwaal hiervoor niet, dan kompressen met pijnstillend water om den hals en de borst, en inwrijvingen met kamfer-pomade, zoo dikwijls mogelijk, en minstens eenmaal daags. Om de vier dagen aloë, veel rust, weinig inspanning en vermijding van zwaren arbeid.

Blijft dit alles vruchteloos, dan kan men veronderstellen, dat men met een aneurisma te doen heeft. In dergelijk geval vergenoegt men zich met het aanwenden van pijnstillend water om hoofd en hals, zoodra als de benaauwdheden opkomen. Men moet veel rust nemen, en dikwijls, maar niet op eens te veel eten. Op deze wijze kan men hypertrophie en hartkloppen genezen, maar bij aneurisma slechts verzachting geven.

284. *Blaauwzucht der kinderen.*

Oorzaken. Wanneer deze ziekte van jonggeborenen niet van eene abnormale vermenging van aderlijk en slagaderlijk bloed ontstaan, zoo ontstaat dezelve van kleine wormen (comedones) die in kleine zwarte punten onder den huid zitten en dezen een blaauwe kleur geven (1).

Werking. In beide gevallen loopt het kind gevaar van stikken, de kaken zijn vast op elkander gesloten, er volgen hevige stuipen, die dikwijls een spoedigen dood veroorzaken.

Behandeling. De ongesteldheid kan het gevolg wezen, hetzij van een hart-, hetzij van een huidaandoening, in beide gevallen moet men het kind doeken met kamferspiritus om den hals en hartstreek leggen. Men wascht het ligchaam er mede, en wrijft het in met kamferpomade. Wanneer koorts en stuipen voorbij gegaan zijn, wascht men het kind met pijnstillend water, waarbij men echter voor de uitdampingen voor het kind moet werken. Om de vier dagen geeft men het kind cichorijsyroop.

285. *Maagziekten, maagkramp, ingewandsziekten, gastritis, galkoorts, Typheuse ziekten der hospitalen en gevangenissen.*

Oorzaken. Wanneer maagziekten niet ontstaan door het gebruik van zure en scherpe spijzen en dranken, zoo worden zij veroorzaakt door het knagen van ascariden of andere wormen. Bij gal- en typheuse koortsen geschiedt dit knagen langs het geheele darmkanaal en brengt steeds vermeerderende stoornissen te weeg. Deze typheuse koortsen, of veel liever deze wormziekten, worden in gasthuizen en hospitalen, en op alle plaatsen waar veel

(1) Maar dan is het geen blaauwzucht (cyanose).

menschen opeengehoopt zijn, en deze laffe, slecht gekookte spijzen genieten, besmettelijk en rigten des te grooter verwoestingen aan, wijl men aldaar de tabak, dat eenig wormdrijvend middel van den soldaat en den gemeenen man, streng verbiedt.

Werkingen. Bij maagpijnen, maagkramp en maagontsteking heeft men in de maagstreek en het hartenkuiltje een pijnachtig, stekend gevoel. Men lijdt het meest er aan, wanneer men nuchteren is: na het eten bedaren de pijnen eenigermate, om gedurende de spijsvertering terug te keeren.

De typheuse koorts treedt nu eens plotseling, dan weder ten gevolge van eene slechte behandeling te voorschijn, en maakt zich door zwartachtige, stinkende ontlastingen, verdooving, ijlen en hersenkoortsen kenbaar; op een overprikkelden volgt eene atonische, slapende toestand, die dikwijls met een onpijnlijken dood eindigt. Soms is de typheuse koorts niets anders dan het gevolg van eene ontstekingwerende behandeling, van overmatige bloedontlastingen en te strenge diëet. Onze behandeling voorkomt deze gevaren.

Behandeling. Het hygienisch regime is dienstig tegen typheuse koortsen, terwijl slechte voeding en onthouding er voorbeschikking toe geven. Bij het voorkomen der eerste verschijnselen moet men compressen met pijnstillend water om hals en polsen leggen; men maakt er het hoofd mede vochtig en wascht er het geheele ligchaam mede, waarop men langdurige inwrijvingen met kamferpomade laat volgen. Wormdrijvende pappen op den buik. Volwassene personen geeft men een paar grein aloë met kruidenbouillon en wormdrijvende klisteeren, kleine kinderen daarentegen een paar maal een lepel cichorij-syroop. Zie verder de behandeling van ingewandswormen.

Verzachting en genezing blijven bij dusdanige behandeling niet lang weg: men laat den zieke eten, wat hij begeert, en dikwijls kan hij reeds den anderen dag wederom aan het werk gaan (!). Natuurlijk gaat het, wanneer de ziekte reeds langer geduurd heeft, met het herstel niet zoo voordeelig, doch in alle gevallen volgt op onze wijze van behandeling reeds verzachting, en de desorganisatie der ingewanden moet reeds groote vorderingen gemaakt hebben, wanneer zij zich nutteloos betoont: doch in dat geval zal ook niets anders helpen.

286. *Brakingen.*

Oorzaken. Onverteerbare, alcalische spijzen: 1°. het indringen van een vreemd ligchaam, een insekt of een vergift in de maagholte. 2°. De aanwezenheid van spoel- of lintwormen. 3°. Maagkanker of scirrheuse aandoeningen.

Behandeling. In het eerste geval neemt men een grein braakwijnsteen, of de middelen die wij in het artikel vergiftigingen zullen aangeven. In het tweede geval datgeen, wat tegen den lintworm is aangewezen. Zie ten opzigte van het derde geval het voorgaande artikel.

287. *Kolijk. Buikpijnen.*

Oorzaken. Kolijk of buikpuin ontstaat of uit het gebruik van metaalvergiften, of van te veel onrijpe vruchten, of uit darmkronkelingen; doch in de meeste gevallen uit wormen.

Werkingen. Het gewone kolijk openbaart zich door hitte, steken, rommelingen en pijn in het lijf. Ontstaat het uit darmkronkelingen, (miserere) dan gaat het vergezeld van de hevigste smarten en drekbrakingen.

Behandeling. Tegen de darmkronkelingen geve men ricinus-olie, legt klisteeren aan en weekmakende pappen

met ricinus-olie gemengd. Wasschingen met pijnstillend water over het geheele ligchaam en inwrijvingen met kamfer-pomade. Ontstaat het kolijk door het eten van te veel onrijpe vruchten, dan neme men een lepel pijnstillend water en een glas koud water, en daarop een glas olijf-olie, vervolgens klysteren van een eetlepel pijnstillend water, een kan gewoon water en wat olijf-olie.

Bij gewoon kolijk geve men kamfer en borago, aloë en wormdrijvende klysteeren, wormdrijvende pappen, afgewisseld met kompressen met kamfer-spiritus; inwrijvingen met kamfer-pomade op het ligchaam: blijft het kolijk voortduren, dan calomel. Wanneer kinderen de aloë en kamfer met water innemen, kan men hen cichorijsyroop geven, en kamfer klysteeren en de zoo even genoemde pappen op den buik. Verder kan men zout-limonade drinken, en wanneer wormen het kolijk veroorzaken, granaatappelbast gebruiken.

In de meeste gevallen wijkt kolijk voor kamfer-compressen op het lijf.

288. *Cholera*, *geele koorts*, *enz.*

Oorzaken. Het indringen van een menigte kleine insektenpoppen, van het vliegengeslacht (??) in het darmkanaal, en wel voornamelijk in de dunne darmen.

Werkingen. De wanden der ingewanden worden door deze parasiten gedesorganiseerd, het bloed verdikt en stolt, de weefsels verdroogen, de geweldige zamentrekkingen van de maag veroorzaken braking van geele, groene of zwarte massas: er ontlasten zich verkeerde drekstoffen, en er ontstaan stuipachtige zamentrekkingen; het ligchaam des lijders wordt blaauw en zelfs zwart. en wordt als 't ware voor de oogen der aanschouwers een lijk.

Behandeling. Het resultaat mijner geneeswijze heeft aan mijne verwachtingen beantwoord. De voorbehoedende kuur heeft hen, die zich daaraan onderwierpen, voor de ziekte bewaard: de geneeskundige behandeling allen gered, die bij tijds er hunnen toevlugt toe namen. en zelfs viervijfde gedeelten van hen, die er later gebruik van maakten. Zie hier mijne voorbehoedende behandelwijze tegen de cholera. Men gebruikt kamfer en aloë, zoo als ik bij die artikelen heb opgegeven: men maakt veel gebruik van met knoflook, gember en peper sterk gekruide spijzen: men wascht zich herhaalde malen met kamfer-spiritus of *eau de cologne*, of wrijft zich in met kamfer-pomade. Ieder morgen neemt men een aromatiek likeur en 's avonds een stukje granaatschil met zout-limonade. Wanneer er zich echter verschijnselen der ziekte beginnen te vertoonen, gaat men met dezelfde handelwijze in sterker mate voort, en volhardt daarmede, tot dat alle vrees verdwenen is. Men legt daarenboven alle kwartieren wormdrijvende pappen op den buik, en wrijft vooral in met kamfer spiritus. Alle uren neemt de lijder een grein kamfer, en spoelt dit met wat teerwater of zoutlimonade door. Men legt compressen met pijnstillend water om hoofd, borst en pols, wascht daarmede het geheele ligchaam, en doet dan inwrijvingen met kamfer-pomade. Men laat den patient herhaaldelijk gorgelen met zout-limonade. Eenige uren na het begin van den aanval geeft men den lijder eenige greinen calomel, en een half uur later Ricinus-olie. Is de crisis voorbij, dan doet men hem in een verzachtend bad, en daarna doet men hem herhaalde inwrijvingen. Men geeft hem een krachtig, gekruid voedsel, naar gelang hij eetlust heeft.

289. *Diarrhee. Dysenterie.*

Oorzaken. De diarrhee, loop, wordt veroorzaakt door

het indringen van helminthen in de galbuizen en van zuren in de dunne darmen. De dysenterie ontstaat in die gevallen waarin zij niet het gevolg is eener vergiftiging, door het indringen van insektenpoppen in de dikke darmen, of door ophooping en verdikking van een kalkaardig nederslag door wijnsteenzuur ten gevolge van het misbruik van onrijpe vruchten, die den slijmhuid beleedigen, en verstoringen van den zamenhang, en bloeduitstortingen te weeg brengen.

Werkingen. De ontlastingen zijn bij diarrheeën, vloeibaar en gewoonlijk geel, slijmachtig, soms donkergroen. Bij dysenterie, (roode loop) zijn zij met bloed vermengd. Men begrijpt dat dergelijke toestand niet lang kan voortduren zonder verstoring der funktiën.

Behandeling. Wormdrijvende klisteeren; hygienisch regime; kompressen met pijnstillend water op den onderbuik, afgewisseld door kompressen met kamfer-spiritus; wormdrijvende pappen, driemaal daags inwendig kamfer; nu en dan een stukje granaatschil, welke men met een vierde van een glas zout-limonade naar beneden spoelt. Zijn ingewandswormen de aanleidende oorzaak, dan stelt men de kuur in, welke wij daartegen later zullen aangeven. Ontstaat de ziekte door misbruik van vruchten, dan zet men klisteeren met een paar wigtjes koolzuren potasch, en neemt een afkooksel van borago in, daarop ricinus-olie inwendig en in klisteeren. Men brengt ook kamferbougies in den aarsdarm.

290. *Trommelzucht.*

Oorzaken. Opblazing der ingewanden, der buikholte en van het cellenweefsel door gasontwikkeling, die door een zamenpersen der groote vaten en der longen, den lijder met verstikking of beroerte bedreigen.

Behandeling. Men geeft inwendig verdund pijnstillend

water, en wascht buik en borst zoolang met datzelfde water, totdat alle verschijnselen verdwenen zijn. Wormdrijvende klisteeren, waarin men een vierde van een glas pijnstillend water mengt.

291. *Verstopping.*

Oorzaken. Verminderde afscheiding van gal, misbruik van geestrijke dranken, waardoor gebrek aan de noodige vochtigheid in de spijsverteringsorganen ontstaat, het indringen van ingewandswormen.

Verschijnselen zijn gebrek aan eetlust, moeijelijke en trage stoelgang: traagheid in beweging, zwaarte in het hoofd, duizelingen en zuising in de ooren zijn het gevolg. Soms gebeurt het dat men bij het leggen op eene zijde iets zwaars in het ligchaam schijnt te gevoelen, dat op het aanraken hard is: het zijn verharde drekstoffen.

Behandeling. Wanneer verstoppingen niet uit wormen ontstaan, zijn zij gewoonlijk het gevolg van een stilzittend leven. Zij verdwijnen bij meerdere ligchaamsoefening; daarom moeten lieden, die een zittende levenswijze leiden, behoorlijke beweging nemen. Iedere dag een uur wandelen en zich de nierstreken met pijnstillend water in te wrijven, benevens het gebruik van aloë om de vier dagen, is zeer nuttig. Bovendien moeten zij ons hygienisch regime volgen, en dan voorspel ik hen een lang leven. Tegen hardnekkige verstoppingen moet men ricinus-olie inwendig en in klisteeren gebruiken.

292. *Maag- en ingewandslijden van kinderen.*

Oorzaken. Wormen in het darmkanaal, indringen van dezelven in het buikvlies, daarop gevolgde verstopping van de onderbuiksklieren.

Werkingen en verschijnselen. Opzetting en gespannenheid van den buik, die op het gevoel hier en daar ver-

hardingen (aan knobbels gelijk) vertoont. Het kind verliest de eetlust en slaap; en geraakt in een toestand van verdooving. Van tijd tot tijd aanvallen van kolijk, afgewisseld door verstopping en diarrhee.

Behandeling. Kompressen met pijnstillend water, 's nachts wormdrijvende pappen, inwrijvingen met kamferpomade: cichoreisyroop, wormdrijvende klisteeren zonder tabak, en om de tien dagen twee dagen achtereen een grein calomel. De moeder of min moet zich aan ons hygienisch regime onderwerpen.

293. *Buikwaterzucht.*

Oorzaken. Hydatiden of andere helminthen in de buikholte en derzelver klieren, en die daar eene uitzweting van vocht veroorzaken. De werking van kwik op de ingewanden.

Werkingen. Drukking op de ingewanden, en moeijelijke spijsvertering: drukking op de aorta en holle ader, verhindering van den toevloed van gal en van den bloedomloop: algemeene stoornissen, die door het plaatselijke lijden worden veroorzaakt: geelzucht, vermagering, opzwellen der leden, uittering.

Behandeling. Voortdurende kompressen van pijnstillend water op den buik; wanneer ontvellingen dit verhinderen, legt men op die plaatsen kleefpleisters, wacht er mede totdat dezelve genezen zijn, en wendt de kompressen middelerwijl aan op de nierstreken. Wasschingen met hetzelfde water over het geheele ligchaam, en inwrijvingen met kamfer-pomade. Inwendig; driemaal daags kamfer, en om de drie dagen aloë. Dikwijls wormdrijvende klisteeren. Gebruik van gekruide spijzen, goede wijn, aromatieke elixers, en meekrapdranken met joduretum potassii. Dagelijks driemaal een uur lang galvanische platen aanleggen.

294. *Spruw der kinderen.*

Behandeling. De minnen moeten zich aan ons hygienisch regime onderwerpen. De spruwblaasjes, worden dikwijls aangeraakt met een vinger, die men in tienmaal verdunden kamfer-spiritus heeft nat gemaakt. Men kan den vinger ook met zout-limonade bevochtigen. Om den anderen dag geeft men het kind een lepel cichoreisyroop; en geeft de kinderen van tijd tot tijd een kamfer-cigaar in den mond, en laat de kleinen hiervan eenigen tijd de met kamfer bezwangerde lucht inademen, waartoe men hen de lippen zamendrukt.

295. *Aambeijen.* (*Hemorrhoïden*).

Oorzaken. Aambeijen zijn opzettingen van de aderen van den endeldarm van verschillende grootte en gedaante, die door de drukking van verharde drekstoffen, door ascariden, die in den aarsdarm verblijven, of ook wel door merkuriaalmiddelen veroorzaakt worden.

Behandeling. Men brengt minstens driemaal daags kamfer-pomade óf een kamfer-bougie in den aars, en laat dezelve daar versmelten. Dikwijls kamfer-klisteeren. Kompressen met pijnstillend water, of zoutpappen. Men houdt open lijf, door middel van aloë, die, in weerwil van hetgeen men beweert, geen aambeijen veroorzaakt. Nog zekerder middel is dat men een stuk linnen, hetgeen met kamfer-spiritus bevochtigd is, in den aars brengt, of een kamfer-bougie, in denzelfden spiritus nat gemaakt; men moet het brandend gevoel hiervan zoolang verdragen als men kan. Hierop neemt men een zitbad, brengt daarna kamfer-pomade in den aars, en houdt deze er door middel van plukselproppen een tijd lang in, en bedekt alles met linnen. Men herhaalt deze behandeling, zoo dikwijls de verheffing van de kwaal dit noodzakelijk

maakt. Galvanische sonden, en dranken van sarsaparille worden aangewend, indien de kwaal door kwik te weeg gebragt is.

296. *Uitzakkingen van den aarsdarm.*

Dag en nacht legt men kamfer-bougies aan, en bedekt de nierstreken met kompressen met kamfer-spiritus, 's morgens en 's avonds neemt men kamfer-klisteeren, en houdt ons hygienisch rigime.

297. *Leverziekten. Geelzucht. Leverontsteking. Leververstopping.*

Oorzaken. Het indringen van helminthen in den lever, waardoor de kanalen van dit orgaan verstopt worden, en de behoorlijke galafscheiding wordt belemmerd, zoodat de spijsvertering gestoord wordt. De aanwezigheid van wormen veroorzaakt dikwijls verschrikkelijke stoornissen in dit orgaan. De hydatiden kunnen zich zelfs ten koste van de geheele leversubstantie ontwikkelen, en het geheele orgaan in een grooten waterzak veranderen: de lint- en spoelwormen brengen veranderingen te weeg in het weefsel, en vernielen de binnenste oppervlakten der levergangen. Eene menigte ligchamen kunnen bovendien in den lever indringen en daar ontstekingen en veretteringen te weeg brengen. Eindelijk veroorzaken kwikmiddelen een soort van scirrheuse verharding, die eindelijk alle funktien van de onderbuiksorganen belemmert.

Werkingen en verschijnselen. Toenemende vermindering van eetlust, opgezetheid van het lijf vooral aan de regterzijde; geele kleur van het gelaat en van het wit der oogen; slijmachtige stoelgang, waaronder meermalen galsteenen gevonden wordt. Soms ontstaan gezwellen, die zich in de nierstreken of in den buik ontlasten.

Behandeling. Het hygienisch regime is een voorbehoedmiddel tegen deze ziekten. Wanneer zich verschijnselen van dezelve beginnen te vertoonen, moet men om de acht dagen, twee dagen achtereenvolgens, calomel innemen, in opgegevene dosis. Aloë en ricinus-olie na het gebruik van de calomel, zoolang totdat men verzachting krijgt. Herhaalde aanwendingen van wormdrijvende pappen, afgewisseld met kompressen met pijnstillend water, op het onderlijf. Wasschingen van kamferspiritus op de nierstreken. Vormt er zich een gezwel met fistelgang, dan inspuitingen van kamfer-olie in de fistel. Alle acht dagen, drie dagen achtereen, dranken van meekrap met jodium.. Ontstaan er scirrheuse verhardingen, dan moet men driemaal daags op de leverstreek kompressen met pijnstillend water aanleggen, en wrijft tien minuten lang de buik met dat middel in. Men legt een groote waspleister op de onderbuik. Gebruik van zoutlimonade. Wanneer het misbruik van kwikmiddelen de ongesteldheid heeft te weeg gebragt, neemt men dranken van sarsaparille met jodium en legt dagelijks een half uur lang galvanische platen op den leverstreek aan.

Op deze wijze hebben wij verscheidene hardnekkige leverziekten met goed gevolg behandeld.

298. *Ziekten der piswerktuigen. Onwillekeurig afloopen. Bloedwateren. Neërslag in de urin.*

Oorzaken. In de meeste gevallen ontstaat het onwillekeurig afloopen van het water of bloedwateren door ascariden, die in de piswerktuigen zijn ingedrongen, en daar, door hunne prikkeling, de lastigste verschijnselen te weeg brengen.

Behandeling. Hygienisch regime. Men legt over dag om de geslachtsdeelen kamfer-poeder, en hult ze des

nachts in eene blaas met kamfer-pomade. Bij volwassene personen doet men inspuitingen met teerwater of kamfer-olie. Iedere avond bestrooit men de matrassen met kamfer-poeder. De pisafscheidingswerktuigen moeten reeds veel geleden hebben, wanneer het inwendig gebruik van kamfer niet binnen vier en twintig uren de urin, die nog zooveel neêrslag achterlaat, helder maakt.

Tegen het bloedwateren legt men zoutpappen, die met pijnstillend water zijn bevochtigd, op de nierstreken, en wrijft hierop in met kamfer-pomade. Wasschingen met kamfer-spiritus op dezelfde plaats. Driemaal daags inwendig kamfer met een afkooksel van borago, en inspuitingen met kamfer-olie.

299. *Ziekten der balzakken. Hydrocele.*

Deze ligchaamsdeelen kunnen door scirrheuze verhardingen, waterzucht, hydrocele en ontsteking aangedaan worden: In het eerste geval moet het zieke deel weggenomen worden; in het tweede geval het opgehoopte vocht door middel van insteken afgetapt worden, waarna men kamferolie in den waterzak inspuit, en het ligchaamsdeel met blazen met kamfer-pomade omhult. Men volgt ons hygienisch regime en gebruikt buitendien teerwater, en iederen avond een afkooksel van borago. Bij ontsteking eindelijk: 's morgen en 's avonds plaatselijke baden, omhult men den balzak met een blaas met kamfer pomade; volgt hygienisch regime en gebruikt teerwater. Is dit alles niet voldoende dan neemt men in plaats van de baden, wasschingen met pijnstillend water. Galvanische platen. Bij fistelgangen: inspuitingen met kamfer-olie. Blijft de kwaal hardnekkig, dan draagt men om den balzak, zoolang als men het kan verdragen, een met kamfer-spiritus gevulde blaas.

300. *Priapismus, nachtelijke bevlekkingen enz.*

Oorzaken. Het indringen van wormen in de geslachtsdeelen, zoowel van kinderen als van volwassenen.

Behandeling. De physische prikkel, even zoowel als de ziekelijk opgewekte verbeeldingen, die daarvan het het gevolg zijn, verdwijnt, wanneer men de geslachtsdeelen met kamfer-poeder omgeeft, en 's nachts met kamfer-pomade bestrijkt. Men voegt hierbij het gebruik van kamfer-cigaren en onderwerpt zich aan ons hygienisch regime. Ieder avond bestrooit men bovendien de matrassen met kamfer.

301. *Ziekten der baarmoeder. Witte vloed.*

Oorzaken. Smetstoffen die door onzuivere gemeenschap of op eenige andere wijze aangebragt worden. Ontstekingen van dit orgaan door het indringen van wormen of andere vreemde ligchamen. Wij houden ons thans slechts met het laatste geval op.

Werkingen. Wellust opwekkend jeuken der geslachtsdeelen, witte vloed, die soms bloederig wordt en met stukken vleesch schijnt vermengd te wezen. Zweren, die door misbruik van kwik te weeg gebragt worden, ziet men vaak voor baarmoederkanker aan; maar slechts die ongesteldheid welke uit kwik ontstaan is, maakt zich kenbaar door het lozen van kleine vleeschklompjes en geronnen bloed.

Behandeling. De baarmoederziekten moeten bij derzelver eerste ontstaan reeds aan eene behoorlijke behandeling onderworpen worden, daar zij anders al zeer spoedig de hardnekkigsten weerstand bieden aan alle pogingen tot genezing. Men gebruikt daartoe inspuitingen van teerwater, kamfer-bougies; dranken van sarsaparille met jodur. Potassii: neemt om de vier dagen aloë in;

inwrijvingen met kamfer-pomade. Galvanische pessarien.

Het indringen van wormen kan ook dikwijls aanleiding geven tot *witten vloed;* een ongesteldheid, die zich door hevig jeuken en door afscheiding van een meer of minder scherpen slijm openbaart. Maagpijnen, moeijelijkheden in de spijsvertering, stinkenden adem, vermagering volgen dit gebrek gewoonlijk op den voet. Men stelt tegen den witten vloed, dezelfde geneeswijze in het werk die wij zoo straks hebben opgegeven. Er is mij nog geen geval voorgekomen waarbij de kwaal aan die behandeling weêrstand heeft geboden.

302. *Uitzakking der baarmoeder.*

De baarmoeder kan regts en links, achter- en voorover van hare natuurlijke ligging afwijken, en zelfs zeer diep in de schede neêrzakken. Dit geschiedt ten gevolge van eene verzwakking der baarmoederbanden, waardoor dit orgaan in deszelfs natuurlijke ligging wordt bevestigd. Bij deze ongesteldheid legt men herhaaldelijk compressen met kamfer-spiritus op de nierstreken; doet dikwijls inspuitingen met teerwater, en legt gedurende de nacht kamfer-bougies aan. Zijn deze middelen niet voldoende dan moet men eene galvanische pessarium of moederring aanleggen.

303. *Onderdrukking of moeijelijkheid in den stondenvloed.*

In dergelijk geval moet men voor vrouwen 's nachts kamfer-bougies aanleggen, en voor meisjes het bed met kamfer-poeder bestrooijen. Om de vier dagen geeft men de lijderessen aloë en onderwerpt hen aan hygienisch rigime: men laat hen veel ligchaamsbewegingen nemen, en daarop doet men kamferinwrijvingen. Aloë alleen is dikwijls voldoende om een behoorlijken stondenvloed

op te wekken. Wanneer de kwaal hiervoor niet wijkt legt men zoutpappen en compressen met pijnstillend water op den buik aan.

304. *Ziekten der eijerstokken.*

De behandeling dezer ongesteldheid komt geheel en al overeen met die van de baarmoederziekte; waarvan dezelve trouwens ook moeijelijk te onderscheiden zijn.

305. *Huidziekten, vlecht, schurft, melaatschheid, enz.*

Oorzaken. De huidziekten zijn het gevolg van eene meer of mindere werking van luizen, acaren: kleine wormpjes en poppen, die diep onder de huid verborgen zijn. Zeer vele en wel de hardnekkigste huidziekten zijn echter het gevolg van het misbruik van kwik en arseniekmiddelen. Zoo als bekend is openbaren zij zich door eene onverdragelijke jeukte, die zelfs koorts en slapeloosheid kan te weeg brengen.

Behandeling. Men moet de ziekten, wier oorzaken onmiddelijk onder den opperhuid verscholen zijn, wel onderscheiden van die, welke het gevolg zijn van verwoestingen, die zich zelfs tot op de huid-substantie uitstrekken. Schurft en vlecht behooren tot de eersten, impetigo en melaatschheid tot de laatstgenoemden.

1°. De eerste klasse van huidziekten kan in weinige uren genezen worden, wanneer men de aangestoken oppervlakte bedekt met kompressen met kamferspiritus of met kamferpomade. Heeft men schurft aan de handen, dan steekt men deze ligchaamsdeelen in een blaas, die met kamferspiritus is gevuld. Strekt zich de uitslag over het geheele lijf uit, dan wascht men zich herhaalde malen met kamferspiritus, neemt ieder dag een bad en wrijft zich daarna met kamferpomade in. Eindelijk gebruikt

men driemaal daags inwendig kamfer, om de vier dagen aloë en van tijd tot tijd kamferklisteeren.

2°. Is de ongesteldheid dieper doorgedrongen, of ontstaat zij door het misbruik van kwik, dan is eene langdurige behandeling noodig om het gewenschte resultaat te bereiken. In dergelijk geval legt men driemaal daags kompressen met pijnstillend water aan op de zitplaats der ongesteldheid en laat deze tien minuten lang leggen. Wordt dezelve ontstoken, zoo moet men zich er niet over verontrusten, en na de wasschingen bedekt men de plaats met een waspleister.

In ieder geval moet men zich aan het hygienisch regime onderwerpen, en te gelijker tijd dranken van sarsaparille en jodur. potassii gebruiken.

Heeft men dit acht dagen achtereen volgehouden, dan bedekt men de roode en met puisten bedekte plaatsen met goeden mostaard: tien minuten later reinigt men de plaats met warm water; legt dan kompressen van kamferspiritus aan, waarop men tot aan de daaropvolgende tweede aanwending van mostaard, een waspleister er op legt. Zwelt de huid een weinig op, dan legt men zoutpappen aan, die men na tien minuten wegneemt, om er een waspleister op te laten volgen. Baden volgens § 107, of zeebaden zijn een goed hulpmiddel bij deze behandeling.

Is er op de huid niets anders meer waar te nemen dan de roodheid, die door het pijnstillend water is te weeg gebragt, doet men verder niets dan een waspleister aan te leggen, om de lucht af te sluiten.

Deze behandeling dient voor verouderde huiduitslagen, en vooral voor die genen, welke het gevolg van misbruik van kwik of arseniek zijn, wanneer derzelver zitplaats, hoofd, gezicht, ledematen enz. is.

Vertoonen zich dezelve echter in den aars of in de

schaamdeelen, dan moet men zich vergenoegen met wasschingen met pijnstillend water en kamferspiritus.

Blijven er na onze behandeling eenige puistjes over, dan drukt men ze tusschen de vingeren, bedekt ze met mostaard, legt er kleine kompressen met kamferspiritus op en wendt dan de galvanische platen aan. Genezen ze langzaam, dan bevochtigt men ze met goulardwater of met eene oplossing van zwavelzure zink.

306. *Bloedzweren.*

Oorzaken. Het indringen van een vreemd prikkelend ligchaam tusschen huid en vleesch, b. v. een stekel van een graansoort of een grooten parasiet; een steek van wespen of andere insekten, wier angel vergiftigd is geworden door de smetstof van eenig kreng. Het gebruik van het vleesch van dieren die aan pestziekten zijn gestorven, enz.

Werkingen. De huid wordt rood, zwelt op, wordt hard gelijk een harde knoop, die zich eerst rood en ontstoken, vervolgens uitpuilend, en in zijn midden een massa van met bloed geïnfiltreerd weefsel vertoont. Wanneer de zweer er zwart uitziet, kan dezelve belangrijke stoornissen veroorzaken, en het karakter van een pestbuil aannemen. De koorts vermeerdert naarmate van het toenemen van den zweer. De steek van eenen wesp kan een roosuitslag en opzwelling van het geheele ligchaam ten gevolge hebben, even als of het een slangenbeet geweest was. Over de pestbuilen, die eigenlijk tot de bloedzweren behooren, spreken wij op andere plaatsen.

Behandeling. Zoodra men door eenig insekt is gestoken, moet men de wond met kompressen met pijnstillend water bedekken. Ontstaan er builen, dan belegt

men deze met een dikke laag kamferpoeder en pluksel-wieken met kamferpomade, waarover een verband wordt gelegd. Bij *bloedzweren* neemt men dagelijks zijn toevlugt tot kompressen met kamferspiritus, die men tien minuten lang op de beginnende zweer legt. Rondom de zweer wascht men met pijnstillend water. Van dit oogenblik af aan zal de koorts verminderen en de zweer beginnen te genezen. Tegen roosuitslag en zwelling zijn rijkelijke wasschingen met pijnstillend water voldoende.

Is de zweer van eene pestaardige hoedanigheid, dan doet men rijkelijke wasschingen met kamferazijn, inwendig geeft men kamfer: dikwijls doet men inwrijvingen met kamfer-pomade, gevolgd door wasschingen met pijnstillend water.

307. *Roosachtige opzetting.* (*Erysipelas*).

Oorzaken. Deze ongesteldheid die er uitziet als winterbuilen, is niet het gevolg van temperatuur veranderingen: maar wordt te weeg gebragt door eene bloedophooping, die door eene infiltratie van zure of scherpe stoffen in het cellenweefsel ontstaat, en veroorzaakt wordt door parasiten of etterende wonden.

Werkingen. Het vleesch zwelt door de ontsteking, en de aandoening verbreidt zich steeds verder en verder.

Behandeling. Wanneer de ongesteldheid niet het gevolg is eener wonde, dan legt men er kompressen van pijnstillend water op, wordt het brandende gevoel ondragelijk, dan doet men inwrijvingen met kamfer-pomade. Bij roosachtige aandoeningen van het aangezigt zijn vooral zout-pappen aan te bevelen. Breidt zich de ongesteldheid verder uit, dan legt men kompressen met kamferspiritus aan. Vervolgens kamfer-pomade, en waspleister ingeval de huid begint te splijten.

308. *Winterbuilen.*

Oorzaken en werkingen. De winterbuilen zijn het gevolg van een ophooping van bloed in de haarvaten, door plotselinge overgang van warmte in koude te weeg gebragt. Zij vertoont zich bijzonder aan de uiterste ledematen, en veroorzaken daar opzwelling, onverdragelijke jeukte en roodheid.

Behandeling. Men baadt het ligchaamsdeel in een mengsel van warm water en pijnstillend water. Na verloop van tien minuten droogt men het af, en doet nu inwrijvingen met kamfer-pomade, die men door windsels, waarover men een handschoen aanlegt vasthoudt. Is dit niet voldoende dan wasschingen met kamfer-spiritus. Zijn er reeds barsten ontstaan, dan bedekt men deze met waspleisters en leg op de plaatsen, die nog niet open gesprongen zijn, kompressen aan met pijnstillend water. Wanneer de huid gebarsten is, houdt men met de hierboven opgegeven baden op, wijl dezelve alsdan te veel pijn veroorzaken.

309. *Eksteroogen. Wratten.*

Oorzaken. Eksteroogen ontstaan door drukking der schoenen. Wratten schijnen aanstekend te wezen, en door aanraking verder verbreid worden.

Behandeling. Eksteroogen worden met een waspleister belegd, waarover men een caoutchoucblaasje doet, en nu kan men de voet, zoo als gewoonlijk bedekken. Door het ophouden van de drukking houden ook de pijnen op. Men neeme dikwijls voetbaden.

310. *Nagelzweren.*

Oorzaken. Het indringen van vreemde ligchamen, in-

sekten of wormpjes onder de nagels, of de wortels der nagelen of het eerste vingerlid.

Werkingen. Hevige pijnen, die koorts en slapeloosheid ten gevolge hebben. Ontsteking en zwelling der vingers; gezwellen die bij de geneeswijze der oude school dikwerf sporen nalaten.

Behandeling. Men slaat om den vinger eenige malen een met kamfer-spiritus bevochtigd windsel, trekt hierover een foudraaltje van varkensblaas, hetwelk men door bandjes aan de hand vast maakt. De koorts verdwijnt bij deze behandeling. Zoodra de windsels droog worden en de pijnen terugkomen, steekt men den vinger in een glas met kamfer-spiritus. Op den tweede of derde dag barst de huid los, en vervelt, waarop men het branden van den spiritus begint te voelen. Men neemt nu de windsels weg, wascht de vingers met warm teerwater en gebruikt nu in plaats van kamfer-spiritus kamfer-pomade. Men legt om den vinger pluksel met kamfer-pomade bestreken, die weder door een foudraaltje van varkensblaas bevestigt wordt. Wanneer de pluksel droog wordt kan men ze met kamfer-olie vochtig maken. Men vernieuwt dit verband om de vier en twintig uren. Wil de huid, waaronder de etter verzameld is, niet van zelf open gaan, dan opent men dezelve met een mesje of naald, waarop men terstond verligting ondervindt. De doode huidlappen neemt men met den schaar weg, ten einde de wasschingen met teerwater des te gemakkelijker te maken, en verbindt de wonde met kamfer-spiritus.

311. *Schurft.*

Oorzaken. De schurft is eene huidziekte, veroorzaakt door een kleine soort van mijt, die in den huid dringt, en een ondragelijk jeuken te weeg brengt.

Werkingen. De eijertjes dezer mijt brengen kleine,

konische blaasjes, die met een ontstokene kring omgeven zijn, te weeg: hoe meer men krabt, des te verder gaat de ontvelling voort, en des te verder verbreidt zich het kwaad. De ziekte plant voort door overdragen van het insekt.

Behandeling. Een eenig pijnstillend bad is dikwijls voldoende ter genezing der ziekte: men moet er vooral aan denken, dat men de kleederen die men te voren gedragen heeft niet weder aan trekke; maar na het bad zich verschone. Daar echter de eijertjes achterwege blijven, zoo is het raadzaam dat men eenige dagen achtereen zulk bad met pijnstillend water gebruike, en 's nachts een hemd en slaapmuts aandoe, die met kamfer-pomade is bestreken. Men draagt over dag kleederen, die men met kamfer-poeder heeft bestrooid, en men bestrooit de kleederen, die men heeft uitgetrokken met kamfer-poeder of zwavelt ze sterk.

Deze behandeling, dient nergens anders voor dan om het diertje, waardoor de schurft veroorzaakt wordt, te dooden. Kan men moeijelijk een bad met pijnstillend water nemen, dan wassche men het ligehaam met pijnstillend water of kamfer-spiritus, en wrijve zich in met kamfer-pomade of kamfer-olie. Door deze manier van behandeling is de schurft zeer zeldzaam geworden, daar niet een schurftlijder zich bevindt onder de honderden, die dagelijks van onzen raad gebruik maken.

312. *Mazelen*, *Roodvonk*, *Pokken*.

Oorzaken. De giftinfiltratie van een onder den huid werkend, onbekend insekt (1).

(1) De zucht van RASPAIL om alles aan insekten en parasiten te wijden, wordt bijna een manie. Wij stemmen gaarne toe dat door hem aangegevene ziekteoorzaken wel eens wat veel over 't hoofd gezien worden. Maar alles aan insekten toe te schrijven gaat te ver.

Werkingen. Bij roodvonk, het uitbotten van kleine halfronde, afzonderlijk staande vlekken; die bij de mazelen onregelmatig in elkander loopen en talrijker zijn. Bij pokken het uitbotten van etterende, afgescheidene en naderhand te zamen loopende uitslag op een hoog rooden grond. Alle deze ziekten gaan koude en koorts vooraf.

Behandeling. Bij den geringsten spoor van uitbotting wascht men spoedig het geheele ligchaam met pijnstillend water, waarop men inwrijvingen met kamfer-pomade laat volgen. Men bestrooit het bed, waarop de lijder ligt met kamfer-poeder, geeft hem alle dagen een dosis kamfer, hetgeen hij met een aftreksel van borago of met teerwater moet innemen. Van tijd tot tijd wassche men hem met kamfer-spiritus of *Eau de Cologne.* Men laat hem kamfercigaren gebruiken, en om de vier dagen aloë of voor kinderen een lepel cichoreisyroop: 's avonds een wormdrijvend klisteer. De lijder moet kousen, hemd en schoenen dragen, die met kamfer-olie ingewreven zijn. Zijn gezigt moet men met een waspleister bedekken, en hem handschoenen met kamfer-pomade bestreken, aantrekken. Hij gebruike gekruide spijzen en goeden wijn. Wanneer zijn huid het verdragen kan, laat men hem zich met teerwater wasschen, en wrijft hem dan in met kamfer-pomade, ten einde de huid voor de aanraking der lucht te bewaren.

313. *Kropziekten, scrophelziekte, kwaadsappigheid.*

Oorzaken. Het gebruik van kwikmiddelen door de ouders, geeft de kinderen aanleg tot vochtbederf. Lieden met deze ziekelijke constitutie hebben eene voorbeschiktheid voor wormen.

Werking. De klieren raken gemakkelijk verstopt, op derzelver oppervlakten verschijnen eenigzins ontstoken

vochtige vlekken: de weefsels ontaarden ter dier plaatse: er ontstaan zonder pijnen kloven, en bij de genezing blijven dikwijls likteekens achter.

Voorbehoedende behandeling. Onze geneeswijze kan noch organen noch gestellen veranderen; maar het bewaart de krachtigen en ondersteunt en versterkt zooveel als mogelijk is de zwakken. Het eenige middel om het toekomend geslacht voor scrofelziekte te bewaren, is zedelijkheid, het vermijden van ongebondenheden, het verbod van kwik- en arseniekmiddelen. Wanneer men op dit alles let zullen wij nog wel zwakke gestellen maar geene scrofelachtige meer vinden.

Lymphatische gestellen en zij die aanleg hebben tot scrofelziekte moeten zich dikwijls het ligchaam met kamfer-spiritus of *eau de cologne* wasschen. Verder moeten zij ons hygienisch regime opvolgen, en zeebaden of andere baden met pijnstillend water nemen.

Behandeling tot genezing. Driemaal daags kompressen met kamfer-spiritus op de wonden, en voor dat men het verband aanlegt, wendt men galvanische platen aan, waarna men er heelpleesters oplegt.

Scrophuleuse zweren behandelen wij even als wonden (waarover later zal gehandeld worden) De lijder volge ons hygienisch regime, wassche zich dikwijls met kamfer-spiritus, wrijve zich in met kamfer-pomade, en gegebruike dranken van joduretum potassii, met een afkooksel van meekrap.

314. *Opzwelling der klieren, der amandelen enz.*

Oorzaken. De steek van een ascaride of andere parasiet of het indringen van een vreemd ligchaam! Vaak worden deze aandoeningen ook door de inademing van een miasma te weeg gebragt. Merkuriaalmiddelen vooral zijn een ziekteoorzaak, en lieden die met kwik be-

handeld zijn, planten deze aandoeningen op hunne kinderen voort.

Behandeling. Zoodra de klieren van den hals opzwellen, wendt men zoutpappen aan: herhaalde gorgelingen met zout water, waarin eenige droppels kamfer-azijn en citroensap zijn. Hygienisch regime. Gaat de klier open dan legt men in plaats van pappen verbanden aan, zoo als wij in de vorige paragraaf aangewezen hebben.

Het gebeurt dat deze gorgelingen alleen voldoende zijn om de opgezwollene amandelen te genezen. Men make ze daarenboven nat met den vinger, die men met kamfer-spiritus heeft bevochtigd. Wanneer de pappen niet baten, gebruikt men compressen met pijnstillend water, die men zoolang aanwendt tot dat zij een hevig gevoel van branding te weeg brengen, hetwelk men vervolgens door inwrijvingen met kamfer-pomade weder stilt Wanneer de opzwelling voor deze behandeling wijkt, drukt men vervolgens de klier zoo sterk als men kan met de vingers te zamen, waardoor het slinken van het gezwel bespoedigd wordt. Verder galvanische platen en gebruik van joduretum potassii.

Zoolang men aan deze ongesteldheid lijdt moet men oppassen voor tocht en verkoeling. Wanneer men slechts vloeijbare spijzen kan gebruiken moet dit eene goede krachtige bouillon wezen: men gebruike verder een glas goeden wijn en eenige droppels van ons reeds vroeger aangegeven elixer.

De kropziekte, die ook eene ontaarding der klieren is, en ontstaat door het gebruik van water, hetgeen met kwik bezwangerd is (hetgeen in sommige landstreken het geval is), wijkt voor dezelfde behandeling. Bovendien is het dienstig dat men in dergelijk water zinkkorrels legt; en dat men halskettingen, van koper en zink vervaardigd, draagt.

315. *Rachitis. Engelsche ziekte. Beenverweeking.*

Oorzaken. De beenderen worden week, wanneer eenig zuur de regelmatige afzetting van beenstof verhindert. Eene aangeborene constitutie, ongezonde lucht, inademing van zure dampen, het parasitimus van levendige wezens, maar vooral het misbruik van kwikmiddelen van wege de ouders, zijn oorzaken der ongesteldheid.

Behandeling. Herhaalde wasschingen met kamfer-spiritus over het geheele ligchaam, maar bijzonder over de deelen welke door beenverweeking bedreigd worden. Herhaalde inwrijvingen van kamfer-pomade, na voorafgegane wasschingen met pijnstillend water, hygienisch regime, dranken van sarsaparille met jodium, galvanische platen, bloedbaden. Deze behandeling is bij kinderen, die aan deze ziekte lijden van uitstekend gevolg.

316. *Syphilitische aandoeningen.*

Oorzaken. Besmetting door plaatselijke aanraking van den slijmhuid of eene gewonde plaats met een giftstoffe, die aanvankelijk alleen plaatselijk werkt: maar bij verwaarloozing spoedig het geheele organisme aandoet. — De plaatselijke werking en zekere karakteristieke kenmerken dezer ongesteldheden schijnen aan te duiden, dat eene levende oorzaak, die ten minste als de verbreidster der giftstof kan aangezien worden, tot deze ongesteldheden aanleiding geeft.

Werkingen. Verhardingen; roode vlekken die het geheele ligchaam bedekken, zweren bekend onder den naam bubons, chankers enz. die aan den aars of de geslachtsdeelen te voorschijn komen: boosaardige veretteringen: spruw, stinkenden adem; opzwelling der klieren in den lies en pijnlijkheid en moeijelijkheid in de beweging der spieren. De grootste verwoestingen door deze ongesteld-

heid te weeg gebragt, ontstaan echter door de kwikmiddelen (1).

Voorbehoedende behandeling. Zoodra men denkt dat men besmet is, wassche men zich met water en vooral met teerwater, en laat, wanneer men het bij de hand heeft, hierop eene wassching volgen met water waarin zwavelzuur zink (een wigtje op een glas) is opgelost. Dan bestrooit men uitwendig of inwendig (na de geslachten) de teeldeelen met kamfer-poeder, zonder zich te storen aan het gevoel van branding, hetwelk na een of twee minuten bedaart. Vervolgens drinkt men een glas suikerwater met wat kamfer-poeder, waarbij men eenige druppels aether voegt. Bij dergelijke maatregelen behoeft men niet te vreezen voor besmetting.

Geneeswijze. Is men besmet geworden, dan volge men de volgende geneeswijze: maar ontzegge zich vooral het gebruik van kwik.

Driemaal daags een grein kamfer met een glas van een drank van sarsaparille met jodur. potasii: in alle dranken teerwater: men omhulle 's nachts de geslachtsdeelen door middel van een zwijnsblaas met kamfer-pomade, en bestrooije ze over dag met kamferpoeder, en wassche ze 's morgens en 's avonds. Men legt op de chankers, of andere zweren, driemaal daags tien minuten lang kompressen met kamfer-spiritus, en bij hardnekkige ongesteldheden nog langer: en daarna pluksel met kamferzalf. Inspuitingen in de geslachtsdeelen, nu van teerwater, dan van kamfer olie, dan van water met zwavelzuur zink (verhouding als hierboven). Om de vier dagen aloë.

---

(1) Het valt niet te ontkennen, dat bij de syphilis wel eens misbruik van de kwik gemaakt wordt; maar waar is het ook dat verscheidene syphilitische aandoeningen niet of zeer moeijelijk zonder kwik kunnen genezen worden.

Dikwijls wormdrijvende klisteeren. Gebruik van galvanische platen en sonden. Aanhoudend gebruik van kamfer-cigaren. Bij druipers, gebruike men galvanische sonden of inspuitingen van zwavelzuren zink met water. Puisten en vlekken bevochtige men, hoe pijnlijk het ook moge wezen, met kleine kompressen met kamfer-spiritus, die door waspleisters bevestigd worden. Is de huid er gansch en al mede bedekt, dan slape men in koussen, hemd en broek, en nachtmuts, die met kamferzalf zijn bestreken. Zweren in den mond bevochtige men met kamfer-spiritus, en gorgele alsdan herhaaldelijk met zout-limonade. Men kan ook kleine daartoe vervaardigde galvanische plaatjes gebruiken.

317. *Scorbut.*

Oorzaken. Het indringen van helminthen in het tandvleesch, en het binnenste weefsel van den mond, waardoor dit gedesorganiseerd wordt. Het aanhoudend gebruik van pekelvleesch en zoute dranken geeft ook aanleiding tot deze ongesteldheid.

Werkingen. Het tandvleesch wordt losser, begint te bloeden en te etteren. Hetzelfde geschiedt met de geheele mondholte. De tanden beginnen los te worden: de adem wordt stinkend: de lijder begint slepende koorts te krijgen, en gaat eindelijk aan uittering ten gronde.

Behandeling. Landlucht en versche salade genezen den zeescorbut, terwijl eene zeereis tegen landscorbut helpt. Onze kamferbehandeling is boven alle andere te verkiezen. Men moet de mond nu en dan spoelen met een glas brandewijn, waarin een stuk kamfer ligt. Vrouwen kunnen inplaats van brandewijn, *eau de cologne* verdund met water, nemen. Aloë en wormdrijvende klisteeren. Wasschingen over het geheele ligchaam met kamfer-spiritus, dan weder met pijnstillend water, dan met kam-

fer-azijn. Opsnuiven van kamfer en rooken van tabak of van kamfer-cigaren, en bestrooijingen over bedden, kleederen met kamfer-poeder. Sterk gekruide spijzen. Antiscorbutische syroop.

318. *Bloedvloeijingen.*

Oorzaken. Verscheuring van een bloedzak door verscheidene omstandigheden. Neusbloeding worden *epistaxis:* maagbloeding *haematemesis:* bloeding der longen *haemoptoe:* bloeding uit den aars *dysenterie* genoemd.

Werkingen zijn bekend. Uitputting, en wanneer de bloeding niet ophoudt of geen hulp aangebragt wordt, verbloeding die doodelijk kan worden.

Behandeling. Kan men het beleedigd bloedvat grijpen met het pincet, dan onderbindt men het, zoo als wij bij het artikel *verwondingen* zullen aangeven. Is dit niet mogelijk dan doe men wasschingen of inspuitingen, met:

Teerwater,	500	wigtjes.
Kamfer spiritus,	$3^1/_2$	»
Wijnazijn,	3	»

Men giet dit mengsel eerst door linnen, en sprengt het nu koud of warm in den neus, baarmoeder, ooren enz. Dan legt men kompressen van kamfer-spiritus op den neus, achter de ooren, op het onderlijf, naar de plaats van de bloeding; laat bij bloeding der longen den lijder kamfer-spiritus inademen en bij maagverbloedingen drinken. Bij bloedingen en wonden der baarmoeder spuit men na den kamfer-spiritus, kamfer-olie in.

319. *Kanker der verschillende organen; vooral kanker in de borst.*

Oorzaken. Beleediging van een klier, een zenuw, een been, waardoor een parasitiesch orgaan ontstaat, hetwelk de producten des algemeenen levens absorbeert. In-

wrijvingen met kwik veroorzaken wel geen waren kanker: maar toch een soort, waardoor het vleesch wordt aangedaan dat het in stukken afvalt.

Werkingen. De kanker verschilt naarmate van de zitplaats en den aard van het weefsel, waarin hij ontstaat. Men ontwaart rondom de aangedane plaats een stilstand van den bloedsomloop in de kleinere vaten, die zich op de huid door een blaauwen tint openbaart. De kanker maakt de huid niet los: maar verbindt zich daarmede, dringt naar buiten en steekt, steeds voortgaande, de nabijgelegene weefsels aan. De binnenste substantie van den kanker bestaat uit groote knopen, die in een meer of minder vaatrijk scirrheus weefsel zijn besloten. De borstkanker begint met een der borstklieren en verbreidt zich nu over de oksels en schouders verder voort.

Vele practici schijnen eene verstopping der klieren met den kanker verward, en daarop eene onnoodige operatie bewerkstelligd te hebben. Onze behandelingswijze daarentegen, doet dergelijke verstoppingen terstond bedaren. In het laatste geval zijn de klieren beweeglijk onder den huid, ovaal met onregelmatige hoogten. Zij hangen niet met den huid te zamen, en vertoonen nooit die roode, verharde knobbels, die bij waren kanker karakteristiek zijn.

Behandeling. Zoodra men ziet dat een weefsel opzwelt en verhardt, moet men kompressen met pijnstillend water, en wanneer men deze niet meer kan verdragen, zoutpappen aanleggen. Verweekt de verharding, dan gaat men er mede voort, want dit is een teeken van genezing, altijd verondersteld, dat men met klierachtige organen te doen heeft. Wanneer daarentegen de verharding toeneemt, moet men door den arts eene opening laten maken, en in de wonde een bijtmiddel, bereid

uit gelijke deelen salpeter en kalk, inbrengen, om de verharding tot op den grond te verwoesten. Tegelijker tijd moet men het hygienisch regime volgen en dranken gebruiken van meekrap met jodur. potassi. Op dergelijke wijze verstikt men het kwaad in deszelfs beginsel en voorkomt eene operatie. Wanneer de eerste aanwending van het geneesmiddel niet voldoende is, herhaalt men dezelve totdat de kankerontzettingen verdwijnen. Deze behandeling is in den regel niet zeer pijnlijk en zwakke lieden kunnen er zich zeer goed aan onderwerpen.

Wanneer, naar eene dwaling der oude school, de kanker eerst dan geopend wordt nadat dezelve reeds een grooten omvang heeft verkregen, en er dus eene grootere operatie noodig is, moet de operateur toezien dat hij alle aangetaste massa wegneme. Merkt men dat eenigen tijd na de operatie er geen behoorlijken huid over de wonde gevormd wordt, moet men ten tweede male het bijtmiddel aanwenden, want. zoo iets is steeds een bewijs van het terugkeeren van den kanker. Heeft er zich echter eén goed lidteeken gevormd, dan behoeft men voor niets meer te vreezen.

Over 't algemeen moet men de kanker in het begin zoeken te keer te gaan. Het gebruik van dranken van meekrapwortel is zoolang als men dezelve verdragen kan, een voortreffelijk middel.

Wanneer de kanker van het misbruik van kwik ontstaat (iets hetgeen men daaraan merkt dat de besmetting oppervlakkig blijft en niet diep indringt) moet men de aangedane plaats driemaal daags met een oplossing van twee wigtjes zwavelzuren zink in een glas water bevochtigen. Na verloop van een paar minuten bedekt men ze met galvanische platen, die men een half uur laat aanleggen en wendt dan kompressen van kamfer-spiritus aan, die men een half uur lang laat leggen, en eindigt

met het aanleggen van een waspleister. Buitendien sarsaparille met jodium.

Wanneer de kanker zich begint te ontwikkelen op plaatsen, waar men een voortdurend bad van kamferspiritus kan aanwenden, kan men hierdoor gewoonlijk derzelver ontwikkeling te keer gaan.

320. *Verwondingen. Chirurgische operatiën.*

Behandeling. Wanneer iemand gewond is, moet men zich zoo spoedig mogelijk haasten, om het bloed te stillen, en den slagader, waaruit het stroomt te onderbinden. Hiertoe neemt men deze met het pincet, draait dezelve om, en slaat er dan een zijden draad, die met kamfer-pomade vet gemaakt is, om heen. Vervolgens reinigt men den wond met schoon water, verwijdert zorgvuldig alle vreemde ligchamen, en brengt, wanneer geen been beleedigd is de lippen der wond, als dit kan, te zamen. Nadat dit geschied is, legt men er strooken kleefpleister over, opdat zich het vleesch niet weder van elkander kan verwijderen, en bedekt nu alles met linnen dat met kamfer-poeder bestrooid is. Bij de geringste koortsverschijnselen legt men den lijder kompressen met pijnstillend water om hals en polsen. Hij mag veilig eten, wanneer hij honger heeft. Om de heeling der wond en de nadering der wondlippen niet te storen, laat men dit verband vier dagen zitten, en verbindt dezelve vervolgens om het etmaal, waarbij men iedere keer de wonde met warm teerwater reinigt.

Wanneer de lippen der wond niet behoorlijk tot elkander naderen, is men reeds genoodzaakt de volgende dag een ander verband aan te leggen. Alsdan, bedekt men de wonde met een stuk linnen, dat met kamfer-olie is bevochtigd, hierover een laag kamfer-poeder, en daar-

over pluksel, die met kamfer-pomade is bestreken. Dit alles wordt door een windsel bevestigd.

Bij deze behandeling behoeft men niet bezorgd te wezen voor wondkoorts, roos of slechte ettervorming. Er ontstaat slechts geringe ettering, de likteekenvorming begint reeds zeer spoedig. Bij amputatien zijn dergelijke verbanden ook zeer aan te bevelen.

321. *Kneuzing, verrekking, verstuiking.*

Behandeling. In alle deze gevallen is het voldoende dat men de beleedigde deelen met kompressen met kamfer-spiritus bedekt, die van tijd tot tijd weder vochtig gemaakt worden. Bij verrekkingen legge men kompressen van pijnstillend water aan. Wanneer de huid gewond is, moet men de gewonde plaats met een waspleister bedekken, en de kompressen slechts op de deelen aanleggen waar de huid ongedeerd is gebleven. Komt er koorts bij, zoo legge men kompressen aan van pijnstillend water.

322. *Eenvoudige breuken der ledematen.*

Behandeling. Men laat het gebroken ledemaat, nadat het *gereponeerd* is, omwikkelen met een aantal windsels, die met een mengsel van 100 wigtjes stijfsel en 30 wigtjes kamfer-poeder zijn bestreken. Wanneer deze windsels opdroogen sluiten zij vast om het lidmaat en beletten daardoor afwijking en bevorderen de kraakbeenvorming. Men kan de kompressen bevochtigen met kamfer-spiritus, en bij koorts met pijnstillend water.

323. *Ware en valsche Ankylose. (Gewricht-verstijving).*

Oorzaken en werking. Het indringen van eenig vreemd ligchaampje in het kraakbeen der gewrichten, en daarop

gevolgde ontsteking veroorzaakt eene kalkaardige uitzweting, die de bewegingen moeijelijk maakt en eindelijk de beide beenderen doet te zamen groeijen. Valsche ankylose is eene abnormale ontwikkeling van een der beenuiteinden, waardoor de bewegingen van een gewricht niet geheel en al belemmerd worden.

Behandeling. Ware ankylose is niet te genezen. Doch het ontstaan derzelve kan men voorkomen door het gebruik van meekrapwortel; en in gevallen er geene ettering voorhanden is, door driemaal daags aanleggen van kompressen met pijnstillend water, die men tien minuten laat leggen, waarop men eenen waspleister aanlegt. Wanneer hierop een al te sterk uitbreken van puisten volgt, neemt men zoutpappen, en wanneer deze nog een te brandend gevoel veroorzaken, wisselt men derzelver aanwending af met het aanleggen van waspleisters op de ontstokene plaats. Voor ieder verband legt men een half uur lang galvanische platen, en 's morgen en 's avonds neme men baden.

324. *Beeneter.*

Oorzaken. De beeneter of verettering der beenstoffen ontstaat deels, door dat beenderen van derzelver bekleedselen beroofd worden en daardoor aan de buitenlucht worden blootgesteld; deels door misbruik van kwik- en arseniekmiddelen; deels eindelijk door insektenpoppen.

Werking. Wanneer de beeneter door het aanwezen van een insektenpop ontstaat, gevoelt de lijder in het been een steken, alsof er een boor doorgaat, en dien ten gevolge onverdragelijke beenpijnen. De pijnen vinden geen plaats (?) bij beeneter ten gevolge van ontblooting der beenderen of van kwikmiddelen.

De desorganisatie der beenderen gaat alsdan somtijds verbazend snel voort: maar zonder andere pijnen, dan

die welke door het zich losmakende beenstuk op de omliggende deelen te weeg gebragt worden.

Behandeling. Hygienisch regime: aanleggen van galvanische platen gedurende den tijd van een half uur vóór ieder verband: dranken van meekrapwortel. Kamferverbanden, hetzij van kamfer-olie of spiritus. Soms het gebruik van eene oplossing van een paar wigtjes zwavelzuren zink opgelost in teerwater, tot inspuiting in de fistelgangen. Aanwending van pijnstillend water op de wonde en in derzelver omgeving enz.

325. *Beenversterving.*

Oorzaken en werking. Onder beenversterving (necrose) verstaat men eene aandoening waardoor een gedeelte van een been gedood en van de omgevende deelen, als een dood ligchaam, wordt afgescheiden. Voorheen kon een lijder slechts door operatie van dit beenstuk bevrijd worden, terwijl onze behandeling de operatie onnoodig maakt. (?)

Behandeling. Men bedekt de aangedane plaats onafgebroken met kompressen van kamferspiritus. Moet men dezelve voor een tijd verwijderen, dan legt men er waspleister voor in de plaats Dranken van sarsaparille met jodur. potassii. Herhaaldelijk aanleggen van galvanische platen. Is er beenversterf van de kaken of tandkast, dan bestrijkt men met een in kamfer natgemaakte vinger het tandvleesch, gorgelt met zoutlimonade, en plaatst een paar galvanische platen op die plaats.

326. *Witte zwelling der gewrichten.*

Oorzaken. Ziekelijke ontwikkeling van de gewrichtsbanden, veroorzaakt door een vreemd ligchaam, het knagen van een parasiet, of de werking van kwik.

Werkingen. Het gewricht zwelt op, terwijl het ge-

deelte van het lidmaat hetgeen zich beneden de zwelling bevindt vermagert. Toenemende afwijking van den natuurlijken vorm: koorts. Eerst ondragelijke pijn, naderhand gevoelloosheid. Deze kwaal komt het meest voor aan den knie.

Behandeling. Men legt driemaal daags twintig minuten lang kompressen aan van pijnstillend water. Daarna verbindt men met kamfer-pomade, welke men met kleefpleisters bevestigt. Pijnstillende kompressen in de nabijheid van het ziekelijke deel. Dranken van meekrap met jodur. potassii: zes dagen achtereen en nog langer wanneer de lijder ze kan verdragen. Wasschingen met pijnstillend water over het geheele ligchaam en daarna inwrijvingen met kamfer-pomade: Hygienisch regime, gebruik van galvanische platen.

327. *Verbrandingen.*

Oorzaken. Verbranding kan even zoo goed geschieden door bijtende loogzouten en zuren als door het vuur: want zij is niets anders dan eene desorganisatie der weefsels.

Behandeling. Wanneer men zich door zure of bijtende stoffen heeft gebrand, moet men de wond schielijk met koud water wasschen. Is het door een zuur geschied, dan voegt men hierbij een weinig loogzout, is het door een loogzout, dan een weinig azijn. Voorts behandelt men ze als brandwonden door vuur te weeg gebragt. Deze laatste wascht men niet af, maar bestrooit ze terstond met kamfer-poeder, legt er pluksel over, die men alvorens met kamfer-zalf heeft bestreken, en bedekt dit met linnen verbanden. Men legt 's avonds en 's morgens een dusdanig verband aan en zorgt dan dat de lucht bij het verbinden zoo weinig mogelijk toetrede.

Van tijd tot tijd wascht men de vrij geblevene deelen rondom de wonde met pijnstillend water.

328. *Steenen (blaas- nieren- gal-)*

Oorzaken. De steenen ontstaan door een verharde nederslag van organische stoffen die in een vloeijstof voorhanden zijn. Wanneer men b. v. kiezelzure potasch in een zuur werpt zal zich de kiezel als een geleiachtige stof afzetten, en eindelijk verharden en de vorm van eenen steen aannemen. Steenen kunnen in alle organen gevormd worden, waar vloeistoffen van verschillende natuur met elkander in aanraking komen en op elkander kunnen inwerken. Zij worden dus gevormd in de levergangen, in de nieren en in de blaas. Mannen lijden er meer aan dan vrouwen en kinderen.

Werkingen. De steenen in de levergangen schijnen niets anders te wezen dan verharde gal. Die, welke in de piswerktuigen voorkomen, zijn verschillend van kleur, grootte en gedaante, naar gelang van hunne chemische zamenstelling en den aard van het nederslag. Het gruis in de urien, is niets anders dan eene groote hoeveelheid kleine steentjes. De steenen in nieren en blaas bestaan gewoonlijk voor een gedeelte uit phosphorzuren kalk, piszuur, piszure ammoniak enz. Galsteenen beletten de afscheiding der gal en veroorzaken dusdoende geelzucht en andere bedenkelijke verschijnselen. Nier- en blaassteenen brengen ondragelijke pijnen te weeg, die met het afzakken van den steen verdwijnen, maar dan begint eene andere reeks van aandoeningen, te weeg gebragt door de moeijelijkheid in het loozen der urien.

Behandeling. Geene geneeswijze is in staat om de steenen in de blaas op te lossen; maar ons hygienisch regime, het gebruik van kamfer en van teerwater zijn voorbehoedmiddelen. Want de nieren moeten reeds sterk

aangedaan wezen, wanneer door deze middelen, de urien, hoeveel nederslag en piszuur er ook in aanwezig moge zijn, niet binnen de vier en twintig uren helder maakt. Is er een steen gevormd, dan blijft alleen de operatie overig. In alle gevallen zullen echter zoutpappen en inwrijvingen der teeldeelen met kamfer-pomade, ons hygienisch regime en nu en dan inspuitingen met kamfer-olie, den lijder veel verzachting geven. Ook is het niet ondienstig dat zij 's morgens en 's avonds een stukje kamfer ter grootte van een erwt met een aftreksel van borago innemen.

Tegen galsteenen raden wij aan, zoutpappen op de maag- en leverstreek, ontlastmiddelen en ricinus-olie.

329. *Ingewandswormen.*

Mannen die rooken en van tijd tot tijd geestrijke dranken gebruiken, hebben niet zooveel hinder van wormen, als vrouwen en kinderen, die zoete en laffe, vooral melkspijzen gebruiken.

Het veelvuldigst komen in het menschelijke ligchaam voor de ascariden. Dit zijne kleine witte draadvormige wormpjes, van ongeveer een duim lengte; vervolgens de spoelwormen, ongeveer van grootte en gedaante als de aardwormen. Deze laatste heb ik bij drie tot vierjarige kinderen soms bij twintig en dertig tegelijk zien ontlasten.

Deze wormen, vooral de ascariden, dringen in den maag, de luchtpijpen, slokdarm, strottenhoofd, neus, hersens enz. Men vindt ze vaak in grooten getale in den aarsdarm, van waar zij in de geslachtsdeelen geraken, waar zij aanleiding geven tot de grootste stoornissen.

Behandeling. Ons hygienisch regime is in den regel voldoende, om iemand van wormen te bevrijden. Wederstaan zij er echter aan, dan raad ik de volgende behandeling aan: kinderen beneden de vijf jaren laat men 's

morgens en 's avonds een klein stukje kamfer ter grootte van eene linze, met wat zoutlimonade of een eetlepel vol cichoreisyroop naar binnen slikken. 'S avonds en 's morgens legt men hen wormdrijvende pappen op den buik. Verder wasschingen met kamfer spiritus en inwrijvingen met kamferpomade. Van tijd tot tijd zet men hen wormdrijvende klisteeren zonder tabak. Eindelijk geeft men hen een grein calomel, en het volgende mengsel; drie eetlepels olijfolie, drie eetlepels witten wijn en een eetlepel suiker; dit kletst men behoorlijk door elkander, en voegt er dan het sap van een citroen bij. Voor volwassenen volgt men dezelfde behandeling. Alleen geeft men hen klisteeren met tabak en grootere giften calomel. Van tijd tot tijd kan hij van ons hygienisch likeur gebruik maken, een klein glas kamfer-brandewijn nemen, en volgt ons hyginiesch regime.

330. *Lintworm.*

Behandeling. Wanneer men ontwaart dat men een lintworm bij zich heeft, kaauwt men daaglijks een stukje granaatappelbast, en slokt dit met een half glas witten wijn of een vierde van een glas zoutlimonade naar binnen. Iederen morgen neemt men een glas granaatappel op witten wijn. Men wascht de plaatsen waar men pijn gevoelt afwisselend met kamferspiritus en pijnstillend water. Men neemt van tijd tot tijd een paar grein calomel en wormdrijvende klisteeren. Men rookt kamfercigaren of tabak. Men eet dikwijls salade met knoflook.

Helpt dit alles niet, dan wendt men het volgende aan:

Men kookt op een Ned. kan water zestig tot zeventig wigtjes granaatappelbast, 10 wigtjes varenkruidwortel en tien wigtjes ijslandsche mos, en neemt dit van het vuur, wanneer het vocht tot op een derde deel verkookt is. — Nu drinkt men een kop melk, om den lintworm in de

maag te lokken. Hierop neemt men een vierde deel van het genoemde afkooksel en een kwartier later het resteerende. Wanneer men mislijk wordt, kan men wat citroensap nemen. Een half uur na het innemen van het laatste gedeelte van dit afkooksel, neemt men eene dosis ricinus olie. — Wanneer nu de stoelgangen ophouden, wascht men den buik met pijnstillend water, maakt inwrijvingen met kamfer-pomade en verwijdert de vettigheid door wasschingen met kamferspiritus. Men brengt eene kamfer-bougie in den aars, of wanneer men het brandend gevoel van deze niet kan verdragen, kamfer-olie.

Deze middelen worden om de veertien dagen tot aan de volkomene verdrijving van den lintworm aangewend. In den tusschentijd gaat men voort met de gewone wijze van doen, zoo als in het begin van dit hoofdstuk is opgegeven.

331. *Beten van slangen, steken van wespen, bijen, spinnen enz.*

Behandeling. Men bevochtigt de wonden terstond met pijnstillend water of met enkele geest van salammoniak. Men herhaalt deze wasschingen rondom de wonden, en zelfs over het geheele ligchaam, wanneer de opzwelling verder voortgaat. Men geeft den lijder van tijd tot tijd suikerwater met eenige druppels pijnstillend water te drinken.

332. *Watervrees.*

Deze ziekte vertoont zich door afkeer voor vocht, aanvallen van razernij, schuim op de mond en stuipen, waarop de vreeselijkste dood volgt.

Behandeling. Is iemand door een dollen hond gebeten, dan bedekt men de wonde terstond met pijnstillend wa-

ter, ondanks het brandend gevoel, hetgeen de lijder mogt ondervinden. Zijn de kompressen opgedroogd, dan bestrooit men de plaats die gebeten is met kamfer-poeder, en legt er plukselwieken op, die rijkelijk met kamfer-pomade zijn bestreken en bevestigd dit alles met kleef-pleister. Men omgeeft dit verband met kompressen met pijnstillend water, waarmede men bovendien het geheele ligchaam wascht. Hygienisch regime. Breken de aanvallen van razernij uit, dan brengt men den lijder met de noodige voorzichtigheid in een pijnstillend bad, legt hem kompressen met pijnstillend water om hals en hoofd, en geeft hem, wanneer hij rondom zich bijt, kogeltjes in den mond van het volgende mengsel bereid: 2 knoflooken, een uijen en 2 wigtjes kamfer, met eene behoorlijke hoeveelheid Ricinus-olie te zamen gekneed. Terwijl men deze kogeltjes bereidt, geeft men den lijder kamfer-poeder in den mond. Na het bad, inwrijvingen met kamfer-pomade; daarna wasschingen met pijnstillend water over het hoofd en het geheele ligchaam, waarmede men volhoudt tot dat de aanval van woede ophoudt Ricinus-olie en wormdrijvende klisteeren. Herhaalde wasschingen met kamfer-spiritus.

333. *Vergiftingen.*

Algemeene aanwijzingen. Aangezien de tegengiften zoo spoedig mogelijk moeten toegediend worden, zoo ware het te wenschen dat een ieder in staat ware nog voor den komst van eenen arts die toe te reiken: want anders komt deze dikwijls te laat. Wij zullen derhalve in eenige praktische grondtrekken aangeven, wat een ieder in dergelijke gevallen te doen staat:

Men kan de onderscheidene vergiftigingen in zes klassen verdeelen. 1°. In vergiftigingen door zuren, als zwavelzuur, salpeterzuur enz. 2°. door bijtende loogzou-

ten, als: ongebluschte kalk, potasch, ammoniak enz. 3⁰. door oplosbare metaalzouten, als kwik, arseniek, lood, koper enz. 4⁰. door narcotische (bedwelmende) planten en derzelver bereidselen, b. v. opium, belladonna, stramonium, kraanoog enz. 5⁰. door inademen van koolzuur en andere miasmatische gassoorten. 6⁰. door geestrijke dranken, welke door dronkenschap *delirium tremens* te weeg brengen.

Behandeling bij vergiftigingen vermeld onder 1⁰. Onophoudelijke wasschingen van het hoofd en het geheele ligchaam met pijnstillend water: pijnstillende baden, ijzerhoudend water, en wanneer de lijder dit niet kan inzwelgen, brenge men het hem met een penseel in den mond. Deze behandeling dient bij vergiftigingen met blaauwzuur, waarbij echter bijna, of liever in het geheel geene, hoop overblijft. Bij vergiftiging met andere zuren kletst men poeder van krijt, 60 wigtjes, te zamen met 1 Ned. kan melk, en laat den patient hiervan zooveel mogelijk drinken. Bovendien geve men hem een half glas olie. Begint hij hierop niet te braken, dan geeft men hem een grein braakwijnsteen en een half glas water. Wijken de verschijnselen hiervoor niet, dan geeft men hem nogmaals eene dosis melk met krijt en nog een braakmiddel. Tegelijkertijd laat men den lijder dampen van pijnstillend water inademen, wascht hem daarmede het ligchaam en legt hem kompressen daarvan om den hals en de polsen, en laat hem gorgelen met een oplossing van twee wigtjes dubbel koolzure potasch in een groot glas water. Deze wijze van behandeling moet met de grootste snelheid geschieden.

2⁰. *Vergiftiging door loogzouten.* Men laat den lijder veel olie en eene oplossing van 1 deel zwavelzuur op 100 deelen water innemen: soms bewijst kamfer-azijn goede diensten. Men laat den lijder melk drinken. Wanneer op het gebruik van olie geen braking volgt, geeft

men hem een grein braakwijnsteen in een glas water. In deze gevallen geeft men de olie niet slechts om braking te veroorzaken, maar ook om de maagwanden als 't ware te bedekken en voor de werking van het bijtend vergif te behoeden.

3⁰. *Vergiftiging door merkuriaal-arseniekzouten* enz. Men geeft den lijder melk met krijt, en olie en braakwijnsteen, zoo als boven gemeld is. Tegen loodzouten, zwavelzuur, zoo als onder 2⁰, vervolgens melk, olie en een braakmiddel. Tegen chronische kwikvergiftigingen zeer veel melk, herhaalde wasschingen van eene oplossing van 5 grein zwavelzure zink in een glas water, en inwrijvingen met kamfer-pomade. Men laat den patient een stukje zink in den mond houden, hetgeen men van tijd tot tijd vernieuwt. Herhaalde klisteeren van eiwit, dat men door lijnwaad laat loopen, met een grein zwavelzuren zink op een Ned. kan water. Pijnstillende baden met het aanwenden van galvanische platen. Dranken van Sarsaparille met Jodur. Potass. Bij sublimaatvergiftingen terstond zeer veel eiwit. Bij arseniekvergiftigingen IJseroxyde.

4⁰. *Vergiftigingen door narcotische stoffen.* Terstond een braakmiddel. Vervolgens geeft men den lijder eenige druppels kamfer-azijn in een glas water, wrijft hem het ligchaam in met kamfer-pomade en bevochtigt hem het ligchaam met pijnstillend water. Daarna geeft men hem ricinusolie en verzachtende kamfer-klisteeren. Van tijd tot tijd een versch en warm aftreksel van borago-bladeren.

5⁰. *Vergiftigingen door koolzuur en andere gassen.* Wasschingen van het geheele ligchaam met pijnstillend water, en voortdurende inwrijvingen met kamfer-pomade op de borst en tusschen de schouders. Inademen van dampen van pijnstillend water; gebruik van eenige droppels daarvan in een glas water. Kamfer-klisteeren.

In moerasachtige oorden, waar veel koortsen heerschen, is het zeer nuttig dat men dikwijls maag- en borststreek met kamferspiritus inwrijve, en gebruik make van kamfer-cigaren, en dikwijls gorgelen met zoutlimonade. Herhaalde kamfer-klisteeren en verdampen van kamfer-azijn op roodgloeijende platen. Men onderwerpe zich aan ons hygienisch regime.

6^{0}. *Behandeling van dronkenschap en delirium tremens.* Dezelfde behandeling als hierboven onder 5^{0}. is aangegeven, met toevoeging van baden.

334. *Verstikking door ophangen, verdrinken enz.*

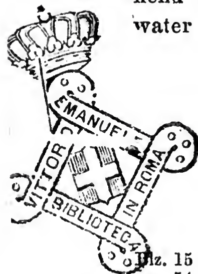
1^{0}. *Behandeling van gehangene personen.* Men moet zoo spoedig mogelijk den lijder lossnijden, en een doek met pijnstillend water om den hals binden. Men make daarmede zijnen schedel nat, en wrijve hem met kamferpomade, rug, borst en buik voorzichtig in, en ga met dit afwisselend wasschen en wrijven zoo lang voort, tot dat er zich teekenen van leven vertoonen. Men laat den patient nu en dan pijnstillend water rieken; en wanneer hij tot bewustzijn terug keert, geeft men hem een eetlepel vol pijnstillend water in een glas koud water.

2^{0}. *Behandeling van drenkelingen.* Deze brengt men, zoodra zij uit het water gehaald zijn, op eene warme plaats, en legt hen met het hoofd eenigzins voorover, nu eens op de eene, dan weder op de andere zijde. Men droogt hem af met warme doeken, en wascht hem nu van het hoofd tot aan de voeten met kamfer-spiritus, doet hem sterke inwrijvingen met kamfer-pomade, terwijl men zachtkens op de borst drukt. Vervolgens maakt men hem het hoofd nat met pijnstillend water, en legt hem doeken met kamfer-spiritus om den hals, hiermede gaat men zoo lang voort, tot dat men merkt dat er geene kans is om den drenkeling tot het leven terug

te roepen of tot dat hij bijkomt. Men moet zorg dragen, dat men in de kamer een gelijkmatige temperatuur houdt, van tijd tot tijd versche lucht laat binnenkomen, en wijn-azijn op gloeijende platen laat verdampen. Verder sterk afdrijvende klisteeren.

3⁰. *Behandeling van verstikking door koolzuurgas.* Deze hebben wij reeds onder 332 aangegeven. Wij maken er alleen nog de aanmerking bij, dat de ontwikkeling van koolzuurgas zeer dikwijls geschiedt in besloten kelders en bergplaatsen, waar bier ligt te gisten. Vandaar is het zeer nuttig, dat men, alvorens in dergelijke kelders neder te dalen, eerst beproeft of een kaarslicht er ook in uitgaat, iets hetgeen door koolzuurgas geschiedt.

4⁰. *Behandeling van personen, die door dierlijke uitwasemingen, als van lijken, rioelen enz. verstikt zijn.* Men moet hem spoedig het hoofd wasschen met pijnstillend water, hem een doek met dit water om den hals binden en wijn-azijn laten rieken. Men wrijft hem onophoudelijk borst, rug en lendenstreek met kamfer-spiritus, afgewisseld met pijnstillend water. Men geeft hem een losmakend kamfer-klisteer, en laat hem, wanneer dit kan, water met kamfer-azijn inzwelgen.

ERRATA.

Blz. 15 regel 14 staat: Een gezond enz., moet zijn: 17. Een gezond enz.
" 54 " 4 " 48. lees: 78.
" 113 " 3 " Formulen. lees: 196 Formulen.
" 113 " 95 " 196. lees: 196 bis.
" 127 en 121 volgt op § 228 onmiddelijk 232. Hier is niets uitgelaten; doch de §§ verkeerd genummerd. § 232 had moeten zijn § 229 enz.

